

Міністерство освіти і науки України
Білоцерківський національний аграрний університет
University of Debrecen, Hungary
Wyższa Szkoła Gospodarki, Bydgoszcz, Poland
Гомельські Дзяржаўны Універсітэт ім. Ф. Скарыны, г. Гомель, Беларусь
Інститут Конфуція Київського національного університету ім. Т. Шевченка
Федерація обмінів «Франція-Україна»
Університет Савойя Монблан (Франція)
Криворізький державний педагогічний університет
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»
Національний університет харчових технологій
Міжнародна перекладацька компанія Translatel

МАТЕРІАЛИ

II МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ ОНЛАЙН-КОНФЕРЕНЦІЇ

**«АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ
ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ: ЛІНГВІСТИЧНИЙ, ПРАВОВИЙ
ТА ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТИ»**
(електронне видання)

25-26 березня 2021 року

Біла Церква – 2021

УДК 378.018.556(477):80:34:159.9

Актуальні питання інтернаціоналізації вищої освіти в Україні: лінгвістичний, правовий та психолого-педагогічний аспекти: матеріали II Міжнародної науково-практичної онлайн-конференції, 25-26 березня 2021 року. Біла Церква: БНАУ. 130 с.

Редакційна колегія:

Олена Шуст, д-р екон. наук;
Віталій Новак, д-р біол. наук;
Ольга Варченко, д-р екон. наук;
Валентина Борщовецька, канд. пед. наук;
Bozay Réka, PhD;
Péter Csátár, PhD;
Олена Цвид-Гром, канд. філол. наук;
Вікторія Ігнатенко, канд. пед. наук;
Marzena Sobczak-Michalowska, prof. ;
Magdalena Bergmann dr.;
Marek Bogusz;
Kashuba Svitlana, prof. ;
Thomas Gronier;
Віталій Дворак, канд. пед. наук;
Олена Олешко, канд. с.-г. наук.

Збірник містить матеріали учасників Міжнародної науково-практичної онлайн-конференції «Актуальні питання інтернаціоналізації вищої освіти в Україні: лінгвістичний, правовий та психолого-педагогічний аспекти», що присвячені висвітленню широкого кола питань, які стосуються інтернаціоналізації вищої освіти.

Автори несуть відповідальність за достовірність фактів, цитат, посилань на літературні джерела та вживання власних імен.

<https://science.btsau.edu.ua/>

БНАУ, 2021

ЗМІСТ

Секція 1. Сучасні вектори розвитку перекладацької діяльності в умовах інтернаціоналізації вищої освіти

Борщовецька В.Д. Структура та зміст навчальної практики на I курсі у процесі підготовки майбутніх перекладачів.....	6
Стрілець В. В. Підходи до аналізу потреб майбутніх письмових перекладачів науково-технічних текстів.....	8
Ігнатенко В.Д. Перекладацькі стратегії як важлива складова навчально-стратегічної компетентності майбутніх перекладачів.....	10
Захарова Н.О. Лексико-семантичні особливості фразеологізмів із компонентом на позначення овочів (на матеріалі французької мови)	13
Волинець І.М. Специфіка сприйняття перекладних художніх творів.....	15
Синельникова І.С. До питання про термінознавство та терміни.....	17
Єфімова К.О. Застосування семантичних властивостей кольору в англійських та українських фразеологізмах.....	20
Пилипенко І.О. Особливості перекладу англомовного дискурсу.....	22
Береговенко Н.С. Особливості перекладу семантичної категорії дієслів на означення переміщення стрибками в романах Дж.Роулінг «Гаррі Поттер».....	24
Демченко Н.С. Особливості перекладу сучасних телескопізмів в англійській мові.....	28
Велика К.І. Алгоритм перекладу захворювань рослин за допомогою сільськогосподарських словників-довідників.....	29
Пилипей Ю. А. Modern Ukrainian and American Slang.....	32
Гулісва Д.О. English in the Internalization Process of Education, IT and Business.....	34
Зізінська А.П. Особливості передачі імперативів в англійській мові: історичний аспект... ..	36
Лобачова С.В. Особливості перекладу англійських фразеологізмів з опорним компонентом-колоронімом.....	38

Секція 2. Професійно-орієнтоване навчання іноземних мов і культур

в умовах міжнародної академічної мобільності: педагогічні та психологічні аспекти

Цвид-Гром О.П. Формування транскультурної компетентності в умовах глобалізації освітнього простору.....	41
Thomas Gronier. Les apprenants «musiciens» et ses capacités supplémentaires dans l'apprentissage des langues.....	43
Бойко Г.А. Етапи формування англомовної компетентності в професійно орієнтованому монологічному мовленні.....	46
Тарасюк А.М. The Peculiarities of the Cooperative Foreign Language Teaching in the Context of the University Education.....	47
Конаш О.В. Эмоциональный интеллект как фактор профессиональной адаптации молодого специалиста.....	49
Тейкина Д. П., Крутолевич А. Н. Взаимосвязь проявлений лжи и параметров потребностно-мотивационной сферы студентов.....	51
Івлева К.С. Listening Comprehension Tests for First-Year Students at National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute»	53
Василькова В.А., Дворак В.Н. Теоретический анализ методик психодиагностики по проблемам предстартовых эмоциональных состояний спортсменов.....	55
Резнік В.Г. Формування у студентів-філологів іншомовної комунікативної компетентності у процесі підготовки та реалізації навчальних проєктів у формі тематичних мультимедійних презентацій.....	56

Марчук В. В. Origin of the Value Orientations System Theory.....	59
Столбецька С.Б. Автономія студента як кульмінація професійно-орієнтованого навчання.....	61
Корсак Н.В. Психологические аспекты адаптации к учебной деятельности иностранных студентов.....	62
Долженко А.А., Дворак В.Н. Особенности адаптации спортсменов после окончания спортивной карьеры.....	64
Худолеева П.А., Дворак В.Н. Теоретические аспекты эмоционального интеллекта.....	66
Куриленко К. С., Дворак В. Н. Методы диагностики агрессии в спорте.....	67
Харланчук И.В. Особенности когнитивной регуляции эмоций у лиц подросткового возраста с депрессивной симптоматикой.....	68
Юртаева Е.Р., Дворак В.Н. Ценностные ориентации старших школьников, занимающихся командным видом спорта, с различным уровнем мотивации достижения успеха.....	70
Савушкина А.Н., Дворак В.Н. Особенности эмоционального состояния спортсменов во время тренировочного процесса и соревнований.....	72

Секція 3. Актуальні проблеми викладання української мови як іноземної у контексті інтернаціоналізації вищої освіти

Слущкий Я.С. Сучасний стан та перспективи психологічного консультування іноземних студентів у ЗВО України.....	74
Векуа О.В. Комунікативні потреби іноземних студентів на етапі їх первинної адаптації в українському просторі.....	76
Товт І.С. Проблеми викладання курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)» у ВНЗ.....	78
Плахотнікова О. Ю. Створення учнівського підкорпусу в межах корпусу українського транскрибованого усного мовлення.....	80
Дем'яненко О.О. Проєкт «Український Інститут Книги» та його значення для світового визнання української літератури.....	82
Лещенко Т.О., Жовнір М.М. Інноваційні тренди в підготовці здобувачів вищої освіти: QR-коди на заняттях із дисципліни «Українська мова як іноземна».....	84
Карпенко С.Д. Сторінки вивчення українського казкового нарративу у зарубіжному казкознавстві: на прикладі російських джерел.....	87

Секція 4. Проблеми правового регулювання питань інтернаціоналізації вищої освіти в Україні

Настіна О.І. Міжнародне співробітництво та інтернаціоналізація освіти: переваги, ризики, сучасні виклики.....	91
Ковальчук І.В. Особливості вивчення дисципліни «міжнародне економічне право» в контексті глобалізації світової економіки.....	9
Пахомова А.О. Щодо питання реформування аграрної освіти.....	95
Мельник О.Г. Проблеми методології наукових досліджень в сфері права для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти.....	96
Малишко І.В. Реалізація прав на освіту: міжнародний аспект.....	98
Росавицький О.О. Щодо питання державно - правової політики в сфері вищої освіти.....	100
Єфремова І.І. Інтернаціоналізація вищої освіти в Україні як умова якісної підготовки фахівців в сфері права.....	101
Макарчук В.В. Деякі правові аспекти впливу освітньої міграції на національну безпеку України.....	103

Білоус Р.С., Настіна О.І. Правові проблеми здійснення права власності на землю територіальних громад.....	106
Ломакіна І.Ю. Підготовка кадрів – як просування і підвищення добробуту держави.....	107
Самойлович А.А. Актуальність інтернаціоналізації юридичної освіти.....	108
Сокиринська О.А. Зміст поняття «умисного вбивств» в категорії військових злочинів у міжнародному гуманітарному праві.....	111

Секція 5. Дистанційна освіта: виклики сьогодення

Майєр Н.В. Методи формування тестової компетентності майбутніх вчителів іноземних мов і культури в умовах дистанційного навчання.....	113
Мельник Л.М., Грек І.М. Дистанційне навчання як мотиватор самоорганізації та самоосвіти.....	114
Рейда О.А. Самостійна робота студентів з курсу іноземної мови в рамках дистанційної освіти.....	115
Тимчук І.М., Погоріла С.Г. До проблем емоційного вигорання викладача в умовах змішаного навчання.....	117
Бровко Н.І., Сімакова С.І. Особливості формування правових компетентностей юриста в умовах дистанційного навчання.....	120
Носенко М.М., Боньковська С.Г. Особливості формування іншомовної комунікативної компетенції в говорінні в умовах дистанційного навчання.....	122
Ордіна Л.Л. Історико-стильовий підхід як дійовий чинник пізнання українського мистецтва в закладах вищої освіти з використанням хмарної платформи Zoom.....	124
Єрко А.І. Сучасні технології викладання китайської мови та організація середовища дистанційного навчання з носіями мови в умовах карантинних обмежень.....	125
Борисова Н.В., Кочусва З.А., Мельник К.В. Розробка уніфікованої програмної навчальної оболонки кафедри для здійснення дистанційного навчання студентів.....	127

Секція 1
СУЧАСНІ ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ ПЕРЕКЛАДАЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
В УМОВАХ ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ

УДК 378.147:81'25

Борщовецька В.Д., к.пед.н., доцент, декан факультету права та лінгвістики
Білоцерківський національний аграрний університет, м. Біла Церква. Україна

СТРУКТУРА ТА ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ПРАКТИКИ НА І КУРСІ
У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ

Запропоновано структуру та зміст навчальної практики на першому курсі для майбутніх перекладачів. Окреслено загальні та спеціальні компетентності, а також програмні результати навчання, на які спрямовано виконання навчальної практики на І курсі майбутніми перекладачами.

Ключові слова: навчальна практика, структура, зміст, компетентності, програмні результати навчання

Функціональний підхід до здійснення міжмовного та міжкультурного посередництва в царині фахової комунікації у різних галузях науково-практичної діяльності (галузевий переклад) з одного боку, реформування вищої освіти з іншого боку, а також прийняття нового Стандарту уможлиблюють і зумовлюють пошук якісно нових підходів до структури та змісту освітніх програм, що реалізують підготовку фахівців для здійснення галузевого перекладу [2]. Важливим компонентом, на нашу думку, є забезпечення практичної складової будь-якої освітньої програми (ОП) на будь-якому освітньому рівні (ОР) та освітньому ступені (ОС). Саме такий підхід зумовлює актуальність проблеми практичної складової майбутніх перекладачів.

У межах цієї публікації розглянемо структуру, зміст, а також компетентності та результати навчання, що забезпечує навчальна практика (переклад художніх та поетичних творів) як обов'язковий компонент (ОК 24) ОП «Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська» першого (бакалаврського) ОР ОС «бакалавр» [1].

Виконання зазначеної практики забезпечує формування наступних загальних та спеціальних компетентностей, а, отже і досягнення ПРН, визначених в ОП:

Загальні компетентності:

ЗК 6. Здатність до пошуку, опрацювання та аналізу інформації з різних джерел

ЗК 7. Уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

ЗК 8. Здатність працювати в команді та автономно.

ЗК 10. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК 11. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

Спеціальні компетентності:

СК 5. Здатність використовувати в професійній діяльності системні знання про основні періоди розвитку літератури, що вивчається, від давнини до ХХІ століття, еволюцію напрямів, жанрів і стилів, чільних представників та художні явища, а також знання про тенденції розвитку світового літературного процесу та української літератури.

СК 7. Здатність до збирання й аналізу, систематизації та інтерпретації мовних, літературних, фольклорних фактів, інтерпретації та перекладу тексту (залежно від обраної спеціалізації).

СК 9. Усвідомлення засад і технологій створення текстів різних жанрів і стилів державною та іноземною (іноземними) мовами.

СК 10. Здатність здійснювати лінгвістичний, літературознавчий та спеціальний філологічний (залежно від обраної спеціалізації) аналіз текстів різних стилів і жанрів.

Результати навчання:

РН 3. Організувати процес свого навчання й самоосвіти.

РН 8. Знати й розуміти систему мови, загальні властивості літератури як мистецтва слова, історію мови і літератур, що вивчаються, і вміти застосовувати ці знання в професійній діяльності.

РН 11. Знати принципи, технології і прийоми створення усних і письмових текстів різних жанрів і стилів державною та іноземною (іноземними) мовами.

РН13. Аналізувати й інтерпретувати твори української та зарубіжної художньої літератури й усної народної творчості, визначати їхню специфіку й місце в літературному процесі.

РН 14. Використовувати мову(и), що вивчається(ються), в усній та письмовій формі, у різних жанрово-стильових різновидах і реєстрах спілкування (офіційному, неофіційному, нейтральному), для розв'язання комунікативних завдань у побутовій, суспільній, навчальній, професійній, науковій сферах життя.

РН 15. Здійснювати лінгвістичний, літературознавчий та спеціальний філологічний перекладацький аналіз текстів різних стилів і жанрів.

Зміст навчальної практики на I курсі (переклад художніх та поетичних творів) спрямований на консолідацію сліду засвоєного теоретичного матеріалу з фонетики, граматики англійської мови; формування навички здійснювати лінгвістичний, літературознавчий та філологічний аналіз текстів художнього стилю і різних жанрів; розвиток вміння збирати, аналізувати, інтерпретувати мовні, літературні факти у процесі перекладу; розвиток уміння здійснювати письмовий переклад українською мовою англомовного уривку художнього твору (обсягом 0,25 друкованого аркушу); самостійне опрацювання літератури з римування (для здійснення віршованого перекладу); розвиток умінь здійснювати письмовий переклад (віршована форма) українською мовою поетичного твору англійських або американських поетів; розвиток умінь графічного оформлення правильного вимовного та інтонаційного контуру у процесі читання уривків з художніх та поетичних творів; розширення словникового потенціалу здобувачів; розвиток умінь укладати англо-українській вокабулярій (обсягом 100 термінів) на основі прочитаного та перекладеного матеріалу; удосконалення навичок транскрибування з використанням символів фонематичної транскрипції; розвиток англомовних умінь в говорінні на основі прочитаного (вміння визначати і вирішувати проблеми засобами англійської мови).

Список використаних джерел

1. Освітньо-професійна програма «Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська». Біла Церква, 2020. URL: <https://btsau.edu.ua/uk/content/osvitni-programy>.

2. Стандарт вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень, галузь знань 03 Гуманітарні науки, спеціальність 035 «Філологія» (від 20.06.2019 р. № 869). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/06/25/035-filologiya-bakalavr.pdf>.

УДК 371.315:811.111'255

Стрілець В. В. к.пед.н., доцент кафедри іноземної філології і перекладу
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ, Україна

ПІДХОДИ ДО АНАЛІЗУ ПОТРЕБ МАЙБУТНІХ ПИСЬМОВИХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ НАУКОВО-ТЕХНІЧНИХ ТЕКСТІВ

Розкривається сутність поняття «аналіз потреб». Розглядаються підходи до аналізу потреб тих, хто вивчає іноземні мови, та обґрунтовуються підходи, які доцільно застосовувати для проведення аналізу потреб майбутніх перекладачів науково-технічних текстів.

Ключові слова: аналіз потреб, майбутні перекладачі, науково-технічний переклад, підхід, стейкхолдери.

Стрімкий розвиток індустрії перекладацьких послуг, що призводить до змін умов праці письмових перекладачів науково-технічних текстів і, відповідно, розширення й постійного оновлення спектру їхніх професійних навичок і вмінь, а також антропоцентричний характер новітньої освітньої парадигми вимагають швидкого реагування з боку викладачів, які забезпечують формування компетентності майбутніх бакалаврів філології в письмовому науково-технічному перекладі. Отримати інформацію про відповідність освітньої програми підготовки бакалаврів спеціальності 035.041 «Германські мови та літератури (переклад включно) перша англійська» та робочих програм дисциплін циклу професійної підготовки вимогам ринку перекладацьких послуг та очікуванням студентів можна за допомогою процедури аналізу потреб (needsanalysis) майбутніх фахівців, яку слід проводити перед розробкою цих освітніх документів, а також у процесі викладання / вивчення відповідних дисципліни (для внесення коректив).

Під аналізом потреб у вивченні іноземних мов розуміють ряд процедур (визначення респондентів, укладання анкет і питань для інтерв'ю, проведення анкетування й інтерв'ювання, аналіз й інтерпретація їх результатів), які проводяться з різними цілями: дізнатися про очікування студентів від курсу з певної дисципліни / ряду дисциплін / усієї освітньої програми підготовки за спеціальністю, про їхнє ставлення до реального освітнього процесу (змісту, методів, засобів навчання, системи контролю й оцінювання); ознайомитися з вимогами роботодавців до рівня професійної підготовки випускників, отримати інформацію про реальний контекст професійної діяльності від фахівців. Врахування відповідей стейкхолдерів допомагає конкретизувати компетентності й очікувані результати навчання, зміст, методи, технології, засоби навчання, а також форми і види контролю й оцінювання.

Ідея аналізу потреб зародилася в галузі навчання іноземної мови за професійним спрямування і знайшла своє вираження в різних підходах, кожен із яких спрямований на досягнення своїх цілей і має як сильні, так і слабкі сторони. Системний підхід (systemicapproach) сфокусований на контексті навчання і його суб'єктивному сприйнятті студентами, проте не враховує потреби реальної професійної діяльності. Аналіз цільової ситуації (target-situationanalysisapproach) розглядає потреби, необхідні для комунікації (умови, канали, стосунки), залишаючи поза увагою інтереси студентів і потреби суспільства. Дослідники, які керуються підходом, спрямованим на виконання практичних завдань (task-basedapproach), з'ясовують сутність типових для професійної діяльності завдань, які розглядають як

складники змісту навчання, нехтуючи при цьому соціальними потребами студентів. У підході, зорієнтованому на навчання (learning-centered approach), потреби розрізняються за критеріями: потреби студентів та інших стейкхолдерів (викладачів, батьків, фахівців), потреби процесу навчання і потреби цільової ситуації, об'єктивні (потреби реального професійного життя, труднощі й перешкоди) й суб'єктивні потреби (афективні й когнітивні фактори, такі як бажання й очікування студентів). Критичний підхід спрямований на відображення широкого спектру точок зору усіх стейкхолдерів (студентів, викладачів, роботодавців, адміністрації закладів вищої освіти), щоб надати рекомендації щодо вдосконалення змісту курсу, навчальних матеріалів, засобів і методів навчання, а також контролю. Цей підхід намагається задіяти всі можливі елементи аналізу потреб, тому він підходить для великих і комплексних проектів із багатьма видами діяльності і взаємозв'язками.

У тій чи іншій мірі зазначені підходи були використані дослідниками під час спроб проаналізувати потреби майбутніх перекладачів, спрямованих на визначення вимог ринку до професійної компетентності перекладачів через інтерв'ювання компаній і бюро перекладів [2]; ставлення студентів і викладачів до курсу галузевого перекладу [4; 7]; точки зору студентів, викладачів, випускників і перекладачів-практиків щодо магістерської дисципліни «Перекладознавство» [6]; цілей, змісту, засобів, форм навчання з метою вдосконалення програми професійної підготовки студентів-перекладачів бакалаврату [5].

Два останні підходи, а саме підхід, зорієнтований на навчання, який обґрунтували Т. Хатчінсон і А. Вотерз [3] та критичний підхід, який запропонували Т. Дадлі-Еванс і М. Сент-Джон [1], найбільше відповідають особливостям нашого дослідження, спрямованого на розробку методики формування компетентності в письмовому науково-технічному перекладі, оскільки корелюють із визначеними нами теоретичними передумовами навчання письмового науково-технічного перекладу, серед яких: спрямованість на формування професійних перекладацьких компетентностей; моделювання умов майбутньої професійної діяльності, включаючи комунікативні ситуації; врахування мотивів, інтересів, індивідуальних особливостей студентів; опертя на когнітивні процеси, притаманні письмовому науково-технічному перекладу. Використовуючи такі інструменти, як анкетування й інтерв'ювання різних категорій стейкхолдерів (студентів, випускників, викладачів перекладацьких дисциплін, перекладачів-практиків, роботодавців), ми маємо конкретизувати компетентності в письмовому науково-технічному перекладі; окреслити контекст професійної діяльності сучасного письмового перекладача (ситуації, типи текстів, засоби перекладу (інформаційні джерела, інформаційно-комунікаційні технології загального й професійного призначення), типові перекладацькі проблеми і способи їх подолання); визначити очікування студентів від перекладацьких дисциплін, їхню оцінку змісту, засобів, методів навчання і контролю, а також типові труднощі перекладу науково-технічних текстів.

Емпіричні дані, отримані в результаті всебічного комплексного аналізу професійних і навчальних суб'єктивних і об'єктивних потреб майбутніх перекладачів, допоможуть розробити методику формування їхньої компетентності в письмовому науково-технічному перекладі, яка відповідатиме сучасним професійним і освітнім стандартам, а також очікуванням усіх стейкхолдерів.

Список використаних джерел

1. Dudley-Evans, T. & St. John, M. J. (1998). *Developments in English for Specific Purposes: A multi-disciplinary approach*. Cambridge: Cambridge University Press.
2. Hsueh, T. A. (2009). A tentative approach to teaching translation of business English – concepts and practice. *Studies of Translation and Interpretation*, 12, 277-302.
3. Hutchinson, T., & Waters, A. (1987). *English for specific purposes: A learning centred approach*. Cambridge: Cambridge University Press.
4. Karoly, A. (2011). Exploring learners' needs and expectations: translating EU texts in an English Bachelor's Program at a Hungarian College. *WoPaLP*, 6, 58-85.
5. Nguyen, N. Q., Lee, W. K. & Nguyen, D. N. (2018). Analyzing undergraduates' needs for an improvement in translation training curriculum in Vietnam. *International Journal of English Language & Translation Studies*. 6 (3). 46-56.
6. Shahri, N. N., & Farimani, Z. B. (2016). A students' needs analysis for translation studies curriculum offered at Master's level in Iranian Universities. *IJRELT*, 7(1), 26-40.
7. Shen, H.-T. (2014). *Teaching translation in Higher Education in Taiwan – a needs analysis and action research approach*. Durham University.

УДК378.147:81'25

Ігнатенко В.Д., к. пед. н., завідувач кафедри романо-германської філології та перекладу Білоцерківський національний аграрний університет, м. Біла Церква, Україна

ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ СТРАТЕГІЇ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА НАВЧАЛЬНО-СТРАТЕГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ

Тези присвячені проблемі визначення навчально-стратегічної компетентності у парадигмі сучасного процесу підготовки майбутніх фахівців з перекладу. Проаналізовано підходи до визначення поняття перекладацької стратегії та визначено їхні основні характеристики та ознаки.

Ключові слова: перекладацька стратегія, переклад, компетентність, навчально-стратегічна компетентність.

Підготовка здобувачів вищої освіти за спеціальністю 035 “Філологія” спеціалізацією 035.041 “Германські мови та літератури (переклад включно) перша – англійська” на сьогодні є актуальною і важливою з огляду на важливість інтернаціоналізації вищої освіти загалом.

Предметний зміст навчання письмового науково-технічного перекладу має різні тлумачення щодо своєї наповненості, проте незмінною є думка про наявність навчально-стратегічної компетентності у її складі.

У межах навчально-стратегічної компетенції виділяють навчальні, комунікативні й перекладацькі стратегії й відповідні декларативні знання. Спираючись на узагальнення стратегій у сучасній методиці навчання перекладу до навчальних відносимо метакогнітивні, когнітивні та мнемічні стратегії оволодіння предметним матеріалом, до комунікативних – власне комунікативні стратегії, необхідні для опосередковано перекладацьких ситуацій, стратегії перекладацького читання і письма, а також компенсаторні, соціальні й афективні стратегії.

Актуальним у контексті дослідження навчально-стратегічної компетентності є розвідка щодо перекладацьких стратегій. Дослідженню стратегій перекладу, їх характеристики, методів та способів перекладу присвячували свої праці багато лінгвістів, серед яких І. С. Алексеєва, В. С. Виноградов, В. М. Ілюхин, В. Н. Комісаров, Л.В. Коломієць, А.П. Мартинюк, Л. Л. Нелюбин, Я. І. Рецкер, О.В. Ребрій, Ю. Найда, П. Ньюмарк, В. В. Сдобніков, А. Д. Швейцер, А. Chesterman, W. Lorsch, L. Venuti. Проте, попри зацікавленість науковців, однакості в інтерпретації понять "стратегія перекладу" досі не досягнуто. Також невизначеним лишається розуміння перекладацьких стратегій у контексті навчання наукового-технічного перекладу майбутніх філологів, оскільки їх розуміння та навчання має бути ключовим у підготовці майбутніх фахівців з перекладу.

У перекладознавстві стратегія перекладу представляє собою потенційно свідомий план або дії перекладача щодо вирішення конкретних перекладацьких проблем в межах перекладацького завдання, як в перекладеному тексті загалом, так і в будь-якому його сегменті зокрема [6; 7]. Отже, стратегія перекладу, перш за все, характеризується усвідомленістю та послідовністю дій перекладача, тобто передбачає заздалегідь продуманий алгоритм перекладацьких дій (етапи та способи діяльності), які спрямовані на розв'язання локальних та глобальних проблем перекладу тексту задля досягнення перекладацьких цілей.

У деяких підходах, крім визначення методу перекладу, до стратегій включають вибір тексту оригіналу. Наприклад, Л. Венути, переосмислюючи методи перекладу Ф. Шлейєрмахера, впроваджує терміни «стратегія одомашнення» та «стратегія очуження», які базуються на таких чинниках як: сфера перекладацької діяльності, тип тексту, потреба перекладача у самовираженні [8].

Слідом за А.Д. Швейцером, відзначимо ще одну особливість перекладацької стратегії, яка полягає в адекватній передачі з іноземної мови на мову перекладу комунікативної інтенції тексту оригіналу [0]. Текст перекладу повинен максимальною мірою репрезентувати зміст оригіналу, властивий автору спосіб вираження думки, його комунікативну стратегію, що досягається шляхом збереження максимально можливої структурно-семантичної близькості вихідного і перекладного текстів [2, с. 93].

Проте варто зазначити, що перекладацька стратегія не передбачає чітко обмежену та статичну послідовність перекладацьких дій, а навпаки – гнучкість і залежність від численних факторів: комунікативних установок та інтенцій автора оригіналу і цілей перекладу, характеру реципієнта та специфіки предметної ситуації, яка стоїть за текстом, та ін. [3, с. 7].

Т. В. Пастрик виділяє три групи перекладацьких стратегій, які вербалізують основні фактори, які впливають на вибір стратегій перекладу і які залежать від адресата (конативні), індивідуальних особливостей перекладача (особистісні) та від самого тексту або, точніше, від лінгвістичних та текстових знань перекладача (знання про когнітивну, емоційну, естетичну інформацію та особливості її вербалізації) [4].

Важливим є також послідовність реалізації стратегії, погляди на яку у лінгвістів теж різняться. І. С. Алексеєва виділяє три етапи стратегії перекладу: 1. Передперекладацький аналіз тексту (зібрання зовнішніх даних про текст; визначення джерела і реципієнта;

склад інформації та її насиченість: когнітивна, оперативна, емотивна, естетична інформація; комунікативне завдання, жанр мовлення). 2. Аналітичний варіативний пошук (створення тексту перекладу). 3. Аналіз результатів перекладу [5, с. 322-334].

Е. Г. Поломских та В. В. Барсукова розглядають такий самий принцип реалізації перекладацької стратегії, доповнюючи останній етап прагматичною адаптацією перекладу до умов існування у культурі мови реципієнта [3, с. 8].

В.В.Сдобніков на основі ретельного аналізу самого поняття стратегії через категорію діяльності та мотиву А.А.Леонтьєва визначає механізм вироблення стратегії через наступні основні складові: уявлення про специфіку ситуацій, формування, її образа та планування введення суб'єкта в певну ситуацію. При цьому важливим та відмінним представляється у його дослідженні момент прогнозування: суб'єкт складає прогноз можливих змін, розвиток ситуації, включаючи прогнозування можливих реакцій об'єктів на розвиток зі сторони суб'єкта.

Отже, відповідно до проаналізованої літератури оптимальною, на нашу думку, є така послідовність етапів реалізації перекладацької стратегії: передперекладацький аналіз; аналітичний варіативний пошук; аналіз результатів перекладу та редагування, прогнозування.

Таким чином, було визначено основні особливості перекладацьких стратегій, які полягають в усвідомленості послідовних дій перекладача, адекватній передачі комунікативної інтенції тексту перекладу в умовах двомовної комунікації, гнучкість та залежність від певних факторів, які лежать в основі вибору стратегії перекладу: адресат, перекладач і текст. Та було визначено оптимальні основні етапи реалізації стратегії перекладу: передперекладацький аналіз; аналітичний варіативний пошук; аналіз результатів перекладу та редагування, прогнозування.

Перспективу подальших розвідок з даної теми вбачаємо у розробленні методики навчання перекладацьких стратегій майбутніх перекладачів, зокрема у галузі науково-технічного перекладу.

Список використаних джерел

1. Швейцер А. Д. Теория перевода: Статус, проблемы, аспекты / А. Д. Швейцер. – М. : Наука, 1988. – 215 с.
2. Нелюбин Л. Л. Толковый переводоведческий словарь / Л. Л. Нелюбин. – 3-е изд., перераб. – М. : Флинта: Наука, 2003. – 320 с.
3. Стратегии перевода (теоретические основы модуля) : учебный модуль для слушателей специальности “Переводчик в сфере профессиональной коммуникации” / сост. Е. Г. Поломских, В. В. Барсукова ; Перм. ун-т. – Пермь, 2009. – 255 с.
4. Пастрик Т.В. Концептуальна модель продуктивного білінгвізму перекладача. Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка. 2006. Т. 8. Вип. 2. С. 141–148.
5. Алексеева И.С. Профессиональный тренинг переводчика : учеб. пособие. Санкт-Петербург : «Издательство Союз», 2001. 288 с.
6. Krings, H.P. Translation problems and translation strategies of advanced German learners of French. // J. House, & S. Blum-Kulka (Eds.), *Interlingual and intercultural communication*, Tübingen, 1986, с. 18.
7. Loescher, W. Translation performance, translation process and translation strategies // Tübingen: *GutenNarr*, 1991., с. 8.
8. Venuti L. *The Scandals of Translation: Towards an Ethics of Difference*. — Routledge, 1998.

УДК 811.133.1'373.7

Захарова Н.О. к.філол.н., ст. викл. кафедри перекладу та слов'янської філології
Криворізький державний педагогічний університет, м. Кривий Ріг, Україна

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ ІЗ КОМПОНЕНТОМ НА ПОЗНАЧЕННЯ ОВОЧІВ (НА МАТЕРІАЛІ ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ)

Роботу присвячено аналізу фразеологізмів із компонентом на позначення овочів. Було проведено лексико-семантичний аналіз даних фразеологічних одиниць і запропоновано тематичну класифікацію даної категорії фразеологізмів.

Ключові слова: фразеологізм, лексико-семантичні особливості, овочі, французька мова

Фразеологічні одиниці є предметом розвідок широкого кола дослідників: лінгвістів, літературознавців, перекладачів, культурологів. Жвавий інтерес до фразеологізмів обумовлений тим, що вони є відображенням світогляду народу, його лінгвокультурологічним надбанням. Як наслідок, інформація, «закодована» у фразеологізмах, допомагає краще зрозуміти національні уявлення, менталітет народу, тому вивчення даних одиниць є необхідною складовою процесу оволодіння мовою. Крім того, для носіїв іншої мови дані структури часто є досить складними для сприйняття, оскільки фразеологізм відтворюється в мовленні як готова, усталена, цілісна одиниця, значення якої є метафоричним і не складається із суми лексичних значень його складових компонентів.

У даній роботі пропонуємо розглянути низку гастрономічних фразеологізмів, а саме стійкі вирази з компонентом на позначення овочів, з метою визначення їх лексико-семантичних особливостей.

Для аналізу методом суцільної вибірки було відібрано 45 фразеологічних одиниць, стрижневим елементом яких є назва овочу. Зазначимо, що у проаналізованому корпусі прикладів було зафіксовано 16 різних назв овочів, найбільш продуктивними з яких виявились наступні: *lechou* (капуста) зустрічається у 24,4 % фразеологізмів, *l'oignon* (цибуля) – 15,5 %, *l'acarotte* (морква) – 11 %, *lapatate* (картопля) – 8,9 %, *lesharicots* (квасоля) – 6,7 %. Подібні результати, імовірно, обумовлені важливістю зазначених овочів для раціону сучасної людини. На підтвердження нашого припущення наведемо той факт, що лексема «*lepois*» (горох) була зафіксована у численних фразеологічних виразах, які виникли до 18 ст., проте у сучасному мовленні не вживаються [4, с.747]. Дослідники пов'язують зникнення з ужитку цих фразеологізмів із меншим споживанням гороху, починаючи з 18 ст., і як наслідок, втратою метафоричного потенціалу, необхідного для творення і функціонування фразеологізмів [4, с.747].

Залежно від номінації поняття або ознаки проаналізовані фразеологічні одиниці можна об'єднати у наступні тематичні групи:

1) характеристика розумових здібностей людини. Тут представлені фразеологічні одиниці з компонентом *uncornichon* (огірок), *unpois* (горох), *unchou* (капуста), *unradis* (редис), *unescourge* або *unecitrouille* (гарбуз). Зазначимо, що всі вирази цієї групи вказують на низький рівень розумових здібностей людини: *idiotcommecornichondanssonbocal*;

avoirunpetitpoisdanslacervelle; bêtecommechou; creuxcommeunradis; êtreunecourge; n'avoirriendanslacitrouille;

2) опис зовнішності людини. Основою для метафоричного переносу слугує подібність зовнішнього вигляду овочів і людини, наприклад: *êtreuneasperge* (досл. «бути спаржею») використовуємо, коли говоримо про високу й худорляву людину; *poildecarotte* (досл. «морквяне волосся») описує рудоволосу людину, *avoir des oreilles en feuilles de chou* (досл. «мати вуха як листя капусти») – капловуху людину, *neplusavoirdecressonsurlecaillou* (досл. «не мати більше крес-салату на камені») – лисого чоловіка. Останній приклад має два метафоричні образи, які обумовлюють його значення: власне назва овочу «*cresson*», яка походить від латинського дієслова «*crescere*» і означає «рости», і лексема «*caillou*», використана в переносному значенні – «череп», «голова»;

3) риси характеру. У цій групі представлено два фразеологізми: 1) *avoiruncœur d'artichaut* (досл. «мати серце артишоку») характеризує влюбливу людину, непостійну, мінливу в питанні кохання. Подібна метафора побудована на основі багатозначності слова «*соещг*» у французькій мові, яке крім людського органу, має значення «серцевина рослини», і структурі власне артишоку; 2) *avoirdusangdenavet* (досл. «мати кров ріпи») описує слабку, боязку людину. «Метафоричність цього виразу обумовлена тим фактом, що бліда кров є ознакою анемії і як наслідок корелює з боягузством» [4, с. 626];

4) поведінка людини. Стрижневим компонентом цієї групи найчастіше є лексеми *unpoignon* (цибуля), *unchou* (капуста), *unepatate* (картопля). Значення, що передають дані фразеологізми досить різноманітні: *s'occuperdesesoignons* – займатись власними справами; *ménagerlachèvreetlechou* має український відповідник «і вовки ситі, і вівці цілі; і нашим, і вашим»; *rentrerdanslechoudeqqn* – раптово атакувати, напасти; *courirsurleharicot à qqn* – надокучати; *mettreunepatate* – вдарити кулаком; *serenvoyerlapatatechaude* – перекласти відповідальність;

5) невдача, провал, фінансові негаразди. У цій групі продуктивним компонентом є *unchou* (капуста), *unecarotte* (морква), *unradis* (редис), *unharicot* (квасоля). Розглянемо наступні приклади: *fairechoublanc* – потерпіти невдачу, провал; *lescarottessontcuites* або *c'estlafindesharicots* – все втрачено; *nepasavoirunradis = sansunradis* – бути без грошей; *travaillerpourdesharicots* – працювати за копійки.

Варто додати, що фразеологізми з однаковим компонентом на позначення овочу можуть виражати як спільні або схожі, так і протилежні значення. Порівняймо наступні фразеологізми: *c'est (cen'estpas) mes (tes) oignons* і *s'occuperdesesoignons* мають однаковий компонент «*oignon*» і передають близькі значення «це мої справи», «це стосується лише мене», тоді як *enfairesechouxgras* означає «отримати вигоду», а *êtredansleschoux* навпаки – «потерпіти невдачу, провалити справу».

Отже, проведений аналіз свідчить, що назви овочів досить часто присутні у фразеологізмах, які описують людину (зовнішність, здібності, характер, поведінка) та її діяльність. При цьому можемо говорити про відсутність загальних тенденцій у використанні певних овочів на позначення окремих значень або приписуванні їм позитивних або негативних конотацій. Припускаємо, що це обумовлено різним часом виникнення фразеологізмів і тогочасними уявленнями, асоціаціями, пов'язаними з тим

чи іншим овочем, а також додатковими конотаціями, що виникають унаслідок комбінації назви овочу з іншими компонентами фразеологізму.

Список використаних джерел

1. Кумлева Т.М. Самая современная фразеология французского языка: справочник. URL: <https://www.twirpx.com/file/1059004/>
2. Назарян А.Г. Фразеология современного французского языка. 2-е изд. перераб. и доп. Москва: Высшая школа, 1987. 288 с.
3. Les fruits et les légumes dans les expressions idiomatiques. URL: <https://traducteur-belgique.com/fruits-legumes-expressions-idiomatiques/>
4. Rey A., Chantreau S. Dictionnaire d'expressions et locutions. Paris, 2003. 1088 p.

УДК81'255

ВОЛИНЕЦЬ І.М., к. пед. н., доцент

КЗ КОР «Білоцерківський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж»

СПЕЦИФІКА СПРИЙНЯТТЯ ПЕРЕКЛАДНИХ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ

Окреслено специфічні особливості художнього перекладу художніх творів, а також своєрідність сприйняття інокультурних текстів.

Ключові слова: перекладна література, сприйняття інокультурного твору, національно-культурні компоненти.

На сучасному етапі розвитку суспільства перекладна література посідає чинне місце в житті людей різних поколінь: переклади світової літератури в останні десятиліття на книжкових полицях крамниць або бібліотек затримуються ненадовго. Художній переклад тексту є виявом міжкультурної комунікації, і таке спілкування є складним і багатогранним.

Позитивний вплив перекладної літератури на світовідчуття представників різних національностей є незаперечним. Переклади збагачують скарбницю світової літератури. За допомогою перекладної літератури відбувається діалог культур. Як зазначав Й. В. Гете: «Хто хоче пізнати письменника, повинен піти на його батьківщину». Великий мислитель розглядає художній переклад не як переклад із чужої мови, а як переклад з чужої системи понять та уявлень, як сприйняття інонаціонального світу [1]. На його думку, переклад, це таке літературне явище, в якому відображено спілкування двох культур, перекладача і автора. А тому для усвідомленого сприймання тексту сучасний читач повинен володіти інформацією про інші національні спільноти, їхню історію, культуру – етнографію, національну психологію, національну поведінку тощо.

У творах перекладної літератури відображено етнічні особливості мислення того чи іншого народу, що впливає на сприйняття інокультурного твору і може викликати різні почуття – як позитивні (задоволення, радість, щастя, впевненість), так і негативні (сміх, роздратування, обурення). Іноді навіть може стати причиною культурного шоку («непередбачуваність нової для комуніканта культури, несумісність його культурного коду з культурним кодом іншого учасника» [2, с. 27]), який є наслідком неповної обізнаності з інонаціональною культурою, незнанням або нерозумінням її норм.

Засновником українського перекладознавства вважають І. Франка. У своїх працях він розкриває питання теорії і практики перекладу й зазначає, що перекладна література є важливою складовою національного письменства. «Добрі переклади важних та впливових творів чужих літератур у кожного культурного народу... належали до підвалин власного письменства» [5, с. 397]. Думку І. Франка розділяв і М. Рильський: «Переклад художньої літератури тільки тоді здійснює свою функцію, коли це переклад творчий, коли він доходить до читача, коли він є фактором рідної літератури» [4, с. 59].

Учена Ж. Клименко, досліджуючи питання теорії і технології вивчення перекладних художніх творів у старших класах загальноосвітньої школи, виокремила специфічні особливості художнього перекладу як літературного явища і класифікувала їх за такими показниками:

1. Вторинність по відношенню до оригіналу, тобто залежність від об'єкту перекладу (діалектичний взаємозв'язок оригінального і перекладного творів).

2. Художній переклад має специфічну пізнавальну цінність, пов'язану з інокультурною природою тексту (кожен твір тією чи іншою мірою відображає національний образ світу).

3. Для художнього перекладу характерна особлива комунікативна модель (кожний переклад є діалогом двох культур цільової літератури, а читання перекладного тексту – це особливий, ускладнений вид комунікації).

4. Своєрідність способу існування, яка виявляється в можливості багатоваріантних реалізацій (оригінал – неповторний текст – може мати багато перекладів в одній мові. Наприклад, твір Г. Гейне «Сосна» має більше десяти перекладів і переспівів українською мовою) [3].

Для того щоб здійснити якісний переклад, перекладачеві необхідно добре знати не лише іноземну мову з її діалектами та всіма лексичними, фразеологічними засобами, а й особливості світогляду, менталітет, звичаї, традиції цього народу, тобто національно-культурні компоненти, а також уміти влучно передати їх засобами рідної мови.

Питання національно-культурних компонентів комунікації розглянула у дисертаційному дослідженні професор Ж. Клименко. «Кожен народ, – зазначає вчена, – має специфічні особливості, які можуть стати головною перешкодою в процесі міжкультурної комунікації», оскільки «реальний національний світ відображається в мистецтві красного письменства і як *зовнішня деталь національно-художньої своєрідності* (опис природи, традицій, звичаїв, реалії побуту), і як *своєрідний національно забарвлений погляд на світ*" [3, с. 66]. Тому під час вивчення ознайомлення з перекладними художніми текстами, важливо, на думку методиста, зосереджувати увагу на тлумаченні таких національно-культурних компонентів комунікації:

– національно-культурних символів – знаків, у яких первісний зміст виступає формою вторинного, насамперед, символи культури, наприклад, різне трактування образу дракона в різних народів, несумісність символіки кольорів тощо;

– національних еталонів і стереотипів сприйняття як фактора вияву себе серед своїх і водночас упізнання свого. У художній літературі найяскравіше відображено стереотипи-образи, ситуації, стереотипи-поведінки. Як приклад учена наводить такий: «Природний для української та російської свідомості гімн степу в повісті М. Гоголя «Тарас Бульба» може не знайти адекватного відгуку в душі горця, який ніколи не бачив неозорих просторів. Отже, національне світобачення позначається на сприйнятті пейзажів» тощо [3, с. 69];

– національно-прецедентних феноменів: тексти (для українців – «Заповіт» Т. Шевченка), імена (для росіян – Обломов), ситуації та висловлювання;

– фрейм-структур свідомості як когнітивні одиниці, які прогнозують можливі асоціації, що визначаються природними та соціальними умовами існування етносу (для росіян і українців північ асоціюється з суворим краєм, довгою зимою, сильними морозами тощо).

У зв'язку з проблемою труднощів сприйняття перекладного твору вчена використовує поняття «лакуна» – «базові елементи національної специфіки лінгвокультурної спільноти, які наявні в текстах й ускладнюють їх розуміння інокультурним читачем» [3, с. 72].

Таким чином, вивчення перекладних творів сприяє національній самоідентифікації, розвитку здатності до діалогу, формуванню культури міжнародних відносин, що є необхідною умовою формування сучасної молоді особистості.

Список використаних джерел

1. Гете Й. В. Западно-восточный диван : пер. с нем. Москва : Наука, 1988. 895 с.
2. Клименко Ж. В. Особливості міжкультурної комунікації засобами художнього тексту. *Всесвітня література в середніх навчальних закладах України*. 2010. №4. С. 26-31
3. Клименко Ж. В. Теорія і технологія вивчення перекладних художніх творів у старших класах загальноосвітньої школи: монографія. Київ : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2006. 340 с.
4. Рильський М. Проблеми художнього перекладу. *Рильський М. Мистецтво перекладу: Статті. Виступи. Нотатки*. Київ : Рад. письменник, 1975. С. 25-93.
5. Франко І. Каменярі. Український текст і польський переклад. Дещо про штуку перекладання. *Франко І. Твори в 20-ти томах*. Т. 16. Київ : Держвидав художньої літератури, 1955. С. 397-409.

УДК 81'276.6

СИНЕЛЬНИКОВА І.С. к.філол.н., асистент кафедри романо-германської філології та перекладу.

Білоцерківський національний аграрний університет, м. Біла Церква, Україна.

ДО ПИТАННЯ ПРО ТЕРМІНОЗНАВСТВО ТА ТЕРМІНИ

Презентується короткий огляд питань термінознавства, історія його становлення як самостійної галузі лінгвістики. Окреслені функції та особливості терміна як мовної одиниці.

Ключові слова: термінознавство, термін, підмова, термінополе, терміносистема.

Зміна парадигми сучасної лінгвістики, її орієнтованість на людину і на його потреби привели до зміни способів опису мови і, як наслідок цього, до зміни лексикографічного опису терміна, який розглядатися не ізольовано, а в цілісності всіх своїх значень, в тісному взаємозв'язку з культурою нації, як одиниця цілісної картини світу індивіда.

Вже в початковий період становлення термінознавства як науки дослідники звернули увагу на якісну відмінність лексики загальнолітературної мови і спеціальної

лексики, однак, зауважимо, що це дві взаємозалежні підсистеми. Спеціальна лексика – широке поняття, сукупність всіх лексичних засобів різних предметно-понятійних полів і різних лексичних пластів, що мають відношення до професійної діяльності людини. Спеціальна лексика вторинна по відношенню до лексики загальнолітературної мови, оскільки створюється штучно для найменування предметів і явищ зі спеціальної, професійної діяльності на базі загальнолітературних слів, споконвічних або запозичених елементів [2, 173].

Терміносистема являє собою сукупність термінів підмови, які обумовлені культурою країни, народу, її менталітетом, та є відображенням індивідуальної, а так національної самосвідомості. Терміносистема певній галузі не є статичним явищем, вона піддається постійним перетворенням, як і мова в цілому та віддзеркалює стан мови в конкретний проміжок часу і є одним з інструментів для його подальшого розвитку.

Професійна лексика, що є штучним мовним утворенням, якій притаманне стабільні понятійні зв'язки. Основну частину спеціальної та професійної лексики, їх ядро, становить термінологічна лексика. Терміни вважаються основними найменуванням предметів і явищ спеціальної, професійної діяльності. Термінологія динамічна, вона, як і мова в цілому, зазнає постійних змін. Однак, на противагу загальнолітературній лексиці, термінологічна зовсім негнучка у межах однієї професійної підмови: одним термін для одного поняття в певній професійній сфері.

Термінознавство створювалося на основі чотирьох наукових дисциплін: лінгвістики, логіки, загальної теорії систем і семіотики, а на стадії опису конкретної терміносистеми за основу береться наука або предметна область, мова якої вивчається або впорядковується. Сучасне термінознавство вирішує широкий спектр завдань: теоретичне термінознавство займається розробкою теоретичних і методологічних питань, а саме, теорією терміна, визначенням його основних властивостей, місця в мові та системі знань, а також аналізом типології з точки зору понять і мовних структур в галузевих термінологіях і термінологічних системах; когнітивний термінознавство, яке зовсім нещодавно відкрило нові горизонти у вивченні термінів, досліджує термін з точки зору теорії знання і пізнання; термінознавча теорія тексту займається питаннями типології текстів, що містять терміни, досліджує його змістовну і формальну структуру і функції, виконувани терміном в тексті, в дискурсі; історичне термінознавство займається дослідженнями в діахронії як в теоретичному плані, так і на матеріалі окремих галузей знання; термінографії, стандартизації, уніфікації термінів є прикладами активної розробки прикладних аспектів термінознавства

Активізація теоретичної і прикладної термінологічної роботи останніми роками пов'язана із посиленням інтересу до різноаспектній дослідженню терміна, розвитком нових наукових напрямів у його вивченні. Фундаментальне для сучасного термінознавства і мовознавства в цілому положення про «підвійне громадянство» терміна: про гармонійній зв'язок двох іпостасей терміна писали В.В. Віноградов, О.С. Герд, Б.Н. Головін, В.П. Даніленко, В.М. Лейчик, А.І. Моїсєєв. Системність термінології розглядалася ними як сплав екстралінгвістичних і мовних чинників, що дозволяють уявити термінологічну систему як гармонійне поєднання мовної та понятійної систем,

при цьому понятійна система є домінуючою, оскільки постулює як ієрархічну, так і парадигматичну організацію системи термінів [3]. У рамках дискурсу фахівця певної галузі, термін осмислюється як вираження засобами мови результат професійного мислення, як один з найважливіших елементів професійної комунікації. Для розуміння сутності терміна важливим є питання про його функції. Визнаючи поліфункціональність терміна, більшість вчених вгадують про гносеологічну та інформаційно-комунікативну функцію терміна, номінативно-семасиологічну, сигніфікативну, прагматичну і евристичну, дистинктивну, а також функцію управління. Всі виконувані терміном функції, актуалізовані в його внутрішній формі та знаходяться в постійній взаємодії і обумовлюють одна одну в процесі реалізації термінологічної одиниці.

Осмилення сутності терміна закономірно пов'язано з визначенням його властивостей, або вимог до «ідеальному» терміну, серед яких в якості основних називаються: стислість, системність, зручність вимови, словотворча здатність, тенденція до однозначності, відсутність експресії, стилістична нейтральність, суворота системності, позаконтекстна точність, конвенціональність, відповідність семантики терміна поняттю, наявність суворої дефініції, відсутність синонімів, відповідність нормам мови, стислість, дериваційні можливості. Однак на практиці багато з цих вимог є нездійсненними і навіть суперечливими [1].

Системний підхід до вивчення лексики різних термінологічних систем привів до виділення термінополя, в якому терміни об'єднані на основі загального семантичного ознаки і загальної сфери функціонування. Дослідження системних відносин термінологічної лексики привертає нашу увагу до польового методу дослідження, оскільки тільки в рамках відповідної системи понять певної галузі знання, тобто в термінологічному полі термін проявляє свої системні властивості, залишається терміном з усіма властивими йому ознаками, проявляє свої конститутивні властивості, отримує точність і однозначність, за межами цього «поля» слово втрачає свою термінологічні властивості. Терміносистема конкретної підмови має польову структуру (Ядро - периферія) і має основні ознаки поля. Елементами термінополя є терміни, що утворюють не традиційні семантичні поля, а предметні групи, понятійні поля [1].

Наостанок, хотілося б зауважити, що сьогодні, у період швидкого розвитку національної мови, термінознавство виходить на передній план, бо вивчення, систематизація та опис професійних мов є неймовірно важливим завданням. Фахівці намагаються створити сучасні термінологічні словники, які б містили інформацію про соціальні, індивідуальні, мовні та екстралінгвістичні знання, що акумульованих в термінологічній одиниці і повідомляються нею. Перекладачі активно приймають участь у цьому процесі, бо саме вони стоять в авангарді цього процесу, адже їм доводиться бути посередниками між теоретиками та практиками процесу оформлення термінологічного апарату української мови.

Список використаних джерел

1. Вакуленко М.О. Методологічні засади вивчення наукової термінології. / М.О. Вакуленко. *Термінологічний вісник*. 2013. Вип. 2 (2).С. 16–21.
2. Маслова, В. А. Когнитивная лингвистика / В. А. Маслова. – Минск: ТетраСистемс, 2008 – 256 с.
3. Панько Т.І., Кочан І.М., Мацюк Г.П. Українське термінознавство / Т.І. Панька, І.М. Кочан, Г.П. Мацюк – Львів, 1994.–216 с.

УДК 811.111'25'373.7

ЄФІМОВА К.О., директор Білоцерківської ЗОШ І-ІІІ ст. № 21,
м. Біла Церква, Україна

ЗАСТОСУВАННЯ СЕМАНТИЧНИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ КОЛЬОРУ В АНГЛІЙСЬКИХ ТА УКРАЇНСЬКИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМАХ

Акцентовано увагу на особливостях символічних значень та семантичної структури колоронімів як носіїв безпосередньої ознаки в англійській та українській мовах.

Ключові слова: кольороназви, колороніми, фразеологічні одиниці, кольоропозначення, фразеологізми.

Категорія кольору є об'єктивною якістю матеріального світу, а мовні знаки кодуєть поняття у найрізноманітнішу інформацію. Кольори й кольороназви, що їх позначають, є універсальними елементами кольорової символічної системи, яка складається із ряду субсистем, кожна з яких має власну будову і функцію. Кольоропозначення як носії інформації про навколишній світ є матеріалом для когнітивних, психолінгвістичних, лінгвокультурологічних наукових досліджень [5].

Вивчення колоронімів допомагає відтворити цілісну картину світу, визначити цінності, які характеризують той чи інший етнос. Назви кольорів можна вважати показовим матеріалом для таких досліджень, адже вони існують у всіх розвинених мовах [3].

Розуміння символів мови допомагає зрозуміти закони мови, пізнати мислення народу. На кожному етапі розвитку кольоровий символ і відповідне йому кольоропозначення з часом утворюють нову змістову структуру, набуваючи сталого характеру. Підкоряючись принципів прямих і вторинних значень, які виникають у сферах моралі, культури, політики, релігії, мистецтва тощо, кодуєть соціально важливу інформацію про етнічну належність, втілюючись в особливих сполуках – фразеологічних одиницях.

Дослідження семантики слова – актуальна проблема сучасної лінгвістики, якій присвячено багато фундаментальних досліджень як українських, так і зарубіжних мовознавців (О. О. Потебня, Л. О. Булаховський, Л. А. Лисиченко, О. О. Тараненко, М. П. Кочерган, В. І. Кодухов, В. О. Звєгінцев, Ю. Д. Апресян, О. О. Селіванова).

Увага науковців до кольоропозначень як одиниць лексики різних мов (у працях Н. Б. Бахліної, Р. В. Алімпієвої, А. В. Висоцького, Т. Ф. Ковальової) поширюється також і на фразеологічні одиниці з колоративним компонентом. Серед зарубіжних мовознавців слід відзначити праці Ш. Баллі, С. Есперсена, Л. П. Сміта, О. Куніна, Н. Н. Амосова, які досліджували фразеологію англійської мови [1].

Факт, що фразеологізми, як мовні одиниці, відображають специфіку світосприйняття певного народу, є незаперечною істиною. Як правило, перекладаючи фразеологізми англійської мови українською, з використанням колоронімів, вживається точний відповідник лексеми на позначення кольору: *as red as a lobster* – червоний, як рак; *blue blood* – голуба кров; *a white crow* – біла ворона. Однак, існує певна кількість ФО, в яких при перекладі на іншу мову використовується інший колоронім: *green hand* – жовтороте пташеня [8].

Варто також зазначити і граматичний аспект вживання колоронімів у складі ФО. За своєю суттю назви кольорів є прикметниками і в переважній більшості зворотів саме так і вживаються. Зустрічається вживання колороніма і у функції дієслова. Прикладом може слугувати вислів *whited sepulchre* – лицемір, ханжа [10].

Дослідивши фразеологічні одиниці англійської та української мов, до складу яких входять лексеми на позначення кольору можна стверджувати, що колоронім входить до ФО складу у своєму первинному значенні або, рідше, набуває такого семантичного відтінку, який відповідає значенню самого кольору.

Лексеми на позначення кольору у порівняльних фразеологізмах англійської та української мов обов'язково мають своє первинне значення (означають колір).

В цілому колороніми виконують дві основні функції: розрізнявальна (в описі навколишньої дійсності, предметів, зовнішності людини тощо) і характеризуюча (вживається для опису стану та почуттів).

Розглядаючи ФО, компонентом яких є назва кольору, бачимо, що семантика цього компонента нерідко відрізняється від семантики цієї ж назви кольору у вільному вживанні. Слово (у даному випадку колір), яке входить у вільне словосполучення, є самостійною лексичною одиницею, а слово, що входить до складу ФО, частково втрачає свої попередні семантичні характеристики.

Проведений аналіз лексико-семантичних значень колоронімів показав, що символіка кольороназв у англійській та українській мовах має свої відмінності, однак розглянуті концепти свідчать про схожість багатьох еталонів кольору в різних культурах. Наявність спільних значень пояснюється тим, що в мові відображається однаковий суспільний досвід. Особливо це стосується «кольорової тріади» – білого, червоного і чорного. Така схожість символічних значень впливає з єдності людської природи [7].

Колороніми як мовні засоби відображають ціннісні пріоритети та культурні стереотипи суспільства, зміни цих стереотипів та трансформацію деяких значень кольору в образ. У фразеологізмах слово-поняття перетворюється на слово-образ.

Список використаних джерел

1. Базима Б. А. Психология цвета : теория и практика. СПб., 2007. 174 с.
2. Ковальська І. В. Колористика як перекладознавча проблема (на матеріалі українських і англійських художніх текстів): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук. Київ, 2001. 19 с.
3. Кочерган М. П. Загальне мовознавство: підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих закладів освіти. Київ, 2009. 288 с.
4. Кудрина А. В. Семантика цвета в разных культурах. *Психологический журнал Международного университета природы, общества и человека «Дубна»*. Москва, 2011, № 1. С. 30-35.
5. Лисиченко Л. А. Структура мовної картини світу. *Мовознавство*. 2004, № 5-6. С. 36-41.
6. Семашко Т. Ф. Семантична структура лексичних одиниць на позначення кольору в українській мові. *Мовознавство*. 2009. Вип. 17. С. 14-21.
7. Серов Н. В. Цвет культуры: психология, культурология, физиология. СПб., 2004. 248 с.
8. Торбенська І. В. Системні зв'язки фразеологізмів з колірним компонентом // Актуальні проблеми менталінгвістики. Черкаси. 2003. Ч.1. С. 181-187.
9. Яньшин П. В. Психосемантика цвета. СПб., 2006. 174 с.
10. The World Colour Survey. Centre for the Study of Language and Information. Colour Naming Across Languages. W. R., 2003. P. 13-16.

УДК:811.111'25=82-31

ПИЛИПЕНКО І.О., асистент

Білоцерківський національний аграрний університет

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛОМОВНОГО ДИСКУРСУ

Метою даної статті є розгляд особливостей перекладу англomовного гумористичного дискурсу. Актуальність обраної теми обумовлена тим, що переклад сучасного гумористичного дискурсу є і буде популярним завжди тому, що телевізійний гумор затребуваний глядачами і в цілому відповідає їхнім смакам. Також, даний жанр популярний серед всіх вікових категорій.

Ключові слова: дискурс, трансформації, технічні прийоми, мова, лексичні одиниці.

Увага вивчення дискурсу приділялася багатьма лінгвістами і його вивчення знайшло своє відображення у працях: З. Харрісона, В. фон Гумбольдта, Ф. де Соссюра, Л. Вітгенштейна, Л.В. Щерби, Е. Бенвеніста, Т.М. Ніколаєвої, В.Г. Борботько, П. Серіо, Г. Греймас і Ж. Курта, А.А. Кибрика, Т.А. ван Дейка та інших. Завдяки зусиллям вчених різних областей теорія дискурсу оформлюється в даний час як самостійна дисципліна. Що стосується гумористичного дискурсу, то було виявлено, що даний вид дискурсу відноситься до інституціонального типу (всього виділяється два основних типи – це персональний та інституціональний). Ми спиралися на концепцію, висунуту В.І. Карасиком. На думку автора «Інституційний дискурс – різновид спілкування між людьми, які можуть не знати один одного, але повинні спілкуватися відповідно до норм даного соціуму» [2, с.10]. Таким чином, Гумористичний дискурс можна віднести до інституціонального типу завдяки наявності адресанта, наявності адресата прямого або непрямого, відношенню між що говорить і слухає (соціальну дистанцію), тональності спілкування і цілі.

На підставі вище викладеного, гумористичний дискурс-це дискурс побутової комунікації, однак беручи до уваги той факт, що матеріалом дослідження послужила мова коміка гумористичної передачі, взятої з інтернет-сайту, можна припустити, що гумористичний дискурс також відноситься до дискурсів фактичної комунікації.

Для розгляду дискурсу було відібрано відео на сайті YouTube з промовою американського коміка Джорджа Карліна. Дана тема актуальна тим, що переклад сучасного гумористичного дискурсу є популярним тому, що телевізійний гумор затребуваний глядачами і в цілому відповідає їхнім смакам. Шанувальники сьогоднішніх гумористичних телепередач, аргументуючи свій вибір, перш за все говорять про їх більш вільному характері.

Ключовим завданням нашого дослідження було дослідження перекладу гумористичного дискурсу і виявлення перекладацьких трансформацій. В якості теоретичної бази дослідження ми взяли точку зору В.Н. Комісарова. Вчений розуміє під перекладацькою трансформацією «перетворення, за допомогою яких можна здійснити перехід від одиниць оригіналу до одиниць перекладу в зазначеному сенсі. І, оскільки перекладацькі трансформації здійснюються з мовними одиницями, що мають як план змісту, так і план вираження, вони носять формально-семантичний характер, перетворюючи як форму, так і значення вихідних одиниць» [4, с.172].

Основними етапами дослідження були: підбір відео для аналізу на каналі You Tube, пошук офіційного перекладу для аналізу всіх перекладацьких трансформацій, які використовувалися при перекладі, зіставлення текстів оригіналу та його перекладу, розбір і аналіз кожної пропозиції окремо, виявлення найбільш частотних видів перекладацьких трансформацій.

В результаті аналізу було виявлено, що при перекладі даного типу дискурсу текст перекладу піддається різним перекладацьким трансформаціям, особливо граматичним. Це дало підставу вважати, що причинами використання перекладачем перекладацьких трансформацій є істотні розбіжності в граматичній будові двох мов і необхідність «згладити» ці розбіжності заради досягнення тотожності вихідного і перекладного тексту.

Виходячи з цього, можна зробити висновок, що гумористичний дискурс володіє особливим сміховим ставленням до дійсності. Це мова, яка занурена в ситуацію сміхового спілкування. Кордон між «своїм» і «чужим» здійснюється за рахунок звернення учасників комунікації до спільних цінностей. Крім того, гумор відображає культурні цінності. У плані дослідження культури доцільно вивчення гумору, який зрозумілий для представників певного кола людей протягом певного часу. Наприклад, у мові, яка була вивчена нами, можна простежити, що гумор виражається в досить вільній формі, тобто часто використовується ненормативна лексика, деякі думки виражаються в досить вульгарному стилі, помітно, що в ній нема утиску при вираженні емоцій. На підставі цього можна прийти до висновку, що переважання тих чи інших рис в "сміховій культурі" дозволяє розрізнити ті риси, які притаманні соціуму і які тяжіють до такого роду гумору.

Проаналізувавши даний тип дискурсу, було виявлено, що найчастіше використовуються граматичні трансформації. Наприклад: "I'm a simple man, I did not possess an engineering degree nor I'm mechanically inclined - Я проста людина, у мене немає інженерних ступенів рівно як і схильність до математики». Відбувається граматична заміна. Розглянемо наступну пропозицію: "I can be of no help to anyone if I'm lying unconscious in the aisle". - Я не зможу нікому допомогти, якщо я лежу без свідомості в проході ». В даному прикладі відбувається граматична заміна при перекладі словосполучення "to be of no help to anyone", тобто прикметник замінюється дієсловом. Використання всіх цих трансформацій обумовлено тим, що в більшості випадків українська та англійська мови відрізняються за внутрішньою структурою. Такого роду розбіжності в двох мовах незмінно потребують, перш за все, в граматичних трансформаціях. Ці розбіжності спостерігаються в тих випадках, коли в англійській мові відсутня граматична форма, яка є в українській мові і навпаки. Дуже часто граматична категорія української мови ширша, ніж граматична категорія англійської мови. Технічні прийоми заміщення, як показала практика, теж широко використовуються. Це також обумовлено тим, що граматична структура мов різна і не дивлячись на те, що ці прийоми перекладу порушують формальна подібність перекладу, то вони забезпечують досягнення більш високого рівня еквівалентності. В англо-українських перекладах додаткові елементи часто повинні бути виражені в перекладі з допомогою додаткових лексичних одиниць і виявляються необхідними при перекладі таких поєднань, як: "water landing" - «посадка на воду». Найменш частотним в нашому випадку, але все ж має місце бути, виявився прийом транскрибування. Наприклад: lady - леді. Його застосування при

перекладі пов'язане з введенням в текст перекладу якоїсь нової, що не властивій українській мові лексичної одиниці, але в проаналізованому тексті таких одиниць мало. Крім того, нечасте його використання пов'язане з тим, що в тексті перекладу всі слова мають свої еквіваленти, мало власних назв, номенклатурних позначень і термінів. Основними причинами використання перекладацьких трансформацій є відмінності в лексичному складі, а саме в понятійній сфері і смислового обсязі слів двох зіставних мов. У випадках, де застосований дослівний переклад, хоч структура пропозиції і зберігається, то деякі зміни все ж присутні: опущені службові частини мови, змінені деякі лексичні одиниці. Все це обумовлено тим, що граматичний лад української та англійської мов має значні відмінності. Тому граматичні заміни різного характеру є досить звичайним явищем.

Таким чином, відмінність систем вихідної мови і мови перекладу, стилістичні особливості оригінального тексту, особливості мовної та мовленнєвої норми української та англійської мов, а також індивідуальний стиль автора оригіналу - це ті обставини, без яких пояснення використання перекладацьких трансформацій не представляється можливим. Саме за допомогою таких перетворень перекладач може адаптувати текст до норм рідної мови і створити адекватний переклад.

Список використаних джерел

1. Дейк ван Т.А. К определению дискурса. Л.: Сэйдж паблікэйшнс, 1998. 384 с.
2. Карасик В.И. О типах дискурса // Языковая личность: институциональный и персональный дискурс: Сборник научных трудов. Волгоград: Перемена, 2000. 477 с.
3. Комиссаров В.Н. Общая теория перевода. М.: ЧеРо, 1999. 136 с.
4. Комиссаров В.Н. Современное переводоведение. М.: ЭТС, 2000. 192 с.
5. Щерба Л.В. Языковая система и речевая деятельность. Л.: Наука, 1974. 428 с; 2-е изд. М.: УРСС, 2004.

УДК 81'255.4'367.625=111=161.2

БЕРЕГОВЕНКО Н.С., асистент кафедри романо-германської філології та перекладу
Білоцерківський національний аграрний університет, Біла Церква, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ СЕМАНТИЧНОЇ КАТЕГОРІЇ ДІЄСЛІВ НА ОЗНАЧЕННЯ ПЕРЕМІЩЕННЯ СТРИБКАМИ В РОМАНАХ ДЖ. РОУЛІНГ «ГАРРІ ПОТТЕР»

Проаналізовано способи перекладу семантичної категорії дієслів на означення переміщення стрибками в романах Джоан Роулінг «Гаррі Поттер». Виявлено основні лексико-граматичні та стилістичні трансформації, які застосовуються при перекладі дієслів на означення переміщення стрибками, а саме: заміна слова однієї частини мови на слово іншої, лексична заміна, додавання слова, комплексна трансформація та ін. Досліджено основні типи семантичних категорій мовних одиниць на означення переміщення стрибками.

Ключові слова: дієслово, семантика, переклад, перекладацькі трансформації, художня література

Важливе місце в системі англійської та української мов займає дієслово, йому притаманна більша, ніж іншим частинам мови, ємність змістової структури та більш рухоме коло значень. Сучасні дослідження, що проведені на матеріалі різних

функціональних стилів (Горева В. С., Short M.), доводять, що дієслово посідає друге місце за вживаністю в англомовних текстах художньої літератури після іменника [1, с. 65].

Дієловам руху присвячені низки праць у вітчизняних мовознавчих студіях. Так, зокрема, семантична структура дієслів руху була предметом дослідження Безрукова А. Г. (на матеріалі німецької мови), Венедиктова Г. К. (на матеріалі болгарської мови), Стрелкової З. М. (на матеріалі польської мови). В українському мовознавстві мовні одиниці на означення руху досліджували Усатенко Т. П., Лесюк М. П., Орлова Т. М. та ін. Спробою аналізу дієслів руху в історико-етимологічному плані є праці російських мовознавців Чешко Є. В. та Кузнецової А. І. Окремі лексико-граматичні особливості дієслів руху побіжно описані в наукових працях Вихованця І. Р., Войцехівської В. Г., Іваненко З. І., Русанівського В. М., Тимченка Є. К., та ін. Однак, багато особливостей семантики, словотворення, а також, особливо сполучуваності дієслів руху та їх перекладу ще недостатньо досліджені у вітчизняному та зарубіжному мовознавстві.

Хоча мовні одиниці на означення переміщення стрибками становлять кількісно невелику групу дієслів у досліджуваному творі, їхній спосіб перекладу заслуговує на увагу. На відміну від вище досліджуваних груп дієслів руху, при перекладі цих мовних одиниць стилістична трансформація не використовується, а отже зберігається стилістична відповідність. Характерною особливістю передачі дієслів на означення переміщення стрибками є збереження нейтрального забарвлення мовної одиниці. Так, як англійська і українська мови не дуже відмінні у плані набору частин мови, то у більшості випадків англійське слово однієї частини мови перекладається словом тієї ж частини мови (приклади (1), (2), (3), (4)). Так, у прикладі (1) англійське дієслово vaulted (перестрибнув) передається стилістично нейтральним відповідником “перестрибнув” (роблячи стрибок, опинятися на іншому боці чого-небудь):

(1) “Harry strode over to Ron, who vaulted the barrier to the stands and came to meet him.” [Stone, p. 112] – “Гаррі пішов до Рона, що перестрибнув через бар’єр і підбіг до нього.” [Камінь, с. 121]

У перекладі прикладу (2) дієслово hopped (перестрибнула) передане у друготворі без змін, як дієслово “застрибнула” (зістрибнути звідки-небудь в середину чогось). У перекладі приклад (3), дієслово leapt (стрибав, скакав) передане еквівалентним дієсловом стрибнув (стрибком вихопився на що-небудь). У прикладі (4) дієслово bound (стрибнув, скаканув, відскакнув) передане українським відповідником стрибнули (стрибком перемістилися на інше місце). Наприклад:

(2) “He had expected Hedwig to hold out her leg so that he could remove the letter and then fly off to the Owlery, but the moment the window was open wide enough she hopped inside, hooting dolefully.” [Prisoner, p. 156] – “Він сподівався, що Гедвіґа наставить лапку, щоб він міг зняти листа, а тоді полетить собі в соварню, та щойно відчинилося вікно, як вона застрибнула в клас, скорботно ухкаючи.” [В’язень, с. 162]

(3) “A second later, Ripper leapt forward and sank his teeth into Uncle Vernon’s leg.” [Prisoner, p. 14] – “Ріпер стрибнув на дядька і вчепився зубами йому в ногу.” [В’язень, с. 18]

(4) “He clicked his fingers, and the ends of the cords that bound Lupin flew to his hands.” [Prisoner, p. 159] – “Кінці мотузки, що нею був обмотаний Люпин, стрибнули йому в руки.” [В’язень, с. 164]

Заміна значення слова є поширеною трансформацією при перекладі дієслів на означення переміщення стрибками і засвідчена у прикладах (5), (6), (7), (8). В англійській мові є деякі слова широкої семантики, що у мовленні вживаються частіше, ніж їх українські відповідники. Дуже часто дослівний переклад таких дієслів є недоречним у друготворі, і тоді така зміна здатна адаптувати текст, зробивши його ближчим та зрозумілішим для цільової аудиторії. Так, у прикладі (5) дослівний переклад дієслова *arriving* (досягаючи, приходячи) недоречний, а відповідник “підскочив” (зробив невеликі стрибки вгору) видається вдалим рішенням. Приклад (6) містить дієслово *hit* (вдарився), яке перекладене, як “стрибнув” (зробив невеликі стрибки вгору), у результаті покращується звучання тексту перекладу. Так, у прикладі (6) значення дієслова *erupted* (прорвався) замінено на дієслово “вистрибнув” (стрибнув звідки-небудь, з чогось назовні), а в прикладі (8) дієслово *slid off* (зісковзнув з чогось) переданий за допомогою заміни значення слова на дієслово “зіскочили” (сплигнули, спустилися з чого-небудь). Наприклад:

(5) “Harry ran back upstairs to his bedroom, arriving at the window just in time to see the Dursleys’ car swinging out of the drive and off up the road.” [Hallows, p. 18] – “Гаррі вибіг по сходах у свою кімнату й підскочив до вікна саме вчасно, щоб побачити, як Дурслева машина виїхала з заїзду і віддалилася по дорозі.” [Реліквії, с. 23]

(6) “Too late – the rat had slipped between Ron’s clutching fingers, hit the ground, and scampered away..” [Prisoner, p. 146] – “Запізно...Пацюк вислизнув з-поміж Ронових пальців, стрибнув на землю і дременув.” [В'язень, с. 152]

(7) “An enormous silver stag erupted from the tip of Harry’s wand.” [Order, p. 9] – “З кінчика Гарріної палички вистрибнув величезний сріблястий олень.” [Орден, с. 12]

(8) “Buckbeak landed with a clatter on the battlements, and Harry and Hermione slid off him at once.” [Order, p. 9] – “Бакбик лунко приземлився на вежі з бійницями, і Гаррі з Герміоною мерщій зіскочили з нього.” [Орден, с. 12]

При перекладі прикладу (9) використана комплексна трансформація.

(9) “Black leapt to his feet. Harry felt as though he’d received a huge electric shock.” [Prisoner, p. 158] – “Блек зірвався на ноги, а Гаррі підстрибнув, ніби його вдарило струмом.” [В'язень, с. 163]

По-перше, відбулося об’єднання двох речень, по-друге використано трансформацію лексичної заміни, за рахунок уведення у текст дієслова руху “підстрибнув”, що вбачається доцільним, оскільки, це дієслово надає тексту друготвору більшої емоційності. До того ж у реченні (9) вжито трансформацію заміни активної конструкції “he’d received a huge electric shock” на пасивну конструкцію “його вдарило струмом”.

У прикладі (10) іменник *a turn* (поворот, оборот) перекладений дієсловом руху “підстрибнули” (зробили невеликі стрибки вгору), що підсилює висловлювання, виражаючи надзвичайне хвилювання та переляк. Наприклад:

(10) “Gave Petunia and me quite a turn!” [Order, p. 3] – “Ми з Петунією аж підстрибнули!” [Орден, с. 5]

Як було зазначено, для перекладу першотвору залучають перекладацьку трансформацію додавання, у результаті не лише збільшується кількість членів речення, за рахунок введення у друготвір лексичних елементів, відсутніх в оригіналі, але й ширше розкриває зміст першотвору. Таке використання додавання вмотивоване

намаганням перекладача повно передати зміст речення оригіналу. Так, у прикладі (11) у текст додається дієслово “зістрибнули” (стрибаючи, спустилися звідки-небудь). Така зміна є доцільною, оскільки переклад набуває природного, властивого українській мові звучання. Наприклад:

(11) “All around him other people were dismounting from brooms and, in two cases, skeletal, black winged horses.” [Hallows, p. 19] – “Дехто злавив з мітел, а двоє зістрибнули зі схожих на скелети чорних крилатих коней.” [Реліквії, с. 24]

Отже, як свідчить матеріал, переклад семантичної групи дієслів на означення переміщення стрибками дійсно суттєво відрізняється від загальної тенденції перекладу із заміною стилістичного забарвлення, що прослідковується в інших досліджуваних груп дієслів на означення руху. Найпоширенішою трансформацією, що використовується при перекладі є заміна значення дієслова. Лексичні одиниці, що використовуються у друготворі можна вважати контекстуальними елементами лексичних одиниць перешотвору.

Список використаних джерел

1. Орлова Т. М. Семантична структура та лінгвостилістичні можливості назв руху в сучасній українській мові: дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Запоріжжя, 1999. 259 с.

Список джерел ілюстративного матеріалу

1. Камінь : Ролінг Дж. К. Гаррі Поттер і філософський камінь / Дж. К. Ролінг – К. : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2002. – 319 с.

2. Кімната : Ролінг Дж. К. Гаррі Поттер і таємна кімната / Дж. К. Ролінг – К. : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 1998. – 351 с.

3. В'язень : Ролінг Дж. К. Гаррі Поттер і в'язень Азкабану / Дж. К. Ролінг – К. : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 1999. – 383 с.

4. Келих : Ролінг Дж. К. Гаррі Поттер і келих вогню / Дж. К. Ролінг – К. : А-А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2000. – 670 с.

5. Орден : Ролінг Дж. К. Гаррі Поттер і Орден фенікса / Дж. К. Ролінг – К. : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2003. – 815 с.

6. Принц : Ролінг Дж. К. Гаррі Поттер і Напівкровний Принц / Дж. К. Ролінг – К. : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2005. – 720 с.

7. Реліквії : Ролінг Дж. К. Гаррі Поттер і смертельні реліквії / Дж. К. Ролінг – К. : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2007. – 640 с.

8. Stone : Rowling J. K. Harry Potter and the Philosopher's Stone / J. K. Rowling – U.S.A. : Scholastic Publishing, 1997. – 223 p.

9. Secrets : Rowling J. K. Harry Potter and the Chamber of Secrets / J. K. Rowling – U.S.A. : Scholastic Publishing, 1998. – 251 p.

10. Prisoner : Rowling J. K. Harry Potter and the Prisoner of Azkaban / J. K. Rowling – U.S.A. : Scholastic Publishing, 1999. – 317 p.

11. Goblet : Rowling J. K. Harry Potter and the Goblet of Fire / J. K. Rowling – U.S.A. : Scholastic Publishing, 2000. – 636 p.

12. Order : Rowling J. K. Harry Potter and the Order of the Phoenix / J. K. Rowling – U.S.A. : Scholastic Publishing, 2003. – 766 p.

13. Prince : Rowling J. K. Harry Potter and the Half-Blood Prince / J. K. Rowling – U.S.A. : Scholastic Publishing, 2005. – 607 p.

14. Hallows : Rowling J. K. Harry Potter and the Deathly Hallows Prince / J. K. Rowling – U.S.A. : Scholastic Publishing, 2007. – 607 p.

УДК 81'373.43:811.111=030

ДЕМЧЕНКО Н.С. асистент кафедри романо-германської філології та перекладу
Білоцерківський національний аграрний університет, м. Біла Церква, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ СУЧАСНИХ ТЕЛЕСКОПІЗМІВ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

У процесі дослідження було визначено, що переклад англійських телескопізмів становить певні труднощі. Саме тому перекладачам при перекладі телескопізмів потрібно вивчити їх структуру, проаналізувати значення окремих компонентів і переосмислити значення неологізму. В результаті дослідження було виявлено, що найбільш типовим способом перекладу телескопізмів є описовий переклад та транслітерація.

Ключові слова: телескопізми, неологізми, описовий переклад, транслітерація, англійська мова

Прагнення до економії мовних засобів яскраво і різноманітно проявляється в утворенні нових слів за допомогою такого лінгвістичного феномена як телескопія. В останні десятиліття кількість телескопізмів у англійській мові постійно зростає, більшість із них стає невід'ємною частиною словника англійської мови.

Телескопія – це такий спосіб словотвору, який полягає у злитті двох усічених основ, або в поєднанні повної основи з усіченою, у результаті якого утворюється нове слово, яке повністю або частково поєднує значення всіх його структурних компонентів [3, с. 24]. Важливим у механізмі телескопії є наявність в опорних слів спільного звукового сегмента. Це не є обов'язковою умовою, але робить телескопічні слова більш «вдалими».

Телескопізми представляють особливі труднощі при перекладі, оскільки в мові перекладу частіше за все не існує еквівалента явища, переданого за допомогою телескопізму. Труднощі перекладу телескопізмів виникають у зв'язку з тенденцією англійської мови до аналітичності [1, с. 55]. Внаслідок цього пошук перекладацьких відповідностей англійських телескопізмів в українській мові істотно ускладнюється і обмежується. При перекладі телескопізмів важливо звертати увагу на внутрішню форму слова, в якій полягає його семантичне значення, а також на контекст, який актуалізує це значення. Найбільш універсальним методом передачі безеквівалентної лексики в такому випадку є описовий переклад.

Під описовим перекладом мається на увазі передача значення англійського слова на українську мову за допомогою розширеного пояснення. Перевага використання описового перекладу полягає в можливості повно розкрити суть явища. Таким чином, при перекладі безеквівалентної лексичної одиниці виключається непорозуміння [2, с. 98].

Beditating on waking allows the fight-or-flight response to calm down, thus widening the perceptual field [4]. Медитація в ліжку після пробудження дозволяє зменшити симптоми гіперзбудження, розширюючи таким чином поле сприйняття.

Teclash manifests not just as antipathy toward technological innovation, but also as support for policies that are designed to inhibit it [4]. Негативне ставлення до технологічних компаній проявляється не просто як антипатія до технологічних інновацій, але і як підтримка політики, яка покликана стримувати їх розвиток.

Проте описовий переклад має свої недоліки. Даний спосіб не завжди доцільно застосовувати при перекладі у зв'язку з його громіздкістю і неекономічністю. У таких випадках перекладачеві бажаніше вдаватися до двох способів – транслітерації та описового перекладу, останній виносячи у примітки.

I'm too terrified to drive past the college these days. You never know when a smombie going step into the road in front of the car [4]! – Мені надто страшно проїхати повз коледж у ці дні. Ви ніколи не знаєте, коли смомбі вийдуть на дорогу перед машиною (смомбі – пішохід, який відволікається на свій мобільний телефон).

I wanted to share with everyone my awesome collection of vintage action figures all neatly set up on my bookcase, so I posted a shelfie of them on my social media [4]. Я хотів поділитися з усіма своєю дивовижною колекцією старовинних фігурок, які були акуратно розставлені на моїй книжковій шафі, тому я опублікував шелфі у своїх соціальних мережах (шелфі – фотографія полиць з книгами).

В даному поєднанні є свої переваги: можливість стислості та економності засобів вираження шляхом транслітерації; можливість роз'яснення значення явища за допомогою описового перекладу, а також використання надалі транслітерації при перекладі реалії, сенс якої вже буде зрозумілий читачеві.

Таким чином, описовий переклад та транслітерація дозволяє найбільш точно передати значення неологізмів-телескопізмів при перекладі на українську мову.

Список використаних джерел

1. Кириченко М.А. Особенности перевода контаминантов в английском языке. *Проблемы и перспективы развития науки в России и мире: материалы международной научно - практической конференции*. Уфа, 2016. С.54-57.
2. Костенко, О. Г. Сучасні англійські неологізми способи їх перекладу українською мовою. *Закарпатські філологічні студії*. Ужгород: Видавничий дім "Гельветика", 2020. Т. 2. Вип. 13. С. 97-100.
3. Тимошенко Т. Р. Телескопия в словообразовательной системе современного английского языка: дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.04. Киев., 1975. 176 с.
4. CambridgeDictionary. Aboutwords. URL: <https://dictionaryblog.cambridge.org>.

УДК 81'255.2:632(038)

ВЕЛИКА К.І., асистент кафедри іноземних мов

Білоцерківський національний аграрний університет, м. Біла Церква, Україна

АЛГОРИТМ ПЕРЕКЛАДУ ЗАХВОРЮВАНЬ РОСЛИН ЗА ДОПОМОГОЮ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ СЛОВНИКІВ-ДОВІДНИКІВ

Відсутність україномовних перекладних словників з фітопатології створюють проблему перекладу і змушують перекладачів до пошуку способів знаходження адекватних еквівалентів захворювань рослин. Оскільки, основним інструментарієм перекладу є сільськогосподарські словники-довідники, запропоновано основний алгоритм здійснення перекладу захворювання рослин із їх використанням. Дане дослідження присвячене перекладу захворювань рослин, де описано основний спосіб перекладу, за участі мови посередника.

Ключові слова: фітопатологія, захворювання рослин, мова посередник, збудник, класифікація хвороб рослин.

Фітопатологія як наука має довгу історію свого розвитку, але найбільше відкриттів було здійснено із появою потужних мікроскопів, які допомогли вченим визначити збудників захворювання рослин.

В наслідок відкриттів, сформувалася нова класифікація хвороб рослин за збудником, оскільки, звичні назви хвороб рослин із старою класифікацією вже не можна було застосовувати по відношенню до захворювань, що викликані такими збудниками як віруси.

Класифікація хвороб рослин за збудником є найбільш визнаною і спричиняє менші труднощі двостороннього українсько-англійського-англійсько-українського перекладу. За даною класифікацією, для кожної хвороби закріплена латинська номенклатура. Як правило, один вчений, що досліджував хворобу, міг визначити вид збудника, а інший пізніше – рід і родину. Тому, ім'я винахідника, що вперше описав вид збудника, вказують після номенклатури. Якщо рід цього збудника відкритий наступним науковцем – спочатку після номенклатури вказують в дужках ім'я першого винахідника, а потім – другого [3].

Внаслідок історичного розвитку фітопатології, латинські назви теж можуть мати синоніми. Прикладом синонімії в латинській номенклатурі може служити хвороба гомоз, переклад якої буде наведено далі.

Спочатку цю хворобу було описано дослідником Волтом Бусе (1895, матеріали дослідження були надіслані доктором Соросом) і зазначено, що хворобу спричиняє *Bacillus batae*. Пізніше, доктор Ервін Ф. Сміт теж проводив свої дослідження із цим захворюванням [5]. Тому, в іноземній літературі назва латинської номенклатури несе його ім'я.

Оскільки, для кожної хвороби рослини вказують її латинську назву, перекладач може використати латинську як мову посередника перекладу, знаходячи збудників хвороб у словниках-довідниках. В таких видах словників вказується назва хвороби мови перекладу та латинська номенклатура його збудника із роз'ясненням та описом симптомів. Ці словники складені наступним чином: назви хвороб із описом подаються на початку довідників, де обов'язково вказується збудники латинською мовою, а алфавітний покажчик лише латинських назв збудників захворювань із номером сторінки хвороби, яку він спричиняє – у кінці. Можна орієнтуватись на алфавітний покажчик латинських назв збудників захворювань, зазначених у цих словниках за номером сторінки хвороби.

Наведемо приклад україномовного словника-довідника з фітопатології, де алфавітний покажчик має наступний вигляд:

А

Actinomyces cretaceous Krassil. 122

Actinomyces nigrificans Wr. 122

В

Bacillus batae Busse. 63

Bacillus bussei Mig. 63 [6, 188]

С

Ceratocystis ulmi (Buis.) Mor. 65

Cerphalosporium acremonium Corda 139 та ін. [2, с. 189]

Алгоритм перекладу хвороб за допомогою словників-довідників.

На сторінках україномовного словника-довідника знаходимо вказану сторінку у алфавітному покажчику і українську номенклатуру хвороби із її латинською назвою:

Парша буряків звичайна.Збудниками парші можуть бути багато видів актиноміцетів (*Actinomyces scabies* Cussow, *Actinomyces cretaceous* Krassil, *Actinomyces nigrificans* Wr. та ін.) і гриби родів *Venturia* Ces. Et Not., *Fusicladium* Bon., *Spongospora* Brunchorst, *Spondylocladium* Mart. Et Corda та ін. Уражені коренеплоди вкриваються темно-бурою струповидною корою або на їхній поверхні з'являються дрібні тріщини і борозни [2, с. 122].

В англomовному довіднику знаходимо наступне: *Streptomyces scabies* (Syn. *Actinomyces scabies*). **Beet scab** (Common scab) is widespread on beets. Chief symptoms are the tube lesions, starting as minute brown specks and progressing to scabs that are warty or with corky rides, or are pitted and depressed with the skin cracking open [7].

Робимо висновок, що англійським відповідником *парші буряків звичайної* є *beet scab*.

Гниль цукрових буряків хвостова (*Bacillus batae* Busse, *Bacillus bussei* Mig., *B. macerans* Schard. Syn. *Erwinia bussei* Magrou). Проявляється у загниванні кінчиків головного та мичкуватих коренів. Листки стають хлоротичними, а потім відмирають. В уражених рослинах скупчуються бактерії [2, с. 63].

В англomовному довіднику знаходимо відповідник *hummosis of beets or bacteriosis gummosis (Bacillus betae)*: the roots of badly diseased beets are so tough they could scarcely be broken, the broken surfaces soon turning black. Many of the diseased beets, when first sectioned, appear perfectly sound, but after a few minutes the fibrovascular bundles turned dark and a syrup-like gum exuded from the cells [6]. Тому, англійським відповідником захворювання *хвостової гнилі цукрових буряків* є *bacteriosis gummosis*.

Графіоз (збудник гриб *Graphium ulmi* Schwarz. – конідіальна стадія *Ceratocystis ulmi* (Buis.) Mor. В'януть і скручуються листки у в'яза та береста. Потім засихають гілки і дерева поступово гинуть. Під корою утворюються коремії. Переносниками хвороби є жуки-короїди (*Scolytus scolytus* Fabr., *S. multistriatus* Masch.) [1, с. 65].

Dutch elm disease. Symptoms: the effect of the disease appears first on the leaves. Various degrees of yellowing, curling, browning, wilting, and defoliation occur. The xylem becomes brownish in color, and brown gummy materials accumulate. The Causal Organism is *Ceratostomella ulmi* Buisman, 1932. Synonymy: *Ophiostoma ulmi* (Buisman) Nannfeldt, 1934. Conidial stage: *Graphium ulmi* Schwarz, 1922 [3].

Можна зробити висновок, що англійським відповідником *графіозу* є *Dutch elm disease*.

Почорніння судинних пучків кукурудзи, цефалоспороз (збудник гриб *Cerphalosporium acremonium* Corda). Уражає стебла, піхви та листки кукурудзи, потім зверху вниз по всій рослині поширюється червоно-буре забарвлення. У вологу погоду на уражених місцях з'являється біло-рожевий наліт конідіального спороношення гриба і судинні пучки стебел чорніють [1, с. 139].

Black-bundle disease of maize / cephalosporiosis (Pathogen name: *Acremonium maydis*. Other scientific names *Cephalosporium maydis*) – infected plants don't show symptoms till they reach tasseling stage and start wilting from the top leaves. Diseased plants

produce only nubbins or ears with underdeveloped shrank kernels. When split, the diseased stalks show brown vascular bundles starting in underground part of the root [4].

З огляду на збудника та опис захворювання *цефалоспорозу*, його англійським відповідником є *black-bundle disease of maize*.

Отже, переклад захворювання рослин можливий, якщо вказано збудник захворювання латинською мовою і за допомогою сільськогосподарських словників-довідників можна здійснити еквівалентний переклад.

Список використаних джерел

1. Колодійчук В. Д. Практикум із сільськогосподарської фітопатології: навч. посіб. / В. Д. Колодійчук, А. І. Кривенко, Н. І. Шушківська. Центр учбової літератури, 2012. 232 с.
2. Пересипкін В.Ф., Зражевська Т.Г., Підоплічко В.М., Лопатін В.М. Словник-довідник з фітопатології. Довідкове видання / за ред. В.Ф. Пересипкіна. Урожай, 1985. 200 с.
3. John C. W. Plant Pathology. University of Wisconsin. McGraw-hill publication in the agricultural sciences; 1950.
4. *Cephalosporium acremonium* Corda цефалоспороз. URL: <https://books.google.com.ua/books?id=Q-kDgvrUNkC&pg=PA53&lpg=PA53&dq=cephalosporium+acremonium+in+maize&source=bl&ots=Axt65rMV3G&sig=ACfU3U0vnqnUo0ZZIURuE5Vl59N92khFw&hl=uk&sa=X&ved=2ahUKEwiU74jr8DpAhVByaYKHxuVCpc4ChDoATAcEqQICBAb#v=onepage&q=cephalosporium%20acremonium%20in%20maize&f=false>.
5. Gummosis. Journal article a bacterial disease of the sugar beet. Clara A. Cunningham. URL: https://www.jstor.org/stable/2465392?seq=3#metadata_info_tab_contents.
6. Gummosis of sugar beets. URL: https://books.google.com.ua/books?id=MMZDAQAAMAAJ&pg=PA196&lpg=PA196&dq=gummosis+of+beets&source=bl&ots=ZwjqpUBijm&sig=ACfU3U1NdMOMar0j7Hb8WfrNVtnlYpprow&hl=uk&sa=X&ved=2ahUKEwiO6rvv_aPpAhWOp0KHCq5CVYQ6AEwAHoECAgQAQ#v=onepage&q=gummosis%20of%20beets&f=false.
7. Sugar beet handbook. URL: <https://books.google.com.ua/books?id=h1hMU-uA59QC&pg=PA302&dq=root+rot+of+beets&hl=uk&sa=X&ved=0ahUKEwimzp2fhqDpAhXyo4sKHeIBK0Q6AEIbjAH#v=onepage&q=root%20rot%20of%20beets&f=false>.

УДК 811.161.2=111'276

ПИЛИПЕЙ Ю. А. асистент кафедри романо-германської філології та перекладу
Білоцерківський національний аграрний університет, м. Біла Церква, Україна

MODERN UKRAINIAN AND AMERICAN SLANG

We have started the new chapter which is dominated more and more by the Internet culture. Most of our social interactions are now influenced by memes, dynamic social media platforms and our desire to be unique, heard and belong to a certain group of people becomes more apparent by the means of our communication. And slang words are a great way to show everyone how diverse we are.

Key words: Slang, American slang, Ukrainian slang, modern English, dialect.

The United States became the land of opportunity, entertainment and the land of freedom. Many people of different nationalities took part in creation of this country, starting from cultivating lands and making inventions and innovations and the absence of names of newly invented words became the reason of creating Americanisms and American Slang that have a great role in Modern English.

Slang is a set of colloquial words or phrases in a language. It is the use of highly informal words and expressions that are not considered standard in the speaker's dialect or language. Slang is very often colloquial; the language and dialect tend to be specific to a particular territory and it is a central part of young's experience but contrary to many adults perception of slang as more or less uniform "youth language". Though, slangs are language and culture specific but they are often transmitted from one culture and language to another.

Slang is language deliberately selected for its striking informality and is consciously used in preference to 'proper' speech. It usually originates in small social groups. For these groups, it is a private code that embodies their particular values and behaviour and reinforces their exclusivity. Slang expressions may escape the originating group and become more widely used, and although slang draws much of its effect from its novelty, some terms (booze, dosh, cool) may stay in the language for decades, while even supposedly shortlived youth slang, for example peng, choong or hench, remains in circulation for years rather than months [2].

The Ukrainian language was not spared of the slangs expressions. Last year I asked the students to provide me with the newest students' slang words and our study was an interesting linguistic journey for all of us. This year on the Stylistics class I was introduced to the latest slang words among students given by them.

Ukrainian	English
<i>Чілити</i> – відпочивати, байдикувати	<i>Stan</i> – a very over-zealous and obsessed fan of a celebrity
<i>Рофл</i> – жарт, прикол, мем	<i>Savage</i> – a person who isn't scared of anyone or anything and never holds back their fire comebacks.
<i>Флексити</i> – вихвалитися	<i>Eejit</i> – foolish or idiot
<i>Форсити</i> – прискорювати	<i>Homie</i> – favourite person
<i>По дефолту</i> – за замовчуванням, знову і знов	<i>Noob</i> – a newcomer in the game
<i>Крінж, зашквар</i> – щось ганебне	<i>To press F</i> – to pay a respect (gaming slang)
<i>Пілотувати</i> – агресивна поведінка	<i>Shawty</i> – a nice woman
<i>Донат</i> (from English) – <i>donate</i>	<i>Sauce</i> – a successful person
<i>Мейт</i> – друг (занглійської – <i>mate</i>)	<i>Corny</i> – trying to be cool [1]

The choice of the Ukrainian slang words was presented by the popularity of their usage among the students. They claimed that at the moment those are the most frequently used phrases if you want to blend in their subculture. The American expressions were chosen and learnt by them from the up-to-date streaming YouTube channels and popular video games.

Список використаних джерел

1. The Urban Dictionary.
URL: <https://www.urbandictionary.com/define.php?term=The%20Urban%20Dictionary>
2. Thorne Tony BBC News. Mind Your Slanguage. 2015.
URL: http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/magazine/8388545.stm.

УДК 811.111:334.722:004.77

ГУЛІЄВА Д.О. к. філол. н., доцент

*Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського
"Харківський авіаційний інститут", м. Харків, Україна*

ENGLISH IN THE INTERNALIZATION PROCESS OF EDUCATION, IT AND BUSINESS

У новому тисячолітті багато хто очікує, що Інтернет та електронна комерція змінять спосіб ведення міжнародного бізнесу та можливості інтернаціоналізації фірм. Це сподівання викликає питання щодо процесу інтернаціоналізації, що є предметом значних досліджень протягом останніх трьох десятиліть. Значна частина цього дослідження показала, що модель інтернаціоналізації є інкременталізмом як реакцією на різні фактори, включаючи розвиток мережі та психічну дистанцію. У статті розглядається питання впливу мови на мережі та процес інтернаціоналізації.

Ключові слова: інтернаціоналізація, інкременталізм, спілкування, психічна дистанція, багатомовні середовища, міжнародний бізнес.

In the new millenium, the Internet and e-commerce are expected by many to change the way in which international business is conducted and the possibilities for firms to internationalise. This expectation raises questions regarding the process of internationalisation, a subject of considerable research over the last three decades. Much of this research has shown the pattern of internationalisation to be one of incrementalism as a response to a variety of factors, including network development and psychic distance. The paper examines the issue of the impact of language on networks and the process of internationalisation. A central argument is that, despite the volume of research, the nature of psychic distance and its impact on internationalisation has remained relatively underdeveloped as an explanatory factor[1]. We therefore attempt to unravel the psychic distance package with a focus on language. The paper also addresses the relationship between language and firms' internationalisation path, including the difference in approach of firms from English-speaking and non-English-speaking countries. While the use of the Internet may facilitate many aspects of international communication and commerce, we argue that different languages and different levels of language competence may well distort these effects. Consequently, it will be difficult to anticipate exactly how internationalisation is likely to evolve in the new e-world. The need for linguistic ability was notably absent in obtaining the initial orders. All correspondence on the files was in English and personnel interviewed reported little difficulty in communicating with their potential customers. Moreover, those interviewed, with two exceptions, attached little importance to knowledge of a foreign language[2]. Research on the early stages of internationalisation has indicated that it is often an ad hoc process - particularly when driven by outside change agents through fortuitous orders and the like. Here, language may produce a seeming distortion of the broader impact of psychic distance in that the fortuitous contact could occur between individuals who share a language but who are from culturally distant countries using different languages[3]. In general, firms from English-speaking countries following the English language path of internationalisation forego the learning aspects associated with having to cope with the effects of operating in multiple language environments. The dominance of English as an international business language may be a further reinforcing factor. In contrast, firms from

minor language groups, such as Norwegian and Finnish, have to deal with language difference from the earliest stages of internationalisation. As such, there is an early development of consciousness of, and responsiveness to, language-related issues in international operations (document translation, language training, etc.). Of course, these firms still tend to follow what is for them a psychic distance driven pattern beginning with Scandinavian markets [4]. Language aspects will often be asymmetrical in buyer-seller exchanges in that sellers are more likely to seek to adjust to the language of potential buyers than vice versa. The difference in emphasis by buyers and sellers regarding the significance of language problems emerged in the early IMP work. For example, industrial buyers in the UK, France, Germany, Italy and Sweden generally did not find language to be a problem, whereas suppliers experienced difficulties. Although acknowledging language as an integral component, this depiction of psychic distance does not take us far in terms of understanding the impact of language on the internationalisation process. In part, this is due to a common view that language is the embodiment of culture, which leads to the bundling of language within the broad term "culture". Such bundling is compounded when "culture" is operationalised in empirical studies. In fact, a widely used later measure of psychic distance developed by Kogut and Singh uses a composite index based on deviation of various countries from the United States' rating along each of Hofstede's four dimensions (power, uncertainty avoidance, masculinity/femininity, and individualism) in which language is not explicitly considered. Further, most of the empirical work on psychic distance has been at the national level, looking at trade and investment trends to identify the impact of cultural difference. One of the particular problems in operationalising the impact of language on internationalisation is that language skills are competencies possessed by individuals not by organisations - thus the foreign language ability of a firm can be viewed as the sum of the language ability of its employees. Few firms conduct regular audits of their employees' language competencies, making it difficult to empirically determine the impact of language on international operations [7]. According to the IMP researchers [5] "about half of the marketing respondents said it caused them difficulties in dealing with the UK. Indeed for 25 per cent of all respondents, language creates a serious obstacle." A related finding was that lack of language proficiency hampered the ability of buyers and sellers to develop closer actor bonds. Given that social exchange is recognised as a critical element of buyer-seller interaction, it is not unexpected that proficiency in the buyers' language is deemed essential to the development of closer personal relationships. The ability to establish social relationships not only enhances buyer-seller interaction, but assists in reducing uncertainty [6]. To some extent, the growing use of English in international business would seem to be removing the impact and importance of language differences. Of late, this has been associated with the growing use of the Internet. However, while the Internet is undoubtedly influencing communication patterns and the spread of English use globally, it is unlikely to remove the language barrier inherent in the need to use a local language for most local operations. In addition, the spread of English through the Internet may contribute to the psychic distance paradox, through reinforcing a perception that language is not an issue. We suggest that, rather than reducing psychic distance, the Internet itself may be a means of introducing language difference. The demand for own-language Internet services appears to be growing. Therefore, while English may dominate the Internet, not all foreign market information will be accessible in English. Access to relevant information from Chinese websites in Mandarin rather than English is a case in point. Given the early stages of this information and communication

revolution, it is difficult to be certain about how the interplay of language and the Internet will ultimately affect the process of internationalisation. What one can be relatively confident about is that language will remain a key issue that companies will have to confront as they develop international operations [7].

References

1. Benito G R. G., Gripsrud G. The Expansion of Foreign Direct Investments: Discrete Rational Location Choices or a Cultural Learning Process? *Journal of International Business Studies*. 1992. Vol. 23, № 3. P. 461–476.
2. Carlson S. Investment in Knowledge and Cost of Information. *Annales Academiae Regiae Scientiarum Upsaliensis*. Stockholm: Almqvist and Wiksel, 1973. P. 15–28.
3. Fixman C. S. The Foreign Language Needs of U.S.-based Corporations. *Annals*. 1990. September. P. 25–46.
4. Luostarinen R., Korhonen H., Jokinen J., Pelkonen T. Globalisation and SME. Report 59, Ministry of Trade and Industry. Helsinki, 1994.
5. Turnbull P. Cunningham M. T. International Marketing and Purchasing: A Survey among Marketing and Purchasing Executives in Five European Countries. London: Macmillan Press, 1981.
6. Wootz B. A Framework of Industrial Buying and Selling. *Industrial Marketing Management*. 1979. Vol. 8, № 1. P. 28–39.
7. Wright C., Wright S. Do Languages Really Matter? The Relationship Between International Business Success and a Commitment to Foreign Language Use. *Journal of Industrial Affairs*. 1994. Vol. 3, № 1. P. 3–14.

УДК 811.11-112

ЗІНЬСЬКА А.П. асистент кафедри романо-германської філології та перекладу
Білоцерківський національний аграрний університет, м. Біла Церква, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕДАЧІ ІМПЕРАТИВІВ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

Дослідження акцентується на історичному аспекті передачі наказів в англійській мові, а саме 12-17 ст. (середньоанглійський та ранньоніованглійський періоди). Проаналізовано попередні дослідження проблеми та виділено перспективи подальших досліджень. За допомогою ілюстративного матеріалу, який ми добирали шляхом суцільної вибірки з історичних літературних пам'яток, нами були виділені основні типи імперативів та особливості їх вживання в досліджуваній період.

Ключові слова: імператив, діяхронія, середньоанглійська мова, ранньоніованглійська мова, мовленнєвий акт.

В сучасній лінгвістиці імператив, його структура та функціональні особливості були і все ще залишаються актуальними для досліджень. Розвідками імперативів в генеративній парадигмі займалися такі вчені-лінгвісти як В. Ван дер Вурфф (2007), М. Укаджі (1978), Е. Потсдам (1998, 2007), О. Мічіко (2000), Т. Когнен (2004, 2007), К. Плацак (1998) та ін.

Імперативи середньоанглійському та ранньоніованглійському періодах (12-17 ст.) є *об'єктом* нашої розвідки, а *предметом* є їх структурні особливості. Актуальність зумовлена сучасними напрямками лінгвістичних досліджень, в основу яких покладено вивчення структурних особливостей речення. Метою цього дослідження є визначення структури та засобів вираження імперативів в діяхронічному аспекті.

Розвідка директивних мовленнєвих актів в діяхронії піднімає ряд проблем та питань, які не можливо охопити виключно синхронічним аналізом. На сьогодні,

мовленнєві акти прохання, наказів та ін. розглядаються дослідниками як акти «загрози обличчю» (face-threatening acts). Часто в процесі спілкування їх вважають як загрозу для «негативного обличчя» адресата (negative face), таким чином, втручанням в свободу дій та нав'язування, що загрожує бажанню комуніканта бути незалежним (P. Brown and S. C. Levinson, 1987). Керуючись цією інформацією, можна легко пояснити велику кількість так званих непрямих директивів (indirect directives) на сучасному періоду розвитку англійської мови (e.g. *Will you open the door for me? Could you close the window?*). Нещодавні розвідки показують, що багато непрямих директивних мовленнєвих актів з'явилися в історії англійської мови на пізніших етапах розвитку мови. Наприклад, важко знайти до початку ранньомодерної англійської мови випадки директивів у формі запитань. Те ж стосується й інших непрямих директивів (T. Kohnen, 2004). Однак, більш очевидні та прямі прояви директивів, які сьогодні вважалися б недоречними та неввічливими, були досить поширеними та часто зустрічались в ранній історії англійської мови. Таким чином, виникає питання про норми мовленнєвих актів та рівень лінгвістичної ввічливості в період минулих століть.

В досліджуваній період нами прослідковується вживання імперативних клауз з наявними підметами, які розташовувались по відношенню до імперативного дієслова в постпозиції. Цей вид наказових речень зберігся до XV ст. з часів давньоанглійського періоду та виявився найбільш стійким діахронічно. З виникненням форм звертання до 3-ої особи однини та 1-ої особи множини починають збільшуватись використання моделей наказових речень. Становлення самої моделі директивної клаузи проходить в ранньомодерній англійській мові. На момент досліджуваного періоду домінуючим залишається імператив зі звертанням до 2-ої особи. Під час нашої розвідки нам було виділено основні типи маркерів імперативів в історії англійської мови, та їх структурні особливості. Отже, найбільш вживаними маркерами були: *cum (come), wende (go), lat, lete (let) and pray*. Однак, імперативи утворювались і за допомогою інших дієслів.

Список використаних джерел

1. Brown, P. and Levinson, S. C. *Politeness: Some Universals in Language Usage*. Cambridge University Press, 1987.
2. Brown, P. Gilman, A. "Polite theory and Shakespeare's four major tragedies". *Language in Society* 18: 1989. P. 159-212
3. Busse, Ulrich. 2002. Changing politeness strategies in English request: A diachronic investigation. In: Jacek Fisiak (ed). *Studies in English Historical Linguistics and Philology: A Festschrift for Akio Oizumi*. Frankfurt/Main: Peter Lang. – P. 17-35.
4. Culpeper, Jonathan and Dawn Archer. 2008. *Requests and directness in Early Modern English trial proceedings and play texts*. In: Jucker, Andreas H. and Irma Taavitsainen (eds.). *Speech Acts in the History Of English*. Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins.
5. Fawcett, R. P. 2000. *A theory of syntax for systematic functional linguistics*. Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins.
6. Kohnen, Thomas. 2004a. "Let mee bee so bold to request you to tell me": Constructions with "let me" in the history of English directives. *Journal of Historical Pragmatics* 5: 1, P. 159-173.
7. Kohnen, Thomas. 2007. Text types and methodology of diachronic speech analysis. In: Taavitsainen Irma, Fitzmaurice Susan (eds.). *Methods in Historical Pragmatics*. Berlin-New-York: Mouton de Gruyter. P. 139-166
8. Ogura, Michiko. 2000 "Gewat + Infinitive" and "Uton + Infinitive". *Neuphilologische Mitteilungen* 101.. – P. 69-78.

9. Potsdam, Eric. 2007. "Analysing Word Order in the English Imperative" *Linguistik Aktuell/ Linguistics Today* 103. Amsterdam: John Benjamins.. – P. 251-272.
10. Pullum, Geoffrey K. and Rodney Huddleston. 2002. *Negation*. In: Huddleston, Rodney & Geoffrey K. Pullum (eds.). *The Cambridge Grammar of the English Language*.
11. Taavitsainen, Irma, Jucker, Andreas H. 2007. Speech act verbs and speech acts in the history of English. In: Taavitsainen Irma, Fitzmaurice Susan (eds.). *Methods in Historical Pragmatics*. Berlin-New-York: Mouton deGruyter. 107-138.
12. Ukaji, M. *Imperative Sentences in Early Modern English*. Tokyo: Kaitakusha, 1978.

УДК 811.111'25'373.7

ЛОБАЧОВА С.В., ст. викладач кафедри іноземних мов
Білоцерківський національний аграрний університет, м. Біла Церква, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ З ОПОРНИМ КОМПОНЕНТОМ-КОЛОРОНІМОМ

Окреслено семантичні особливості перекладу англійських фразеологізмів з опорним компонентом-колоронімом.

Ключові слова: колороніми, англійська мова, семантика, фразеологізми

Колір – одна із значущих когнітивних категорій осмислення навколишнього світу людиною, а також ємний культурний код, значення якого сприяє подоланню бар'єрів при взаємодії різних народів.

Порівняння кольороназв у різних мовах дає змогу виявити специфіку національного світобачення.

Кольоропозначення в англійській мові представлені переважно прикметниками, в той час як в українській мові колірні семи знаходимо у іменниках, дієсловах, дієприкметниках, похідних від прикметників – назв кольору.

Семантика кольоропозначень не є незмінною: вона постійно розвивається, змінюється за рахунок метафоричного переосмислення, метонімічного переносу та зміни емоційного та експресивного значення.

Дослідивши ФО з компонентами - колоронімами, ми прийшли до висновку, що вони становлять значний прошарок у лексиці сучасної англійської мови і широко вживаються як у літературній, так і розмовній мові.

Колороніми у англійській та українській мовах становлять чітко визначену групу прикметників, що позначають колір. Їх кількість неоднакова у порівнюваних мовах. Існує кілька факторів, які впливають на його стабільність. Ці фактори мають різну природу, деякі з них є суто мовними (семантичними), а інші виявляються позамовними (культурні стереотипи).

Семантичні закономірності, що виявляються в психологічних експериментах з семантикою кольору, відображають загальні закономірності та механізми репрезентації суб'єкту цілісного образу світу.

Система позначення кольору має універсальні можливості. Крім того, різне ставлення до певного відтінку або кольору відображених у ФО, які існують у мові –

концепція акумуляції конкретного національного характеру, який містить соціально-історичну, інтелектуальну, емоційну інформацію.

Щодо семантики ФО, то фразеологізми з елементами-колонімами вживаються на позначення різних сторін діяльності людини, позитивних та негативних рис, ставлення людини до навколишньої дійсності та стану речей.

ФО з колонімами мають свою специфіку. Головна проблема психосемантики кольору є проблема існування джерел (причин) значень кольорів. ФО з колонімами становлять значну кількість у словниковому складі обох мов. У своєму дослідженні ми описали ФО з колонімами, представленими в основному прикметниками на позначення основних кольорів – *black, red, green, white, brown, yellow, blue*.

Цікавим виявився той факт, що один і той самий колонімі у англійській мові може виражати протилежні почуття/ставлення мовця залежно від інших компонентів, які входять до складу ФО (*seered - redcarpettreatment*), що свідчить про різноманітність неоднозначність семантики та символіки кольорів у мові.

Оскільки ФО з колонімами виконують номінативну функцію у мові, так само як і слова та словосполучення, вони вступають у такі самі відношення між собою, як і слова. У ході дослідження ми описали ФО, що утворюють синонімічні (*inthegreen, inthepink*) та антонімічні (*togivegreenlight – togaveredlight*) пари та ряди. Серед ФО з колонімами зустрічаються також явища полісемії та навіть паронімії, що ще раз підтверджує їх номінативний потенціал у мовленні.

Хоч колоніми представлені у ФО переважно прикметниками (рідше прислівниками, дієсловами та іменниками), у реченні вони можуть виконувати функцію не лише означення, але й обставини (найчастіше – способу дії), додатка.

Фразеологічні сполучення не є сталим комплексом і в деяких випадках припускають синонімічну підстановку чи заміну: *getthegreenlight – givethegreenlight*.

Високий ступінь актуалізації асоціативних зв'язків прикметників-кологративів сприяє виникненню лексико-семантичних варіантів їх значення, які закріплюються у фразеології шляхом різних переносів. Найпродуктивнішими різновидами фразеологічної деривації є метафоризація та метонімічний перенос значень. Семантика фразеологізмів із прикметниковим колоративом ґрунтується на національно-орієнтованих формах вираження. Народне образне уявлення може зазнавати змін і перетворень, але залишається основотворчим компонентом фраземної семантики, що є складовою частиною до української національно-мовної картини світу. Кольоропозначення у складі сталих сполучень репрезентують особливості світосприйняття народу, відображають його ментальність і комунікативну прагматичність.

У обох мовах кольоропозначення вживаються у прямих, переносних та символічних значеннях. Аналізовані кольоропозначення утворюють лексико-семантичне поле зі своїм ядром та периферією. Деякі значення (переважно прямі) цього поля співпадають у обох мовах, інші відрізняються у англійській та українській мовах.

Щоб переконатися в універсальності колонімів при позначенні явищ навколишнього світу та виявити національні особливості колонімів у складі англійських ФО, ми порівняли вживання колонімів, що позначають основні кольори. Ми дійшли висновку, що символізація кольоропозначень – це безперервний динамічний процес накопичення певним чином категоризованої інформації, що відображає особливості національного менталітету. На кожному етапі розвитку кольоровий символ і

відповідне йому кольоропозначення, зберігаючи предметну співвіднесеність, з часом утворюють нову змістову структуру, набуваючи парадигматичного характеру. Підкоряючись принципів антропоцентричності, прями і вторинні значення, що виникають у сферах моралі, культури, політики, релігії, мистецтва тощо, кодують соціально-важливу інформацію про етнічну належність, втілюючись в особливих сполуках – фразеологічних одиницях.

Дослідження значення основних кольорів в англійській та українській мовах дає підстави стверджувати, що основні символічні значення у англійській та українській мовах схожі, що пояснюється універсальністю світосприйняття та світобачення двох народів. Відмінності у символіці та семантиці колоронімів, що входять до складу аналізованих фразеологізмів зумовлені національною специфікою, особливостями історичного та культурного розвитку українців та англійців.

Розуміння ФО з колоронімами потребує широких фонових знань, а вивчення таких одиниць сприяє розвитку знань про історію і культуру народу.

Секція 2
ПРОФЕСІЙНО-ОРІЄНТОВАНЕ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ І КУЛЬТУР
В УМОВАХ МІЖНАРОДНОЇ АКАДЕМІЧНОЇ МОБІЛЬНОСТІ:
ПЕДАГОГІЧНІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ

УДК378.1

ЦВИД-ГРОМ О.П., к. філол. н., доцент кафедри іноземних мов
Білоцерківський національний аграрний університет, Україна

ФОРМУВАННЯ ТРАНСКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В УМОВАХ
ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

Акцентовано увагу на тому, що формування транскультурної компетентності в умовах інтернаціоналізації є важливим викликом, що стоїть перед вищою освітою. Визначено основні напрями роботи для досягнення сформованості даної компетенції.

Ключові слова: транскультурна компетентність, інтернаціоналізація вищої освіти, інтеркультурні комунікації мультикультурне середовище

Інтернаціоналізація вищої освіти в умовах глобалізації є необхідним чинником інтеграції до світового і європейського простору вищої освіти і наукових досліджень; налагодження інтеркультурної комунікації, розвитку партнерських стосунків між державами, а також між суб'єктами (інституційними та індивідуальними) освітньої і наукової діяльності; чинником підвищення якості освіти і наукових досліджень [1].

У цьому контексті формування транскультурної компетентності є важливим викликом, що стоїть перед вищою освітою. Транскультурна компетентність, за Р.Слімбахом, включає такі складові: критичне мислення; гетерологічне мислення; здатність до трансгресії; контекстуальне бачення різноманітного; номадичне мислення (поєднання різних контекстів); комунікативна етика; глобальна обізнаність; мовна компетентність; здатність «включення» і взаємодії в мультикультурному середовищі; емоційна розвиненість (емпатія, гнучкість, володіння стресом, ініціативність, щирість, радість, скромність, справедливість) [3].

Слід підкреслити, що транскультурний розвиток починається з усвідомлення того, що за різноманітністю культурних проявів ми маємо загальнолюдський потенціал і досвід. Вступаючи у діалог полікультур, ми розширюємо особистісний діапазон альтернативних знань і вірувань, традицій і звичаїв, цінностей і поглядів. Транскультурна компетентність формує здатність пояснювати свої власні уявлення і практики з точки зору культурних, соціальних, економічних і політичних чинників, які їх формують.

Ми живемо в епоху інтенсивних економічних, політичних і культурних змін, існуємо як частина «мікрокультури», раси, суспільного класу і етнічності, що

взаємоперетинаються і пропонують свій особливий досвід, цінності та перспективи. Ці відмінності втілюються у різних світоглядах, ціннісних орієнтаціях, смислах, філософіях. Кожна з наших національних і культурних спадщин є безцінною скарбницею пропозицій для обміну з іншими.

Безперечно, у цьому контексті освіта повинна сприяти усвідомленню людиною власних коренів, свого місця у світі, засвоєння кожним індивідом етнокультури спільноти, як способу її буття, з тим, щоб у майбутньому вміти вступити в діалог з іншими культурами [2].

Транскультурна компетентність – це вміння пускати коріння в ґрунт кожної культури, витягуючи з неї елементи, які можуть жити більш ширшу самоідентичність, засновану на більш універсальних чеснотах і цінностях; мати знання про наявність тенденцій до прославлення своїх власних культурних і національних ідентичностей [1].

Транскультурна компетентність втілюється в таких навичках як здатність знаходити конкретні способи боротьби проти фанатизму, стереотипів, дискредитації, гонінь, усунення та гноблення в рамках своєї рідної культури; обізнаність про привілеї та прерогативи, які не доступні більшості членів суспільства; обізнаність про реакції на соціальні ідентичності (наприклад, расову, культурну, національну); здатність до одночасної ідентифікації зі своєю власною культурою з іншою культурою для формування позитивних відносин при збереженні психічного самопочуття та ін.

Отже, формування транскультурної компетентності в умовах інтернаціоналізації вищої освіти надважливе завдання, що стоїть перед викладачами закладів вищої освіти. Основними напрямками досягнення цієї мети можуть бути: навчання та стажування за кордоном, вивчення етики та урбаністики, міжнародних відносин, країнознавства (етнографії), міжнародних досліджень, науковий обмін, глобальні дослідження та спілкування з іноземними студентами тощо. Розвиток мовної компетентності лежить в основі і невіддільний від розвитку всіх інших компетенцій. Володіння місцевою мовою пов'язано зі знанням місцевої культури, пізнання та розуміння конкретних смислів, цінностей. Кожен з цих напрямків в рамках глобалізації освітнього простору формує транскультурну компетенцію.

Список використаних джерел

1. Інтернаціоналізація вищої освіти в Україні: методичні рекомендації / Горбунова Л. та ін. ; за ред. Степаненко І. К.: ІВО НАПН України, 2016. 158 с.
2. Цвид-Гром О.П. Формування етнокультурної компетентності в умовах інтернаціоналізації вищої освіти. *Актуальні питання інтернаціоналізації вищої освіти в Україні: лінгвістичний, правовий та психолого-педагогічний аспекти*: матеріали Міжнар. наук.-практ. онлайн-конф. (Білоцерківський НАУ, 27-28 березня 2020 р.). Біла Церква, 2020. URL: <http://rep.btsau.edu.ua/handle/BNAU/5905> (дата звернення: 20.03.2021)
3. Slimbach R. The Transcultural Journey. *Essays, Asuza Pacific University, Frontiers: the Interdisciplinary Journal of Study Abroad* (2005, Fall, pp.205-230). URL: <http://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ891470.pdf> (Last accessed: 21.03.2021).

УДК 81'243:159.9

THOMAS GRONIER

Федерація обмінів «Франція-Україна», Франція, Париж

LES APPRENANTS «MUSICIENS» ONT-ILS DES CAPACITES SUPPLEMENTAIRES DANS L'APPRENTISSAGE DES LANGUES?

Résumé. Une pratique musicale présente ou passée procure-t-elle des prédispositions à une personne qui apprend une langue vivante étrangère ? C'est la question à laquelle nous allons tenter d'apporter des éléments de réponse.

Mots clés. Pratique musicale, apprendre, la langue, étudiants

Les apprenants «musiciens» ont-ils des capacités supplémentaires dans l'apprentissage des langues ?

Point de départ

Une pratique musicale présente ou passée procure-t-elle des prédispositions à une personne qui apprend une langue vivante étrangère ? C'est la question à laquelle nous allons tenter d'apporter des éléments de réponse.

La question concerne les apprenants qui ont une pratique musicale conséquente, même si elle a été interrompue, donc équivalente à au moins deux années, qu'il s'agisse d'une pratique instrumentale ou vocale.

Les différentes compétences qui pourraient être impactées positivement par une pratique musicale

Compréhension orale : la pratique musicale développe l'ouïe, donc la justesse des sons, leur place les uns par rapport aux autres. Ici c'est la capacité de l'apprenant à recevoir un signal sonore, à l'analyser et à se l'approprier intérieurement. Une phrase ou un groupe de mots en langue étrangère, constitue aussi des signaux sonores. Pour qualifier une langue, on dit parfois que c'est une langue musicale (par exemple l'italien).

Production orale : l'apprenant va émettre par sa voix des signaux sonores, qui vont constituer une ou des phrases, un groupe de mot. Le niveau de développement de son ouïe lui permettra de restituer plus ou moins fidèlement les mots issus d'une langue qui lui est étrangère. Une ouïe exercée permettra une prononciation juste. On dit bien qu'une personne chante juste, on peut dire aussi qu'elle prononce juste.

Compréhension écrite : une bonne compréhension orale facilite la compréhension écrite. L'inverse est moins vrai. L'écrit est, à premier abord, moins impacté par l'expérience d'une pratique musicale. Toutefois, si les mots résonnent juste dans la pensée de l'apprenant, la visualisation écrite facilite l'exercice des facultés cognitives.

Production écrite : un apprenant qui a appris les règles de la musique, ce que l'on appelait autrefois le solfège et l'écriture musicale (harmonie, contrepoint), pourra peut-être mieux s'approprier la grammaire d'une langue étrangère, les codes qui lui sont propres.

Etude de cas

Nous pensons qu'une étude de cas serait éclairante dans la question qui nous occupe. Toute démarche scientifique tire sa légitimité d'expériences qu'elle a pu réaliser à l'appui des thèses qu'elle avance. Bien modestement, nous nous appuyerons sur l'expérience de quatre

personnes dans leur relation entre leur pratique musicale, différentes selon les cas, et leur apprentissage d'une langue étrangère.

Maxime

Maxime a commencé la clarinette à l'âge de 13 ans. Il montre peu de disposition musicale mais il est consciencieux et travailleur. Il a du mal à chanter juste mais il franchit les étapes et parvient à décrocher un prix de conservatoire régional. Dans l'apprentissage des langues (deux langues vivantes), il se révèle un élève médiocre mais grâce à ses efforts, il obtient d'assez bonnes notes au baccalauréat. Dans sa vie d'adulte, il continue à pratiquer les deux langues mais ses progrès sont toujours lents. Il n'arrive toujours à maîtriser totalement une langue et parvient péniblement au niveau C1.

Daria

Daria n'a pas eu de pratique instrumentale ni vocale poussée. Mais elle aime chanter, et fait partie d'une chorale amateur depuis quelques années. Elle est ukrainienne, a fait des études d'anglais et enseigne l'anglais en université à des étudiants non spécialistes. Elle n'a jamais étudié le français mais au cours de grandes vacances, elle a participé à une université d'été de français. Elle a rapidement acquis les bases de l'apprentissage de la langue. Ses progrès ont été fulgurants, toujours sans prendre de cours, mais elle a quelques amis francophones qu'elle fréquente presque quotidiennement et elle s'exprime dans leur langue. En quelques mois, elle n'est pas loin du niveau C1 à l'oral. Son niveau à l'écrit, quoique correct, n'est pas aussi bon mais sans doute facilement perfectible.

Aleksander

Aleksander n'a jamais suivi de cours de français à l'école ni au lycée. Il n'a pas eu non plus de pratique musicale. Arrivé à l'université, il décide de prendre des cours afin de pouvoir faire un stage professionnel en France en été dans le domaine agricole. En anglais, langue vivante obligatoire dans son cursus, son niveau est correct sans être exceptionnel. Ses progrès en français sont relativement rapides. Il est très motivé et curieux, il mémorise bien le vocabulaire, comprend vite. On peut dire qu'il a « une bonne oreille », il entend et restitue en prononçant correctement. Lorsque le professeur fait chanter le groupe d'apprenants (majoritairement des étudiantes), il refuse sans dire vraiment pour quelle raison (l'action de chanter ne serait pas assez virile ?). Mais l'année suivante, il accepte bien volontiers de chanter, apparemment la famille française qui l'a accueilli entretemps devait pratiquer le chant. Son expression écrite est satisfaisante (proche du B1), pour quelqu'un qui n'a que deux années de pratique.

Anastasia

Anastasia est une étudiante ukrainienne et s'est inscrite au cours de français avec l'objectif de faire un stage professionnel en France. Elle a suivi les cours intensifs de français pendant trois semaines. Elle est issue d'une famille musicienne, (un membre est chanteuse lyrique professionnelle) et elle-même pratique le chant. Pendant les cours, elle mémorise bien les sons et leur intonation, et comprend vite les règles de la grammaire française. Ses progrès sont plus sensibles à l'oral qu'à l'écrit ce qui n'est pas surprenant. Son apprentissage du français aurait pu être éblouissant mais elle renoncera assez rapidement à son objectif de stage en France, ainsi qu'à l'apprentissage de la langue de Molière.

Analyse des cas

Pour parvenir à des déductions scientifiques, une étude sur un plus large champ d'apprenants aurait été nécessaire. L'utilisation des statistiques aurait affiné l'approche

scientifique. Cependant, en prétendant tout de même rester dans le champ des sciences humaines et sociales, qu'il nous soit permis d'avancer quelques observations.

Le cas de Maxime, qui a bénéficié d'une éducation musicale relativement poussée, semble montrer que la musique ne lui a, a priori, pas permis de réaliser de progrès importants dans son apprentissage « laborieux » des langues. Mais la musique a pu l'aider. A l'inverse, Aleksander, sans expérience de pratique musicale, a montré assez rapidement des dispositions pour l'apprentissage du français.

Le parcours linguistique des deux jeunes femmes offre une configuration intéressante. L'une, Daria, n'a pas bénéficié d'éducation ni de pratique musicale poussée mais a montré des dispositions que l'on peut qualifier d'exceptionnelles dans l'apprentissage du français. Anastasia, de son côté, a évolué dans un milieu musical et a montré de qualités linguistiques prometteuses.

Une autre question pourrait s'ajouter à notre questionnement initial : les filles auraient-elles des dispositions supérieures à celles des garçons dans le domaine de l'apprentissage des langues ? Il est vrai qu'elles sont majoritaires dans les facultés linguistiques. Elles sont également majoritaires dans les départements universitaires de préparation au professorat de musique. Cela suffit-il dans la démonstration ? Le cas d'Aleksander serait un contre-exemple. D'aucuns refusent de prendre en compte le critère du sexe, estimant que les disciplines dites féminines résulteraient d'une domination sociale masculine millénaire. Mais là encore, l'analyse gagnerait à être enrichi d'un plus large échantillon d'apprenant(e)s. Toutefois nous nous garderons de trancher dans ce débat. Une question demeure, elle est actuelle : comment parvenir à une plus grande mixité dans les disciplines universitaires ?

Il semblerait, au regard de cette rapide analyse, qu'une pratique musicale ne soit pas déterminante dans l'apprentissage d'une langue. Cette analyse se heurte cependant à la limite d'un panel d'apprenants trop réduit.

Observons que la pratique musicale a aidé Maxime à surmonter certaines des difficultés qu'il a pu rencontrer dans son parcours linguistique. Aleksander de son côté s'est converti à la chanson, et nous dirons que le développement tardif d'une pratique musicale, si modeste soit-elle, a accompagné son apprentissage du français et l'a peut-être accéléré.

Daria aime chanter, et ce goût a probablement eu un impact, quoique difficile à mesurer, sur sa maîtrise rapide de la langue de Molière. La pratique vocale de Anastasia a certainement eu un effet accélérateur sur son parcours linguistique.

Conclusion

Nous concluons en ayant recours à la litote : une pratique musicale ne peut pas desservir l'apprentissage d'une langue. Il faut en relativiser l'importance, mais elle constitue bien une aide qu'il faut savoir utiliser.

Notre réflexion nous conduit naturellement à une autre question : faut-il introduire des éléments de pratique musicale dans l'apprentissage des langues ? Il s'agirait alors de pratique vocale, de formation orale de sons.

Il est évident que l'utilisation de la chanson dans un cours de langue permet différentes approches pédagogiques : vocabulaire, jeux de mots, caractère d'un texte, dimension historique

En outre, une chanson interprétée par un groupe, si le professeur parvient à le faire chanter juste, est déjà un résultat esthétique satisfaisant. Il procure le plaisir de chanter ensemble. Cela peut avoir un effet stimulant. Mettre de la musique sur des mots étrangers, n'est-ce pas leur ajouter un surplus de beauté qui ne peut laisser les apprenants indifférents ?

УДК 811.111'233'276.6:664

БОЙКО Г.А., викл. кафедри іноземних мов професійного спрямування
Національний університет харчових технологій, Київ, Україна

ЕТАПИ ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОМУ МОНОЛОГІЧНОМУ МОВЛЕННІ

Виділено етапи формування англomовної компетентності в професійно орієнтованому монологічному мовленні у майбутніх фахівців з харчових технологій.

Ключові слова: професійно орієнтоване монологічне мовлення, підготовчий етап, основний етап, рецептивно-репродуктивний, рецептивно-продуктивний, продуктивний підетапи.

Сучасне суспільство вимагає від фахівців з харчових технологій володіння англomовним професійно орієнтованим монологічним мовленням, для того щоб представляти досягнення своєї галузі на міжнародному рівні.

З метою розроблення підсистеми вправ для формування у майбутніх фахівців з харчових технологій англomовної компетентності в професійно орієнтованому монологічному мовленні потрібно визначити етапи навчання.

Для цього нами були вивчені підсистеми вправ, розроблені вченими з метою формування компетентності в монологічному мовленні у студентів нелінгвістичних спеціальностей.

Проведений нами аналіз визначених дослідниками етапів формування компетентності в монологічному мовленні [1, с. 5] дає підстави стверджувати, що більшість авторів вирізняють два етапи: підготовчий і основний [3, с. 94-95; 4, с. 91-93; 5, с. 77-78].

Отже, вслід за Бондар і Кіржнер процес формування компетентності в ПОММ ми здійснюємо два етапи: підготовчий і основний [1, с. 5].

Підготовчий етап містить вправи, направлені на набуття знань про типові ситуації професійної комунікації фахівців з харчових технологій, їхні комунікативні наміри, специфіку невербальної поведінки у процесі міжкультурної комунікації, структуру професійно орієнтованих монологу-повідомлення і монологу-опису, використання засобів міжфразового зв'язку [1, с. 5].

В основному етапі нами було виокремлено три підетапи відповідно до спрямування навчальної дії на одержання або видачу інформації, рівень самостійності студентів і ступінь керування: рецептивно-репродуктивний, рецептивно-продуктивний та продуктивний [2, с. 113].

Метарецептивно-репродуктивного підетапу полягає у формуванні навичок продукування структурних елементів монологу. Цей підетап складається з вправ, направлених на формування вмінь об'єднувати фрази у понадфразові єдності на основі мовленнєвої ситуації та на основі природних і штучно створених опор: автентичних відеоматеріалів, плану монологічного висловлювання, переліку запитань, ключових фраз. На рецептивно-репродуктивному підетапі реалізуються умовно-комунікативні вправи, метою яких є ознайомлення студентів зі зразками ПОММ, усвідомлення його структури, створення структурних елементів монологу [1, с. 5-6].

Метою рецептивно-продуктивного підетапу є формування вміньстворення міні-монологів. Цей підетап складається з комунікативних вправ. На рецептивно-продуктивному підетапі використовуються як природні опори – автентичні відеоматеріали, так і штучно створені опори – ключові слова [1, с. 6].

Під часпродуктивного підетапувідбувається розвиток вмінь висловлюватись на текстовому рівні. Цей підетап складається з комунікативних вправ. У якості опор на продуктивному підетапі виступають комунікативні ситуації відеоматеріали, так і штучно створені опори – ключові слова [1, с. 6].

Таким чином, у дослідженні виділено етапи формування англомовної компетентності в професійно орієнтованому монологічному мовленні: підготовчий і основний. Основний етап містить рецептивно-репродуктивний, рецептивно-продуктивний та продуктивний підетапи.

Список використаних джерел

1.Бойко Г. А. Підсистема вправ для формування у майбутніх фахівців з харчових технологій англомовної компетентності в професійно орієнтованому монологічному мовленні. *Іноземні мови*. 2019. № 4, С. 3 – 11.

2.Бойко Г.А. Формування професійно орієнтованої англомовної компетентності в монологічному мовленні у майбутніх фахівців з харчових технологій у процесі самостійної роботи: дис. ... доктора філософії у галузі педагогіки за спеціальністю – 011 Освітні, педагогічні науки / Київ. нац.лінгв. ун-т. Київ, 2020. 253 с.

3.Боднар Л. В. Методика навчання французького професійно спрямованого монологічного мовлення студентів технічних спеціальностей з урахуванням їх навчальних стилів: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Київ. нац.лінгв. ун-т. Київ, 2011. 334 с.

4.Кіржнер С. Е. Навчання майбутніх юристів усного професійно спрямованого англійського монологічного мовлення з використанням автентичноївідеофонограми: дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.02 / Київ. нац. лінгв. ун-т. Київ, 2009. 285 с.

5.Несин Ю.М. Навчання майбутніх офіцерів професійно спрямованого монологу- міркування на основі англомовних фахових автентичних аудіо текстів: дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.02 / Київ. Нац. тех. ун-т України "Київ. політех. ін-т", 2013. 297 с.

УДК 81'243:378.147

ТАРАСЮК А.М. старший викладач кафедри романо-германської філології та перекладу *Білоцерківський національний аграрний університет, м. Біла Церква, Україна*

THE PECULIARITIES OF THE COOPERATIVE FOREIGN LANGUAGE TEACHING IN THE CONTEXT OF THE UNIVERSITY EDUCATION

The article deals with the problem of the cooperative foreign language teaching in the context of the university education. It is noted that the goal of the cooperative (collaborative) learning (CL) technology is the development of intellectual, moral and physical abilities, the forming of the students' scientific- materialistic worldviews. CL technology in English class enhances the students' motivation increasing, contributes to a better understanding of the training material and fills knowledge gaps. Furthermore, cooperative foreign language teaching creates the positive and comfortable environment, which contributes to the overcoming the communicative-linguistic barriers and achieving the students' potential.

Key words: cooperative learning, collaborative learning, training technologies, group work, cooperation.

The specificity of a foreign language is that students learn not the basics of science, but skills and abilities, and this requires sufficient speech practice. The purpose of foreign language learning is not only to acquaint students with the system of the language being studied, but, above all, to teach them to use language as a means of communication. Therefore, the whole structure of classes and methods used should correspond to the real communicative situation, and learning should take place in the context of student interaction.

CL technology is based on the use of special methods and tools to intensify the cognitive activity and speech interaction of students in pair, group and team activities. Scientists who have worked on this problem identify a number of positive aspects. In foreign language classes at universities, teachers often face the fact that students' motivation to learn a language is almost completely absent, efficiency and activity in classes are low, groups are heterogeneous in composition (some students have a sufficient level of foreign language and are often uninteresting; others are intermediate but quickly learn new material, but there are students who need much more time to comprehend the material, additional examples of explanation). Under such conditions, joint work of students (learning activities in large and small groups) can solve a number of problems, namely increase motivation to learn the language and activity of students in the classroom, improve the success of foreign language learning, provide individualization and differentiation based on students' abilities.[2]

There are the following types of organization of interaction between teacher and students:

1. The subject of activity common to the group of participants is divided into fragments or parts, and each student, being in the group, performs the individual part of the general group process simultaneously with all or in turn. The most common examples of such activities are jigsaw activities in the form of jigsaw-reading and jigsaw-speaking.

2. The lesson creates situations where the status relations of members of group activities are modeled. At the same time, students treat each other as representatives of different professions, heroes, people who have intra-group status. Learning a foreign language becomes practical and close to the natural conditions of spoken communication.

3. The third type of organization of learning in cooperation is the collective solution of verbal problems. To do this, there are several roles: leader-coordinator, idea generator, critic, performer. The student, who occupies a certain role, performs a special function in the overall collective decision-making process. An example of this type of interaction is the use of brainstorming. [4]

The above-mentioned means of cooperation in foreign language classes are effective not only in learning oral communication. Forms of joint work of students can also be used to consolidate lexical skills. In this case, the following options for teamwork are offered: students try to guess the definition of lexical units, choose synonyms or antonyms, find common root words, and compose a story using certain vocabulary. It is also easier and more interesting in groups to translate the text or perform grammar tasks. For example, a group of students is divided into two teams and receives a text for translation, and then a check is performed: a member of the first team translates a piece of text, and the second team monitors the translation and corrects errors, for which it receives additional points. [3]

The combination of all the above forms of organization of foreign language learning with the help of CL technologies in higher education allows the most fully implemented personality-oriented approach, which allows students to form a foreign language system in their

minds, better learn and express themselves. Thus, CL technology has the following advantages: it helps to increase students' motivation to learn, teaches them to evaluate themselves and others objectively, helps students to understand the material more effectively and to eliminate knowledge gaps. In addition, interactive learning, which has many means of implementation, is able to diversify foreign language classes, create a relaxed, friendly atmosphere in the classroom, which helps to overcome and correct communication and language barriers and unleash the potential of students.

References

1. Cooperation among teachers [Электронный ресурс]. Режим доступа: http://traces.fisica.unina.it/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=89&Itemid=169&lang=en.
2. Freeman D. Collaboration: Constructing Shared Understandings in a Second Language Classroom . Cambridge University Press, 1992.
3. Johnson David W. An Overview of Cooperative Learning[Электронныйресурс]. Режим доступа :<http://www.co-operation.org/home/introduction-to-cooperative-learning/>.
4. T. Roger Johnson. Режим доступа: <http://www.cooperation.org/home/introduction-to-cooperative-learning/>.

УДК 159.385:3857

КОНАШ О.В., магистр психологических наук

Гомельский государственный университет имени Ф. Скорины, Гомель, Беларусь

ЭМОЦИОНАЛЬНЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ КАК ФАКТОР ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ АДАПТАЦИИ МОЛОДОГО СПЕЦИАЛИСТА

The role of emotional intelligence in adaptation of the young expert to professional work is considered. Communication between level of emotional intelligence and characteristics of professional adaptation of the person is shown.

Key words: emotional intelligence, adaptation, professionaladaptation, emotions.

Сегодня, система образования, не смотря на ориентацию гуманистических ориентиров развития, все еще сводится к компоненту знаний, ориентированного на рациональное познание окружающего мира, и в меньшей мере – к аффективному, чувственному мировосприятию, что обостряет проблему гармоничного соотношения внутреннего (эмоциональное здоровье) и внешнего (профессиональная адаптация) благополучия специалиста. В связи с этим особую актуальность приобретает исследование роли эмоционального интеллекта в профессионально адаптации молодого специалиста, его способности к пониманию и управлению эмоциями. Несмотря на большое количество психологических исследований по проблеме адаптации, недостаточно изученной является роль эмоционального интеллекта в профессиональной адаптации. В частности, не ясна связь между уровнем способности к пониманию и управлению эмоциями и адаптацией молодого специалиста в стрессогенных условиях деятельности на внутри личностном уровне (психологическое благополучие) и профессиональном уровне (успех и удовлетворенность профессией). В контексте данного исследования нас интересует проблема возможностей и путей развития

эмоционального интеллекта взрослого человека. По этому поводу мысли психологов разделились. Так, например, Джон Майер считает, что повысить уровень эмоционального интеллекта невозможно, поскольку это относительно стойкая способность. Другая точка зрения заключается в том, что эмоциональный интеллект можно и нужно развивать [1].

Взяв за основу положение про то, что эмоциональный интеллект поддается развивающему влиянию, перед исследователями неизбежно возникает вопрос по возможностям его измерения и изобретение резонансных точек приложения усилий.

Целью статьи стало исследование возможностей влияния эмоционального интеллекта на профессиональную адаптацию молодого специалиста.

Задачами исследования стали: 1) выяснение содержания понятий профессиональной адаптации и эмоционального интеллекта; 2) определение особенностей влияния эмоционального интеллекта на показатели профессиональной адаптации личности. Задача выяснения содержания понятий профессиональной адаптации и эмоционального интеллекта решалась уже на первом этапе. Адаптация (от лат. *adapto* — приспособляю) — процесс приспособления к изменяющимся условиям внешней среды. Под профессиональной адаптацией молодого специалиста соответственно следует считать его приспособления к условиям среды заведения и требованиям профессии. Среди показателей адаптационных процессов выделяются: адаптивность — абсолютная и относительная гармоничность между объективными целями и конечными результатами, сопровождается положительным отношением личности к окружающему миру и к самому себе; неадаптивность — осознанное несоответствие между целями и результатами деятельности, вызывает амбивалентные чувства и оценки, но не оказывает психотравмирующего воздействия на личность; дезадаптивность — дисгармония между целями и результатами, которая является источником психического напряжения (стресс, шок, паника), внутреннего дискомфорта и нестабильности течения психических процессов, психических состояний, негативного эмоционального фона (страх, депрессия, фрустрация). Отсюда видим большую роль эмоционального интеллекта в обеспечении адаптивности, предупреждении неадаптивности и дезадаптивности. Среди важных факторов профессиональной адаптации личности является способность к пониманию и управлению эмоциями, что воплощено в понятии «эмоциональный интеллект». На основе теоретических наработок можно охарактеризовать эмоциональный интеллект как сложный психологический феномен, содержательно включающий как когнитивные, так и ментальные характеристики. Структурно эмоциональный интеллект состоит из личностных (направленных на собственные эмоции) и межличностных (направленных на эмоции других людей) компонентов. Связь интеллекта и адаптации четко иллюстрирует теория интеллекта Ж. Пиаже [2], согласно которой основными функциями интеллекта, или функциональными инвариантами, является организация и адаптация. Адаптация включает два взаимосвязанных процесса — ассимиляцию и аккомодацию. Ассимиляция подчеркивает воспроизведения субъектом в его познавательной активности определенных характеристик объекта познания. Аккомодация — процесс приспособления субъекта познания с требованиями, которые выдвигает объективный мир. Ассимиляция и аккомодация могут находиться в состоянии сбалансированного или несбалансированного равновесия [3]. Вторая задача исследования - определение

особенностей влияния эмоционального интеллекта на показатели профессиональной адаптации личности молодого специалиста. Установлено, что развитость эмоционального интеллекта обуславливает характеристики профессиональной адаптации молодых специалистов на двух уровнях – процессуальном и результативном. На процессуальном уровне обнаружена разница в использовании способов преодоления дискомфортных эмоциональных состояний в процессе профессиональной адаптации личности в зависимости от уровня эмоционального интеллекта. Следовательно, роль эмоционального интеллекта состоит в осуществлении выбора между принятием (осознанием) и избеганием (вытеснением) эмоциональных переживаний, сопровождающихся стрессовыми ситуациями профессиональной деятельности. На этапе первичной профессиональной адаптации уровень эмоционального интеллекта обуславливает такие характеристики включения в интеграционные процессы как степень удовлетворенности коммуникацией, отношениями с коллегами [4]. Это актуализирует необходимость разработки специальных средств, направленных на оптимизацию профессиональной адаптации личности.

Перспективы дальнейших исследований - изучение связи между составляющими эмоционального интеллекта и стабильностью профессионального статуса личности, влияние на профессиональную адаптацию используемых информационных, коммуникативных, интерактивных технологий.

Список использованных источников

1. Дервянко С. П. Эмоциональный интеллект как фактор социально-психологической адаптации личности к студенческой среде. К.: Институт социальной и политической психологии АПН Украины, 2009. С. 20.
2. Носенко Е. Л. Эмоциональный интеллект: концептуализация феномена, основные – К.: Высшая школа, 2003. С. 126.
3. Пиаже Ж. Психология интеллекта. Избранные психологические труды. – СПб.: Издательский дом «Питер», 2004. С.192.
4. Гоуман Д. Эмоциональный интеллект: Ценное практическое руководство по развитию и совершенствованию эмоций человека (пер. с англ. А. П. Исаевой). – М.: Хранитель, 2008. С. 478.

УДК 159.94

ТЕЙКИНА Д.П., студент Государственного образовательного учреждения высшего образования

Крутолевич А.Н., кандидат психологических наук,
доцент Государственного образовательного учреждения высшего образования
«Гомельский государственный университет имени Франциска Скорины»,
Республика Беларусь, г. Гомель

ВЗАИМОСВЯЗЬ ПРОЯВЛЕНИЙ ЛЖИ И ПАРАМЕТРОВ ПОТРЕБНОСТНО-МОТИВАЦИОННОЙ СФЕРЫ СТУДЕНТОВ

В статье предпринята попытка найти взаимосвязь, между видами лживых проявлений и потребностно-мотивационной сферой, а именно мотивацией одобрения. Виды лжи определяются по опроснику «Виды лжи» (И.Н.Шкуратова). В процессе работы протестировано 63 человека. Все протестированные не имеют существенных различий в образе жизни, являются студентами.

Определились максимальное, минимальное и среднее значение уровня мотивации одобрения у студентов, а также наиболее часто встречающийся показатель. Аналогичный анализ был проведен и с видами лжи. Результатом проделанной работы является вывод о существовании связи видов лжи студентов и мотивацией одобрения.

Ключевые слова: ложь, мотивация, одобрение, этика, студенты.

Очень проблематично на сегодняшний день представить себе общество, в котором люди говорили бы всем только правдивую информацию, и были бы абсолютно откровенны друг с другом. На вряд ли такое общество вообще могло бы существовать. Поэтому сейчас принято считать, что суждение о том, что ни в каких человеческих отношениях не должно быть лжи, весьма примитивно [1].

Проблема лживых проявлений была весьма актуальна ещё во времена античных философов и мудрецов и до сих пор остается таковой. Как бы сильно и быстро не менялся мир вокруг нас, ложь была в прошлом, остается в настоящем и будет процветать в будущем. Так часто общество сталкивается с феноменом лжи, что уже перестало обращать внимание на то, сколько раз они прибегают к этому неоднозначному феномену. Одной из самых главных и нерешенных проблем остается то, что не любой обман можно разоблачить и не любую ложь можно распознать [2].

В работе проведено исследование, целью которого является установить связи между видами лжи и мотивацией одобрения у студентов, а так же определить какие виды лжи преобладают.

Для выяснения вопроса взаимосвязи между потребностно-мотивационной сферы и проявлением различных видов лжи было проведено исследование с привлечением студентов.

Исследование проводилось на базе Гомельского государственного университета имени Франциска Скорины и Гомельского государственного Медицинского университета. В исследовании принимали участие студенты 2-го курса факультета социальной педагогики, 19 человек, студенты 3-го курса экономического факультета, 21 человек и студенты 5-го курса Медицинского университета, 23 человека. Общий объем выборки составил 63 человека, из них 46 девушек (89,29%) и 17 юношей (10,71%). Возраст испытуемых составил 18-24 года. Средний возраст составил 21 год. Все протестированные студенты не работают, учатся на дневной форме обучения. Таким образом, хотя бы приблизительно можно предположить, что они проживают в одинаковых условиях.

Для эмпирического исследования взаимосвязи потребностно-мотивационной сферы с проявлением видов лжи у студентов, были подобраны следующие психодиагностические методики:

1. Опросник «Виды лжи» (И.Н.Шкуратова)
2. Шкала оценки мотивации одобрения – «шкала лжи». Тест на искренность ответов Д. Марлоу и Д. Крауна

С помощью опросника «Виды лжи» были выявлены преобладающие виды лживого поведения у студентов.

Из полученных данных можно сделать вывод о том, что преобладающими видами лжи у студентов являются «этикетная ложь» и «ложь-самопрезентация». Это означает, что студенты склонны прибегать ко лжи из этических соображений, а также лгут незнакомым либо малознакомым людям, с целью презентовать себя с лучшей стороны.

В меньшей степени студенты используют мотивы лжи. Это значит, что студенты не замотивированы искажать информацию.

Далее исследовался уровень мотивации одобрения студентов. Анализ данных показал, что студенты имеют низкую выраженность в потребности одобрения не стремятся заслужить одобрение значимых и окружающих их людей.

Уровень мотивации одобрения у студентов: минимальное значение $M_{min} = 1$, максимальное значение $M_{max} = 16$, среднее значение $M_{cp} = 9,71$, стандартное отклонение $S = 3,937$.

Далее мы выявили взаимосвязь между этикетной ложью и мотивацией одобрения. Это можно увидеть по показателям. Было установлено, что ложь по этическим принципам наиболее связана с мотивацией одобрения, при значениях $r = 0,252$ при $p < 0,046$, в следствии полученных данных, можно сделать вывод, о том, что чем больше студенты мотивированы на одобрение, тем больше они лгут по этическим соображениям.

Итак, в работе была предпринята попытка изучить особенности проявления лжи в потребностно-мотивационной сфере, а именно с мотивацией одобрения. А также выявить преобладающий вид лжи. В ходе полученных данных было выявлено, что чем больше студенты мотивированы на одобрение, тем больше они лгут по этическим соображениям. Этикетная ложь, самый распространенный и очень безобидный вид лжи, потому что она осуществляется на основе общего договора о соблюдении этикета. Исследование показывает, что студенты нуждающиеся получить одобрение окружающих в отношении своих слов и поступков, прибегают ко лжи, стараясь показать себя с лучшей стороны. При помощи этикетной лжи они представляют себя перед другими как полностью соответствующих социальным нормам. Тем самым студенты повышают уверенность в себе.

Список используемых источников

- 1 Вагин И. О. Психология выживания в современной России: книга. Астрель, 2004.
- 2 Пол Экман, Психология лжи: книга. СПб.: Питер, 2003.

УДК 378.147:81'243

ІВЛЕСВА К.С., старший викладач кафедри інтелектуальних комп'ютерних систем,
*Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»,
м. Харків, Україна*

LISTENING COMPREHENSION TESTS FOR FIRST-YEAR STUDENTS AT NATIONAL TECHNICAL UNIVERSITY «KHARKIV POLYTECHNIC INSTITUTE»

Розглядаються основні принципи та засоби перевірки навичок розуміння тексту під час аудіювання студентів першого курсу спеціальності «Прикладна лінгвістика». Окреслені завдання, що стоять перед викладачами при складанні та проведенні тестування та здобувачами вищої освіти під час його проходження.

Ключові слова: аудіювання, мовленнєві навички, автентичні матеріали, тестування, підбірка текстів, випускник середньої школи.

The Intellectual Computer Systems department tests are complex, integral ones designed to check reading, writing, listening and oral interaction skills. This paper deals with the listening comprehension tests.

In real life there is a large variety of different types of listening. Here are some common situations in which people living in a contemporary environment need to use their listening skills:

- participating in a face-to-face conversation
- watching a film, play or TV
- listening to music, radio
- listening to announcements in stations, airports, etc.
- listening to a talk, report or a lecture
- participating in the classroom communication
- participating in a meeting or discussion
- participating in a telephone conversation
- eavesdropping on other people's conversations.

In some of these situations the listener is expected to perform more than one language skill simultaneously. For example, «taking part in a conversation», here people need both to speak and listen. «Listening to a talk, report or a lecture» often requires taking of notes.

Non-native speakers of English will face additional problems when listening, due to their limited experience of the language. Listening text can be linguistically difficult, that is, some words may be hard for non-speakers to recognize, certain structures and words may be unknown to them. Besides the listener may be unfamiliar with how certain types of «spoken texts» are presented and organized in the foreign culture. These things are paid attention to when testing listening comprehension of those who study in our university.

In testing listening comprehension it is important that the techniques used should interfere as little as possible with listening itself. So tasks should be aimed at testing only these particular skills of receptive nature. Possible options are Multiple Choice, True/ False/ Not Stated and Fill-in-the-blanks techniques.

Our listening comprehension tests usually have nothing to do with extensive listening. Students are asked to listen to a passage with the aim of collecting the information that it contains. The information of the passage is normally quite densely packed and often not easy for listeners to understand on first hearing. Passages are repeated twice and the reading time of one passage does not exceed three minutes.

We proceed from the assumption that what has to be tested at this level is not so much the secondary school program, because this is the function of a test for secondary school-leavers, but rather whether the first-year student meets the requirements which may be considered a step above those designed for an average secondary school-leaver.

Obviously we can't expect our first-year freshmen to be familiar with all of the above mentioned listened situations. At this early stage they are not expected to be good at comprehending recorded materials, which seem to have become standard only at a limited number of schools, to say nothing of authentic listening materials. Authentic speech is often too difficult even for university students at higher levels except in a very superficial way. So Applied Linguistics first-year students are not accounting a totally natural «slice of life». Our passages for listening comprehension tests are scripted and constructed so as to check one skill only.

УДК 159.9

ВАСИЛЬКОВА В.А., студент учреждения образования
ДВОРАК В.Н., доцент кафедры психологии учреждения образования
«Гомельский государственный университет имени Франциска Скорины»,
г. Гомель, Беларусь

ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ МЕТОДИК ПСИХОДИАГНОСТИКИ ПО ПРОБЛЕМАМ ПРЕДСТАРТОВЫХ ЭМОЦИОНАЛЬНЫХ СОСТОЯНИЙ СПОРТСМЕНОВ

У псіхалогіі спорту існуюць неспрыяльныя перадстартавыя эмацыйныя станы, у сувязі з гэтым былі распрацаваны спецыяльныя метадыкі, накіраваныя на дыягностыку перадстартавых станаў спартсменаў. У дадзеным артыкуле будучь разгледжаны асноўныя і найбольш шырока ужывальныя з іх.

Ключавыя словы: перадстартавыя станы, эмацыйныя станы, дыягностыка перадстартавых станаў, дыягнастычныя метадыкі, неспрыяльныя станы.

В современном научном знании проблема предстартовых эмоциональных состояний спортсменов является весьма актуальной.

Под предстартовым состоянием, по мнению Вайнера Э.Н., понимается психофизиологическое состояние спортсмена перед выступлением на соревнованиях, в основе которого лежит условно-рефлекторный механизм [1, с. 96].

Исследователи выделяют два вида состояний: благоприятные и неблагоприятные. Неблагоприятные состояния являются наиболее изучаемыми, так как могут отрицательно влиять на исход соревнований. Спортсмены, умеющие контролировать себя, обычно более успешно выступают на соревнованиях.

Для диагностики предстартового состояния может выполняться изучение активизации нервной системы, анализ физиологических показателей, самооценка спортсменом собственного состояния, непосредственное наблюдение за поведением и психологическим состоянием спортсмена, определение тревожности спортсмена.

Самыми распространёнными и применяемыми методиками являются вегетативный коэффициент в тесте Люшера, специализированные опросники и тесты и т. д. [2, с. 74].

Рассмотрим несколько наиболее популярных и применяемых методик.

Самооценка предстартового психологического состояния. Данный раздел методик позволяет спортсмену выполнить самостоятельную оценку своего предстартового состояния. Например, методика оценки функционального состояния «Самооценка. Активность. Настроение» (САН) часто применяется в работе со спортсменами для диагностики предстартового состояния. Такой опросник включает в себя 30 пар диаметрально противоположных прилагательных, по которым спортсмен себя оценивает [3, с. 143].

Шкала-градусник также является методикой по определению самооценки состояния спортсмена по двум критериям: «самочувствие» и «желание работать». Методика включает в себя горизонтальные линии с отметками от 1 до 20, на которых требуется оценить свое состояние [4, с. 192].

Шкала мотивационного состояния, разработанная Соповым В.Ф., включает в себя 7 утверждений, которые спортсмен оценивает по 4-х бальной шкале. Эта методика

виявляє неблагоприйні передстартові стани, зазвичай пов'язані з конфліктом з тренером або з сумнівом у правильності тренувального процесу [2, с. 76]

Діагностика тривожності як показателя передстартового психологічного змагання. Данна методика була розроблена Спілбергом Ч. і адаптована на російській мові Ханіним Ю.Л. Опросник включає в себе 20 тверджень з чотирма варіантами відповіді для кожного з них. В методиці вивчалась реактивна і особиста тривожність. Також для вивчення передстартового стану спортсменів досить часто використовується тест оцінки змагальної тривожності. Даний опросник був розроблений Мартенсом Р. і включає в себе 15 запитань, 10 – діагностують тривожність, решта 5 – «шкала лжи» [5, с. 36].

Таким чином, в сучасній психологічній науці існує достатня кількість методик, здатних оцінити передстартовий емоційний стан спортсмена. Перевагою даних методик є те, що за допомогою них можливо багаторазово оцінити стан спортсмена і виявити оптимальний стан.

Список использованных источников

1. Вайнер, Э.Н. Краткий энциклопедический словарь: Адаптивная физическая культура / Э.Н. Вайнер, С.А. Касюнин. – 2-е изд. – М. : Флинта, 2012. – 96 с.
2. Байковский, Ю.В. Методы диагностики предстартовых состояний спортсменов / Ю.В. Байковский, А.О. Савинкина, А.В. Ковалева // Спортивный психолог. – 2018. – №1 (48). – С. 74-79.
3. Доскин, В.А. Тест дифференцированной оценки функционального состояния / В.А. Доскин, Н.А. Лаврентьев, М.П. Мирошников, В.Б. Шарай // Вопросы психологии. – 1973. – №6. – С. 141-145.
4. Киселев, Ю.Я. Методики психодиагностики в спорте / Ю.Я. Киселев. – М., 1990. – 192 с.
5. Пичугина, М.К. Тревожность у спортсменов-единоборцев 9–14 лет (на примере кудо) / М.К. Пичугина // Экстремальная деятельность человека. – 2015. – №2 (35). – С. 36-39.

УДК378.147:81'243:004.9

РЄЗНІК В.Г., старший викладач кафедри іноземних мов

Білоцерківський національний аграрний університет, м. Біла Церква, Україна

ФОРМУВАННЯ У СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНИХ ПРОЄКТІВ У ФОРМІ ТЕМАТИЧНИХ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ПРЕЗЕНТАЦІЙ

Анотація. Акцентовано увагу на процесі формування та розвитку іноземномовної комунікативної компетентності у студентів-філологів під час створення навчальних проєктів у вигляді мультимедійних презентацій. Доведено, що створення проєктів у вигляді презентацій є невід'ємною частиною самостійної роботи студента, що підвищує інформаційну культуру студентів, їх мотивацію та самооцінку.

Ключові слова: іноземномовна комунікативна компетентність, монологічне мовлення, тематична презентація, інформаційні технології, мультимедіа-виступ.

Зацікавленість дослідників до вивчення іноземномовної комунікативної компетентності пов'язана з переходом вищої професійної освіти від кваліфікаційного підходу до компетентнісного, з переорієнтацією оцінки освітнього результату з понять

«знання, вміння, навички» на поняття «компетенція / компетентність», з переходом від кваліфікаційної моделі спеціаліста, орієнтованої на об'єкт та предмет праці, до компетентнісної – орієнтованої на суб'єкт праці [1].

Іншомовна комунікативна компетентність є складним, багатокомпонентним явищем й багатьма науковцями (В.В. Вдовін, А. А. Вербицький, Є.М. Верещагін, П. Я. Гальперин, І.А.Зимня, І. В. Кухта, Т.Ю. Тернових, Л. Бахман , А. Палмер, А. Холлідей та ін.) розглядається як компонент професійної компетентності. Особливість формування та розвитку іншомовної комунікативної компетентності у студентів-філологів на їхню думку, полягає у тому, що «...система освіти лише тоді може вважатися ефективною, якщо її результатом буде компетентна особистість, котра володіє не тільки знаннями, моральними якостями, але й уміє адекватно діяти у відповідних ситуаціях, застосовуючи здобуті знання і беручи на себе відповідальність за цю діяльність» [9]. Тобто, сформовані компетентності повинні надавати можливість випускникам університетів комфортно почуватись у сучасному багатонаціональному та багатофункціональному просторі, тоді як сформована іншомовна компетентність – це «внутрішня готовність і спроможність до іншомовного мовленнєвого спілкування, до комунікації іноземною мовою»[8].

І.В. Кухта вважає, і ми цілком погоджуємося з цією думкою, що «іншомовна комунікативна компетентність означає те, що кожному висловлюванню притаманні свої правила, які підпорядковуються загальним правилам граматики, і засвоєння яких забезпечує спроможність використовувати мову в процесі комунікації»[5].

Оволодіння особистістю знаннями й нормами комунікації, а також подальша реалізація цих комунікативних знань у практичній діяльності через комунікативні вміння і навички є показником сформованості у майбутнього фахівця певного рівня комунікативної компетентності[8].

Розвиток інформаційних технологій у наш час істотно змінив підхід до організації процесу навчання іноземних мов у закладах вищої освіти. Широке застосування мультимедійних засобів навчання дають можливість здійснювати процес навчання на якісно новому рівні. Як стверджують дослідники, «мультимедійні технології виявляють собою один з напрямків інформаційних технологій, що найбільш динамічно розвиваються. Це, пояснюється тим, що мультимедіа – це взаємодія візуальних і аудіо ефектів під керуванням інтерактивного програмного забезпечення з використанням сучасних технічних і програмних засобів, вони об'єднують текст, звук, графіку, фото, відео в одному цифровому поданні»[6].

Найбільш популярним навчальним методом на сьогоднішній день вважаються мультимедійні презентації, що виконують наочно-ілюстративну функцію і можуть бути успішно використані викладачем практично на всіх етапах навчання: введення і закріплення лексичного та граматичного матеріалу, контроль вивченого матеріалу тощо. Крім того, створення проєктів у вигляді презентацій є невід'ємною частиною самостійної роботи студента, що підвищує інформаційну культуру студентів, їх мотивацію та самооцінку [2]. «Такі проєкти призначені для використання на конкретному занятті, мають певну мету, актуальні для використання на узагальнюючих або підсумкових заняттях за темами курсу. Тема проєкту може відповідати навчальній темі або ж бути абсолютно незалежною від підручника, але вона має бути цікавою для студентів та відповідати навчальній програмі. Прикладами таких проєктів можуть бути наступні

теми: “Berufsporträt”, “Kurszeitung”, “Ein Fest in meinem Heimatland”, “Deutsche Späzialitäten”, “Reisebericht Berlin” тощо»[7].

Презентації можуть бути використані в якості опори під час аудіювання, переказу текстів, складання діалогів. Такий широкий спектр застосування мультимедійних презентацій пояснюється тим, що вони «додають різноманітності, оживляють процес навчання, збільшують емоційний вплив на студентів, створюють комфортне середовище навчання, допомагають сформувавши модель реального спілкування» [3].

Досвід показує, що тематичні презентації (презентації із запропонованих тем) – це ефективний прийом вдосконалення монологічного мовлення. У процесі свого виступу студент має можливість використовувати ключові слова, схеми, таблиці, картинки. Це дозволяє висловлюватися послідовно, розгорнуто, впевнено.

Використання мультимедіа-виступів (презентацій) у навчанні іноземних мов – це двосторонній процес, що сприяє розвитку комунікативної компетентності студентів та надає можливості «охопити всі види мовленнєвої діяльності студентів (писання, читання, говоріння, аудіювання та переклад)»[6].

З одного боку, у студента-доповідача вдосконалюються навички говоріння (монологічного мовлення). З іншого боку, аудиторія навчається сприймати іноземну мову на слух (навички аудіювання), а також вести діалог з доповідачем за темою презентації.

Ефективність мультимедіа-виступів залежить від дотримання вимог до створення презентації: інформативність, лаконічність, логічність, структурованість, наочність і грамотність. Захищаючи презентацію, студенти навчаються логічно будувати свій виступ, тобто формують уміння монологічного висловлювання[4].

Отже, теоретичні дослідження і практика навчання в системі вищої освіти свідчать, що використання у навчальному процесі такої технології як мультимедійні презентації підтверджують ефективність її дії для розвитку і вдосконалення монологічного мовлення та є сприятливою для процесу формування та розвитку іншомовної комунікативної компетентності у студентів-філологів.

Список використаних джерел

1. Бухаркина, М. Ю. Мультимедиа: от уличных шоу до средств обучения / М. Ю. Бухаркина // Иностранные языки в школе. 2008. № 4. С.36–41.
2. Вахрушева, А. В. Проектирование мультимедийного учебного занятия по иностранному языку в вузе / А. В. Вахрушева, А. В. Дубаков. Текст : непосредственный // Молодой ученый. 2014. № 19 (78). С. 511-514. URL: <https://moluch.ru/archive/78/13557/> (дата обращения: 10.03.2021).
3. Губина, Т. Н. Мультимедиа презентации как метод обучения / Т. Н. Губина. Текст : непосредственный // Молодой ученый. 2012. № 3 (38). С. 345-347. URL: <https://moluch.ru/archive/38/4465/> (дата обращения: 10.03.2021).
4. Денисова, Ж. А. Мультимедийная презентация языкового материала как методический прием [Текст] / Ж. А. Денисова, М. К. Денисов // Иностранные языки в школе. 2008. №3. С. 20-27.
5. Кухта І. В. Іншомовна компетентність у контексті формування комунікативної культури студентів у процесі вивчення іноземної мови // <http://conf.vntu.edu.ua/humed/2008/txt/Kuchta.php>.
6. Нікітіна Н.С. Використання мультимедійних засобів у викладанні іноземної мови професійного спрямування у вищій школі. URL: <http://confesp.fl.kpi.ua/sites/default/files/nikitina.pdf>.
7. Резнік В.Г. Проектна робота на заняттях з німецької мови як другої іноземної як важлива складова формування та розвитку комунікативних навичок у студентів-філологів / В.Г. Резнік // Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. «Актуальні проблеми української мови як іноземної». Біла Церква: БНАУ, 2019. С.56 - 58.

8. Панфилова В.М., Панфилов А.Н., Газизова А.И. Иноязычная компетентность как предмет исследования: теоретические подходы, сущность, структура и содержание // *Фундаментальные исследования*. 2015. № 2-14. С. 3164-3169; URL: <http://www.fundamental-research.ru/ru/article/view?id=37711> (дата обращения: 13.03.2021).

9. Тернових Т. Ю. Методика формирования стратегий автономной учебной деятельности у студентов-первокурсников в работе с иноязычным текстом (языковой факультет, немецкий язык): автореф. дисс. ... канд. пед. наук: спец. 13. 00. 02 «Теория и методика обучения и воспитания (иностранные языки)» / Т. Ю. Терновых. М., 2007. 20 с

УДК 649.14: 085

МАРЧУК В. В. канд. пед. наук, доцент кафедри іноземних мов

Білоцерківський національний аграрний університет, м. Біла Церква, Україна

ORIGIN OF THE VALUE ORIENTATIONS SYSTEM THEORY

При вивченні теорії походження ціннісних орієнтацій як цілісної системи науковці виходять із сутності, змісту, характеру самих цінностей та системи цінностей. Вчені намагаються виявити походження системи формування особистісних цінностей та ціннісних орієнтацій, а отже, і відшукати закономірності даного процесу.

Ключові слова: походження, цінності, ціннісні орієнтації, система, формування, теорія

System of value orientations is an important element of the value relation of a person to the surrounding reality. Value orientation, is a selective attitude of man to material and spiritual values, a system of attitudes such an attitude, beliefs, and preferences that affect the behavior of the individual. At the same time, this means the positive or negative significance of objects of the surrounding world for an individual, a class, a social group, society as a whole, which manifests itself through the sphere of life, interests, needs, and social relations. Criteria for assessing this significance in moral norms and principles, ideals, goals, installations.

As a result of social practice, as noted by researchers, value orientations of an era are involved in shaping the type of personality, its behavioral and mental skills, and in this capacity permeate the whole culture, all universals of this culture.

The origins of the theory of values should be sought even in the ancient pedagogical concepts. The focus of pedagogical doctrine is not only nature, but also the person who began to explore, to study itself, to know itself and its thinking. There was another point of view according to which morality is a product of a society or an individual, and, therefore, there is no universal and unified morality and political ideal as values, morality and law have a relative character. By affirming and recognizing the relativity of morality and the ideal, the teachers created the basis for understanding the relativity of values. There are values and norms that represent the universal good (the highest goodness) and justice. Virtue is considered such a value and norm. The main meaning of this word is primarily due to moral perfection. To be "virtuous", "perfect", it is necessary to have the normative knowledge of what "good" is, what is "evil." The notion of "goodness", "virtue" in the

broad sense, as the concept of "good", that is, as the highest value, which is the moral perfection of man, achieved by the embodiment of high moral goals "in the best way." Man as a reasonable living creature, which is inherent in the mind and language. The soul of a person is, above all, its thinking, in comparison with which volitional, emotional and other elements of human activity are secondary.

As for a person, its value orientations are determined by social life in the policy. Benevolence and a person who is guided solely by the mind, by which it organizes its behavior and coordinates it with the natural flow of things in which the logos, the mind of the world manifests itself.

Investigating the problem of the value orientations formation, the researchers note that their range can be determined by the range of interests of the individual, in the breadth of his connections with the outside world. Taking into account the power of motivational influence of value orientations on the human consciousness, value orientations on work, family, education, public activity and other areas of self-assertion of the individual are allocated.

Of particular interest are studies in which the essence, structure, content of value orientations, their functions in the life of a person and society are determined, typology of both the value orientations and individuals is conducted on the basis of the nature of their value orientations. After all, without finding out the essential properties of value orientations, which, according to many researchers, is an important component of the internal structure of the individual, it will not be possible to find out their determinant role in the transformation processes.

For the classification of the structural components of the system of value orientations, the cultural approach is also used, that is, the structural components of the system of value orientations are classified on the basis of a certain type of culture, guided by the provision that the culture itself is a set of certain values and their practical implementation in various spheres of human life.

System of value orientations is an important element of the value relation of a person to the surrounding reality. Value orientation, is a selective attitude of man to material and spiritual values, a system of attitudes such an attitude, beliefs, and preferences that affect the behavior of the individual. Valuable orientations of the individual, being a component of the internal structure, the outlook of the individual, are in a dialectical relationship with the interests, needs, attitudes, motives of activity, may be adequate in relation to the value orientations of society, the essential, objective value phenomena of spiritual culture, themselves can act as factors and determine the system of values of a certain social group, class, society as a whole.

At the same time, this means the positive or negative significance of objects of the surrounding world for an individual, a class, a social group, society as a whole, which manifests itself through the sphere of life, interests, needs, and social relations. Criteria for assessing this significance in moral norms and principles, ideals, goals, installations. As a result of social practice, as noted by researchers, value orientations of an era are involved in shaping the type of personality, its behavioral and mental skills, and in this capacity permeate the whole culture, all universals of this culture.

УДК 378.147:81'243

СТОЛБЕЦЬКА С.Б. асистент кафедри романо-германської філології та перекладу
Білоцерківський національний аграрний університет, м. Біла Церква, Україна

АВТОНОМІЯ СТУДЕНТА ЯК КУЛЬМІНАЦІЯ ПРОФЕСІЙНО-ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ

У даній публікації автономія розглядається як одна з головних цілей освіти, наріжний камінь особистісно-орієнтованого підходу у викладанні, що дозволяє розвинути такі необхідні для майбутнього фахівця якості, як самостійність та відповідальність. Акцентується увага на важливості виявлення та підтримки індивідуальних стилів навчання.

Ключові слова: вивчення іноземної спеціалізованої мови, ґрунтовні знання, навчальна автономія студента, свідомо праця

Характерною ознакою кінця двадцятого та початку двадцять першого століття є зростання інтернаціоналізація соціально-економічних процесів. Це призводить до поживлення плідних економічних, науково-технічних та особистих контактів, що передбачають наявність спільної мови-посередника. Тому особливої актуальності набувають не лише міцні професійні знання, але й ґрунтовні знання іноземної мови, здатність вільно і ґрамотно висловлювати свою думку. Сучасні здобувачі вищої освіти вже не просто хочуть «знати» мову, а прагнуть ефективно її використовувати для досягнення повного взаєморозуміння в усному мовленні та на письмі. Тому організація ефективного процесу викладання іноземної спеціалізованої мови має формуватися з урахуванням сучасних вимог та потреб. Одним із засобів досягнення цієї мети є підвищення пізнавальної активності й самостійності студентів.

Вивчення іноземної мови є складним, довготривалим та трудомістким процесом, успіх якого залежить від багатьох факторів. Але гарно засвоюються, «приживаються» лише самостійно осмислені знання, отримані шляхом свідомої наполегливої праці.

Автономія є однією з головних цілей освіти й наріжним каменем особистісно-орієнтованого підходу у викладанні. Та чи достатньо зусиль докладають викладачі, щоб розвивати її на своїх заняттях, готувати до неї студентів? Реалізація студентом свого права на автономію це не лише кінцева мета навчання, це потреба здобувача вищої освіти. Тому, на початку шляху вивчення іноземної спеціалізованої мови викладач має навчати студентів вчитися. Научування самостійності у процесі поступового опанування іноземної спеціалізованої мови передбачає формування у студентів відповідних способів і прийомів набуття знань. Студент має бути психологічно готовим приділяти значну кількість часу та зусиль виконанню завдань певного змісту й рівня складності.

З цією метою викладач має навчити здобувача вищої освіти бути автономним: вміло користуватися такими робочими інструментами, як посібники, словники, ґраматичні довідники; використовувати спеціальне програмне забезпечення; використовувати різні джерела інформації (не лише запропоновані викладачем); записувати себе на диктофон та аналізувати ці записи; створювати власні навчальні інструменти або матеріали; само оцінюватися (ключова навичка для майбутнього фахівця); аналізувати свої навчальні потреби; створювати можливості для самопізнання

(завдання «Nosceteipsum»), щоб знайти свої сильні сторони й свій власний стиль засвоєння знань.

Для здобувача вищої освіти, який ефективно виконує свої обов'язки студента, знання іноземної мови стає частиною його особистості. Ба більше, він використовує їх невимушено, інтуїтивно, не думаючи про це. Саме таке використання мови стає дуже актуальним в умовах академічної та професійної мобільності студентів, викладачів і фахівців. Це основа мовної свободи в іноземній мові. Справжнє володіння мовою — це здатність «спонтанно» використовувати набуті знання, використовувати «не думаючи про це». Йдеться не про використання іноземної мови «як рідної». Ця здатність практично не відповідає потребам жодного конкретного студента. Йдеться швидше про опанування здобувачем вищої освіти майстерності висловлюватися іноземною мовою, вміння використовувати її як звичайний інструмент.

Таким чином, навчальна автономія стає дедалі важливішою, оскільки саме вона сприяє усвідомленню студентами особистої відповідальності за прийняті рішення та за результати свого навчання.

Наразі спостерігається збільшення кількості здобувачів вищої освіти, які прагнуть стати автономними, вміти вдало використовувати всі доступні джерела інформації для досягнення поставлених перед собою фахових та соціальних цілей. Тому актуальним завданням для викладачів іноземної спеціалізованої мови є організація ефективного навчального процесу, кульмінацією якого стане набуття освітньої автономії майбутніми фахівцями.

Список використаних джерел

1. Gérard de Vecchi. *Pédagogies pour demain: Aider les élèves à apprendre*. Paris : Hachette Éducation, 1992. 221 pages.
2. Pendanx Michèle. *Les activités d'apprentissage en classe de langue*. Paris: Hachette-Livre, 1998. 192 pages.
3. Porcher Louis. *Le français langue étrangère*. Paris: Hachette Livre, 1995. 105 pages.
4. Вишнякова С.М. *Профессиональное образование* Словарь. Ключевые понятия, термины, актуальная лексика. Москва: НМЦ СПО, 1999. 538 с. URL: <https://www.psyoffice.ru/slovar-s186-ru19.htm>
5. URL: https://urok.osvita.ua/materials/edu_technology/35234/

УДК 378.147:811

КОРСАК Н.В., старший преподаватель

*УО «Гомельский государственный университет имени Ф. Скорины»,
г. Гомель, Беларусь*

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ АДАПТАЦИИ К УЧЕБНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ИНОСТРАННЫХ СТУДЕНТОВ

В статье обращается внимание на особенности адаптации иностранных студентов, которые находятся в иной социально-психологической и культурной ситуации. Делается вывод о том, что основной проблемой иностранных студентов является низкий уровень подготовки по русскому языку, что приводит к повышению энергозатрат на понимание и усвоение изучаемых дисциплин.

Ключевые слова: билингвизм, адаптация, иностранные студенты, психическая энергия, саморегуляция.

В психолого-педагогической литературе приводится немало фактов о взаимосвязи языка и становления личности (в частности мышления, познавательных процессов, мотивации), о их взаимозависимости как в процессе формирования, так и последующего развития. Достаточно обратиться к трудам таких ученых психологов как Л.С. Выготский, Л.Р. Лурия, П.Я. Гальперин, А.А. Леонтьев, И.А. Зимняя, Л.И. Божович и пр. Считается, что двуязычие положительно сказывается на развитии памяти, умении понимать, анализировать и обсуждать явления языка, сообразительности, быстроте реакции, математических навыках и логике. Полноценно развивающиеся билингвы, как правило, хорошо учатся и лучше других усваивают абстрактные науки, литературу и другие иностранные языки. Однако установлено, что усвоение иностранного языка вызывает у обучающихся и заметный стресс. Что проявляется в повышенной тревожности во время учебных занятий. Появился даже термин «языковая тревожность» (language anxiety), обозначающий состояние студентов в тех случаях, когда они акцентируют внимание на возможных неудачах, практически неизбежных на начальном этапе усвоения иностранного языка.

Адаптация иностранных студентов к учебной деятельности представляет собой сложный многоуровневый процесс, так как она включает в себя не только усвоение новых правил и форм социального взаимодействия, но и преодоление лингвистических и семантических барьеров общения. Как известно, большинство студентов, приезжающих в нашу страну для получения образования, имеют низкий уровень владения русским языком, на котором преимущественно осуществляется процесс преподавания. Соответственно, помимо того, что иностранным студентам приходится изучать учебный материал относящийся к их будущей специальности, они постоянно должны говорить и понимать русский язык, который для них является иностранным. Это в свою очередь требует больших физических и интеллектуальных затрат, или, как принято говорить в психологических науках, энергий [1].

Во время индивидуальных бесед с иностранными студентами, которые не достигли достаточно высокого уровня владения русским языком, на котором и происходит обучение в нашем вузе, было обнаружено, что примерно после получасового активного пользования новым средством в форме беседы на самые разнообразные темы речь обучаемого перестает соответствовать требуемым нормам. Слова нередко объединяются во фразы в исходной форме, игнорируются артикли, адекватная временная форма глагола и т.д. Так же наблюдается снижение качества произношения. Это указывает на существование проблемы рационального расходования энергии в процессе усвоения иностранного языка. Низкий энергетический уровень снижает эффективность фиксации иноязычного материала в памяти, затрудняет подбор лексико-грамматических средств в процессе говорения, снижает эффективность функции контроля за речепроизводством, не позволяет сжать «поток» иноязычной речи в смысловые единицы при ее восприятии. Вместе с тем одно и то же энергетическое напряжение для одних студентов является оптимальной нагрузкой, а для других — перегрузкой, проявляющейся в меньшей эффективности деятельности.

Является очевидным, что эффективное усвоение иноязычного материала вряд ли окажется возможным, если студент находится в пассивном состоянии, что проявляется в

низкой мотивационной и познавательной активности. Предпочтительнее более высокие уровни бодрствования, называемые в физиологии активацией, а в психологии — психическим напряжением. Нервная система всегда находится в состоянии определенной активности, и наличие некоторого тонуса совершенно необходимо.

В студенческом возрасте важным является умение мобилизовать свою психическую энергию (волевые усилия) при встрече с трудностями и преодолеть их, то у него высокий уровень саморегуляции. Основное назначение саморегуляции состоит в обеспечении адекватных и экономичных поведенческих реакций. В нашем случае это непосредственно касается процесса социально-психологической адаптации и усвоения иностранных языков студентами в процессе образовательной деятельности, а также межличностного взаимодействия.

Список использованных источников

1 Ерчак, Н.Т. Иностранные языки: психология усвоения: учебное пособие / Н.Т. Ерчак. – Минск: Новое издание; М.: ИНФА-М, 2013. - 336 с.

УДК 159.9

ДОЛЖЕНКО А.А., студент учреждения образования
«Гомельский государственный университет имени Франциска Скорины»,
г. Гомель, Беларусь

ДВОРАК В.Н., доцент кафедры психологии учреждения образования
«Гомельский государственный университет имени Франциска Скорины»,
г. Гомель, Беларусь

ОСОБЕННОСТИ АДАПТАЦИИ СПОРТСМЕНОВ ПОСЛЕ ОКОНЧАНИЯ СПОРТИВНОЙ КАРЬЕРЫ

З адносна нядаўняга часу крызіс заканчэння спартыўнай кар'еры з'яўляецца адной з вядучых праблем псіхалогіі спорту. Вывучэнню псіхалагічнага стану спартсменаў пасля завяршэння спартыўнай кар'еры адводзіцца вызначанае месца у сучасных навуковых даследаваннях. Дадзены перыяд можна ахарактарызаваць як крызіс, звязаны са з'яўленнем у жыцці экс-спартсмена нестандартных для яго складанасцяў і эмацыйных хваляванняў. У артыкуле аналізуецца праблема адаптацыі спартсменаў пасля заканчэння спартыўнай кар'еры.

Ключавыя словы: крызіс, экс-спартсмен, адаптацыя, спартыўная кар'ера, метады.

В ходе многочисленных исследований выяснилось, что большая часть спортсменов не в состоянии самостоятельно и благополучно справиться с кризисом окончания спортивной карьеры. Тяжесть данного кризиса возрастает при определенных факторах, таких как:

- неожиданность ухода;
- отсутствие психологической поддержки;
- пассивная позиция экс-спортсмена.

Рядом исследователей было установлено, что адаптация спортсмена к социальной жизни вне спорта зависит от уровня достигнутых результатов, т.е. чем выше были спортивные достижения, тем труднее будет проходить социальная адаптация после ухода из спорта.

После завершения спортивной карьеры зачастую происходят нарушения адаптации к жизни вне спорта. В результате этого появляются расстройства с преобладанием соматического, психического или вегетативного компонента [1, с. 432].

По мнению Иванова Б.И., спортсмены, завершившие свою карьеру, воспринимают это событие как кризис. После окончания спортивной карьеры спектр психологических проблем становится даже больше, чем на этапе ее «финиша» [2, с. 33].

Бакулин В.С. и Федотова И.В. в своих работах отмечали, что психоэмоциональные проблемы у экс-спортсменов не исчезают даже с течением времени. Основными проблемами такого рода являются дискомфортные эмоциональные переживания и профессиональное самоопределение. Также многочисленные исследователи пришли к выводу о зависимости уровня стрессогенности и психоэмоционального состояния у экс-спортсменов от пола и возраста [3, 26].

В своих работах Федотова И.В., Бакулин В.С. и Стаценко М.Е. описали ряд факторов, облегчающих адаптацию бывших спортсменов: выбор следующей профессии в сфере спорта, осмысленный подход к концу спортивной карьеры, наличие психологической поддержки со стороны близкого окружения и т.д. [4, с. 10].

Еще одним важным фактором в процессе адаптации экс-спортсмена является его здоровье. Это связано с тем, что после окончания спортивной карьеры достаточно часто спортсмен нуждается в медицинской реабилитации.

Загайнов Р.М. выделяет несколько методов помогающих преодолеть различные кризисы спортивной карьеры: ведение «дневника значимых переживаний», создание «групп психологической поддержки», метод «опережающего сопереживания» [5, с. 15].

Таким образом, кризис окончания спортивной карьеры тесно связан с адаптацией спортсмена к социальной жизни вне спорта. Но при использовании определенных методик и оказании психологической поддержки данный кризис может быть сnivelирован до минимума.

Список использованных источников

1. Малов, В.И. Сто великих спортивных достижений / В.И. Малов. – М.: «Вече», 2010. – 432 с.
2. Иванов, И.Б. Психологическое консультирование как средство помощи спортсменам, завершающим и завершившим спортивную карьеру / И.Б. Иванов // Ученые записки университета имени П.Ф. Лесгафта. – 2008. – №11 (45). – С. 33-36.
3. Федотова, И.В. Медико-социальная адаптация спортсменов высокой квалификации в постспортивном периоде: автореферат диссертации кандидата медицинских наук / И.В. Федотова. – Волгоград, 2010. – 26 с.
4. Федотова, И.В. Особенности структуры заболеваний спортсменов высокой квалификации в раннем постспортивном периоде / И.В. Федотова, М.Е. Стаценко // Бюллетень Волгоградского научного центра РАМН. – 2009. – №2. – С. 10-12.
5. Загайнов, Р.М. Психолого-педагогические основы преодоления кризисных ситуаций (на материале спортивной деятельности) / Р.М. Загайнов. – СПб., 1992. – с. 15.

УДК 159.9

ХУДОЛЕЕВА П.А., студент учреждения образования
ДВОРАК В.Н., доцент кафедры психологии учреждения образования
«Гомельский государственный университет имени Франциска Скорины»,
г. Гомель, Беларусь

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ЭМОЦИОНАЛЬНОГО ИНТЕЛЛЕКТА

Эмацыйны інтэлект як прадмет сацыяльна-псіхалагічнага даследавання з'яўляецца адносна новым, малавывучаным феноменам. У сапраўдны момант вылучаюць розныя падыходы да разумення сутнасці эмацыйнага інтэлекту. Аднак адзіная ўзгодненая тэорыя эмацыйнага інтэлекту яшчэ не распрацавана.

Ключавыя словы: эмацыйны інтэлект, мадэлі эмацыйнага інтэлекту, здольнасць, эмоцыі, структура эмацыйнага інтэлекту.

На сённяшні дзень праблема эмоционального интеллекта является очень зрелым направлением психологического исследования. Эмоциональный интеллект – это навыки и способности человека распознавать как свои, так и чужие эмоции, способность управлять ими в целях решения различных практических задач.

И.Н. Андреева определила эмоциональный интеллект как совокупность ментальных способностей к идентификации, пониманию и управлению эмоциями [1, с. 50].

Эмоциональный интеллект, по Д.В. Люсину, – это психологическое образование, формирующееся в процессе жизнедеятельности человека под влиянием каких-либо факторов, которые обуславливают его уровень и специфические индивидуальные особенности. Он описывает данное понятие как способность понимать свои и чужие эмоции и управлять ими [2, с. 33].

Рувен Бар-Он ввел понятие эмоционально-социальный интеллект, предложив, что он состоит из многих навыков и умений, от которых зависит поведение человека. Он представлял эмоциональный интеллект как все некогнитивные способности, знания и компетентность, которые дают человеку возможность справляться с теми или иными жизненными обстоятельствами.

Бар-Он выделял некоторые способности, которые можно соотнести к пяти компонентам эмоционального интеллекта: познание себя, навыки меж-личностного общения, способность к адаптации, управление стрессовыми ситуациями, преобладающее настроение [3, с. 81].

Американские психологи П. Сэловей и Дж. Мейер предложили, чтобы все способности, которые связаны с идентификацией и пониманием эмоций человека, составляли единое понятие – «эмоциональный интеллект».

Сами же авторы рассматривают эмоциональный интеллект как способность идентифицировать и понимать собственные и чужие эмоции и чувства, различать их и использовать данную информацию для направления мышления и действий человека [2, с. 30].

Американский психолог Дэниель Гоулман в структуре эмоционального интеллекта выделяет такие способности как самопонимание, саморегуляция, эмпатия и социальные навыки. Эмоциональный интеллект, по его мнению, можно рассматривать как сочетание когнитивных, личностных и мотивационных характеристик [4, с. 61].

Исследователи проблемы эмоционального интеллекта выявили, что эмоциональный интеллект не является врожденной особенностью, а формируется по мере взросления и приобретения жизненного опыта. Огромное значение и актуальность работа по развитию эмоционального интеллекта приобретает в дошкольном и младшем школьном возрасте, так как именно в этом возрасте идет активное эмоциональное становление детей. Эмоционально развитый человек более гибкий в поведении, имеет навыки самообладания в стрессовых ситуациях и навык конструктивного взаимодействия с людьми в любых условиях.

Список использованных источников

1. Андреева И.Н. Эмоциональный интеллект как феномен современной психологии: монография / И.Н. Андреева. – Новополоцк: ПГУ, 2011. – 388 с.
2. Люсин Д.В. Современные представления об эмоциональном интеллекте / Д.В. Люсин // Социальный интеллект: Теория, измерение, исследования / Под ред. Д.В. Люсина, Д.В. Ушакова. – М.: ИПРАН, 2004. – С. 29–35.
3. Андреева И.Н. Эмоциональный интеллект: исследование феномена / И.Н. Андреева // Вопросы психологии. – 2006. – № 3. – С. 78-86.
4. Гоулман Д. Эмоциональный интеллект / Д. Гоулман; пер. с англ. А.П. Исаевой. – М.: АСТ МОСКВА, 2009. – 478 с.

УДК 159.99

КУРИЛЕНКО К. С., студентка

ДВОРАК В. Н., доцент кафедры психологии

Учреждение образования «Гомельский государственный университет имени Франциска Скорины», г. Гомель, Беларусь

МЕТОДЫ ДИАГНОСТИКИ АГРЕССИИ В СПОРТЕ

Спорт является хорошей платформой для изучения агрессивности, так как является удобной формой реализации накопленных негативных переживаний. Проявление агрессии здесь, в отличие от многих других видов деятельности, поощряется обществом, с одной стороны, и контролируется судьями, с другой.

Ключевые слова: спорт, агрессия, методика, диагностика, психология

Агрессия – мотивированное деструктивное поведение, противоречащее нормам (правилам) сосуществования людей в обществе, наносящее вред объектам нападения (одушевленным и неодушевленным), приносящее физический ущерб людям или вызывающее у них психологический дискомфорт (отрицательные переживания, состояние напряженности, страха, подавленности и тому подобное) [1].

Современный спорт очень стрессовый вид деятельности, для которого характерна сильная эмоциональная возбудимость, особенно на соревновании, что может привести к отсутствию контроля над агрессией. Тренеру необходимо отслеживать уровень агрессивности спортсменов, чтобы принять меры для его минимизации или перенаправления в нужное русло.

Для диагностики агрессивных и враждебных реакций можно использовать опросник Баса-Дарки [2]. Авторы считают, что агрессивность имеет как качественную, так и количественную характеристику. Как всякое свойство, она имеет различную степень

выраженности: от почти полного отсутствия до ее предельного значения. Каждая личность должна обладать определенной степенью агрессивности. Иначе это будет пассивная и конформная личность. В свою очередь чрезмерное развитие агрессивности может привести к тому, что личность может стать конфликтной, неспособной на групповое взаимодействие, которое особенно необходимо в командных видах спорта.

Способом регуляции агрессии является использование различных стратегий совладающего поведения. Опросник копинг-стратегии Р. Лазаруса [3] предназначен для определения копинг-механизмов, способов преодоления трудностей в различных сферах психической деятельности, копинг-стратегий. Задача совладания с негативными жизненными обстоятельствами состоит в том, чтобы либо преодолеть трудности, либо уменьшить их отрицательные последствия, либо избежать этих трудностей, либо вытерпеть их.

В последние годы был разработан новый тест для оценки агрессивности – "Hand-Test" (тест «Рука») [4]. Проективный личностный тест, в котором в качестве визуальных стимулов используются изображения руки, позволит на основании индивидуального восприятия, обследуемого выявить его поведенческие тенденции, особенно такое специфическое свойство личности как открытое агрессивное поведение;

Очень важно проводить диагностику уровня агрессивности спортсменов, так как агрессия сама по себе является важной, а главное почти всегда неотъемлемой, частью спорта. Чтобы избежать нежелательной агрессии тренеру необходимо проводить психологическую подготовку спортсменов, особенно перед соревнованиями.

Список использованных источников

- 1 Большой психологический словарь. / под ред. Б. Г. Мещерякова, В. П. Зинченко. - 4-е изд., расш. - АСТ Москва; Санкт-Петербург: Прайм-Ерознак, 2009. - 811 с.
- 2 Лучшие психологические тесты для профотбора и профориентации. / ред. А.Ф. Кудряшов. Петрозаводск, Петроком, 1992г. – 318 с.
- 3 Опросник способов совладания (адаптация методики WCQ) / Крюкова Т.Л., Куфтык Е.В. // Журнал практического психолога. - М.: 2007. № 3. - С. 93-112.
- 4 Проективная методика исследования личности «Hand-test». Методическое руководство. / Курбатова Т.Н., Муляр О.И. // СПб: ГМНПП «ИМАТОН», 2001. - 64 с.

УДК 159.972

ХАРЛАНЧУК И.В., магистрат

*Гомельский государственный университет имени Франциска Скорины,
г. Гомель. Беларусь*

ОСОБЕННОСТИ КОГНИТИВНОЙ РЕГУЛЯЦИИ ЭМОЦИЙ У ЛИЦ ПОДРОСТКОВОГО ВОЗРАСТА С ДЕПРЕССИВНОЙ СИМПТОМАТИКОЙ

Исследование проводилось с целью выявления различий в отношении стратегий когнитивной регуляции эмоций лиц подросткового возраста с депрессивной симптоматикой. Исследование показало, что у лиц, использующих такие неадаптивные стратегии как «самообвинение», «сосредоточение», «обвинение» обнаруживается депрессивная симптоматика. Таким образом, чем сильнее преобладание этих неадаптивных стратегий, тем больше проявляется общая депрессивная симптоматика.

Ключевые слова: депрессия, когнитивная регуляция эмоций, депрессивное расстройство, когнитивные стили регуляции эмоций, копинг-стратегии.

Депрессия – психическое расстройство, характеризующееся «депрессивной триадой»: снижением настроения и утратой способности переживать радость, нарушениями мышления (негативные суждения, пессимистический взгляд на происходящее и так далее), двигательной заторможенностью [1].

Клиническая картина депрессивного синдрома характеризуется основной триадой симптомов, известной уже много лет: пониженное, подавленное настроение, идеаторная и моторная заторможенность. Отмечаются гнетущая безысходная тоска, переживаемая как душевная боль, общие тягостные ощущения (витальная депрессия), расстройства сна, суточные колебания состояния с ухудшением по утрам. Настоящее и будущее воспринимаются в мрачном свете. Возникают идеи самообвинения, самоуничтожения, суицидальные мысли.

К основным факторам, оказывающим непосредственное и опосредованное воздействие на восприятие и обработку информации, относятся: когнитивные функции, базовые убеждения. Когнитивный компонент включает в себя все познавательные психические процессы: восприятие, внимание, память, мотивация, мышление и речь. При депрессивном расстройстве происходят изменения в когнитивной организации. То есть многие из основных установок человека, обнаруживаемых при расстройствах, меняют свою структуру.

При когнитивных дисфункциях, вызванных депрессивным расстройством, наблюдается постепенное ухудшение способности осуществлять проверку реальности. В состоянии тревоги люди ещё способны рассматривать свои негативно окрашенные ожидания с некоторой долей объективности.

В данном исследовании рассматривается вопрос взаимосвязи между стратегиями когнитивной регуляции эмоций и депрессивным расстройством. Для этого было проведено соответствующее исследование. В исследовании приняли участие 54 учащихся средней школы №43 г. Гомеля. Для реализации цели исследования были использованы опросник Бека на определение депрессии и опросник по определению особенностей когнитивной регуляции эмоций.

Когнитивная регуляция эмоций — это процесс, посредством которого человек контролирует свои эмоции во время и после воздействия стрессовых факторов. Эти копинг-стратегии делятся на два вида: адаптивные и неадаптивные. К неадаптивным техникам относятся следующие способы регуляции эмоций: самообвинение, обвинение, сосредоточение, катастрофизация [2].

По результатам проведенного исследования с использованием шкалы депрессии Бека (в адаптации Т.И. Балашовой), было выявлено, что для 64,81% испытуемых характерно отсутствие депрессивной симптоматики. У 5,56% испытуемых была обнаружена умеренно выраженная депрессия. У 24,07% испытуемых наблюдается умеренно выраженная депрессия, находящаяся на критическом уровне, с депрессивным симптомом оказалось 5,56%.

Коэффициент корреляции между шкалой «Самообвинение» и «Депрессивная симптоматика» равен 0,361 для $p < 0.007$. Для исследования это может означать, чем сильнее преобладание неадаптивной стратегии, тем больше у него проявлена общая депрессивная симптоматика.

То есть, личность, предпочитающая использовать эту стратегию, для которой характерно перекладывание вины за переживаемые или пережитые чувства на других

людей и окружающий мир, больше подвержена проявлениям как соматическим, так и когнитивно-аффективным проявлениям депрессии.

В ходе корреляционного анализа двух параметров «Сосредоточение» и «Депрессивная симптоматика» получен коэффициент корреляции $r=0,272$ при $p<0.046$ статистически достоверной взаимосвязи. Для исследования это может означать, чем сильнее преобладание неадаптивной стратегии, тем больше у него проявлена общая депрессивная симптоматика.

Таким образом, личность, предпочитающая использовать неадаптивную стратегию когнитивной регуляции эмоций, для которой характерно перекладывание вины за переживаемые или пережитые чувства на других людей и окружающий мир, больше подвержена развитию негативного отношения к самому себе, к настоящему и будущему, а также таких соматических проявлений депрессии как бессонница, ощущение усталости, беспокойства, повышенной раздражительности, пониженной самооценке, изменение аппетита и так далее.

В ходе корреляционного анализа двух параметров «Обвинение» и «Депрессивная симптоматика» получен коэффициент корреляции $r=0,371$ при $p<0.006$ статистически достоверной взаимосвязи. Для исследования это может означать, что чем сильнее преобладание неадаптивной стратегии, тем больше у него проявлена общая депрессивная симптоматика. То есть, личность, предпочитающая использовать неадаптивную стратегию когнитивной регуляции эмоций, для которой характерно перекладывание вины за переживаемые или пережитые чувства на других людей и окружающий мир, больше подвержены апатии, негативному мышлению и другим депрессивным симптомам.

Список использованных источников

1. Пилягина Г. Я. Депрессивные нарушения // Журнал практичного лікаря. - 2003. - № 1. С. 40–49.
2. Писарева О.Л., Гриценко А. Когнитивная регуляция эмоций / О.Л. Писарева, А. Гриценко // Актуальные психологические исследования. – 2010. – № 2. С. 64–69.

УДК 159.9

ЮРТАЕВА Е.Р., студент учреждения образования
ДВОРАК В.Н., доцент кафедры психологии учреждения образования
*«Гомельский государственный университет имени Франциска Скорины»,
г. Гомель, Беларусь*

ЦЕННОСТНЫЕ ОРИЕНТАЦИИ СТАРШИХ ШКОЛЬНИКОВ, ЗАНИМАЮЩИХСЯ КОМАНДНЫМ ВИДОМ СПОРТА, С РАЗЛИЧНЫМ УРОВНЕМ МОТИВАЦИИ ДОСТИЖЕНИЯ УСПЕХА

Актуальнасць абранай тэмы можа быць вызначана тым, што ў сучаснай маладой моладзі існуе мноства супярэчнасцяў, якія звязаны з мноствам зменаў у структуры грамадства, і адной з такіх асаблівасцяў з'яўляецца перагляд і пераасэнсаванне каштоўнасцяў сучаснага свету.

Ключавыя словы: Спорт, камандны від спорту, каштоўнасць арыентацыі, матывацыі дасягнення поспеху,

Данная проблема определена психологической, педагогической и социальной важностью проблематики, практической важностью проблемы является осмысление каждого школьника его системы ценностей, а также осмысление системы ценностей современных школьников в целом.

Если рассматривать происходящие социальные события, необходимо всесторонне и целостно исследовать ценностные предпочтения современной молодежи. Сюда может входить осмысление и освоение ценностных ориентаций «нового» поколения, которое позволяет разработать перспективные направления общественного формирования современной молодежи (старших школьников), а также возобновить всю воспитательную работу [1].

Как известно, что в старшем школьном возрасте у школьников устанавливается и формируется определенная сфера интересов, которая со временем приобретает яркую выраженность. Исходя из этого, можно сказать, что сфера интересов у старших школьников является психологической основой их ценностных ориентаций. Именно эта структура личности как ценностные ориентации определяет внутреннюю готовность школьника, которая заинтересует школьника к определенному виду деятельности и будет удовлетворять его интересы и потребности [2].

Начнем с определения понятия спорт. Спорт – это любая физическая, активная деятельность людей по определенным правилам, которая состоит из сопоставления физических и интеллектуальных способностей людей. (Спорт представляет собой род физической и интеллектуальной активности, которая совершается с целью соревновательной деятельности)

Командный вид спорта – это вид спорта, который объединяет определенное количество человек для достижения общей цели.

Ценностные ориентации, являются психологической характеристикой личности, которая оказывает очень влиятельное отношение человека к общественной действительности и в этом признаке определяет мотивацию его поведения, выражает существенное воздействие на все стороны его деятельности [3].

Таким образом, в наше время, нам необходимо понять, что для старшеклассников, на сегодняшний день является значимым, какие у них жизненные ценности, а также, что нужно сделать, чтобы направить эти ориентиры и его энергию в нужное русло. Поэтому смело можно сказать, что проблема формирования и развития ценностных ориентиров у старшеклассников является очень актуальной.

Также, одна из самых важных проблем на сегодняшний день является проблема мотивации достижения успеха, это говорит о том, что есть старшеклассники, которые замотивированы на избегание неудач, не могут сами найти такую сферу активности, где можно было бы реализовать свои возможности. Преобразовывать деятельность старшеклассника можно через образование ситуации успеха, этим можно обеспечить изменение внутриличностной мотивации, и именно это будет содействовать определенной перестройке на уровне личности старшеклассника. Старшеклассник становится личностью, которая сама способна включиться в тот род деятельности, в которой будет стремиться добиться успеха [5, с. 133]. Обязательно нужно помнить о том, что мотивация имеет большую значимость в любом виде деятельности человека, и особенно она важна в спорте, где в маленькие сроки необходимо достичь наилучшего результата в ситуации конкуренции с другими спортивными командами, командами – конкурентами.

Подводя итоги вышесказанного, можно сказать, что для того, чтобы старшеклассники достигали высоких и хороших результатов, а также больших побед,

очень важным фактором является развитие мотивации достижения успеха во время тренировочного процесса. Для этого необходимо знать, какие мотивы являются более интересующие спортсменов, какие факторы способствуют формированию мотивации достижения успеха и какое влияние ценностных ориентаций на мотивацию достижения успеха старшеклассников, которые занимаются командными видами спорта.

Список использованных источников

1. Артюхова Ю.В. Ценности и воспитание / Ю.В. Артюхова // Педагогика. – 1999г. – №4. – С. 70-80.
2. Кон И.С. Психология старшеклассника / И.С. Кон. – М.: Просвещение, 2004. – 207 с.
3. Гогунев Е.Н. Психология физического воспитания и спорта / Е.Н. Гогунев. – М.: Академия, 2004. – 288 с.
4. Гордеева Т.О. Психология мотивации достижения / Т.О. Гордеева. – М.: Смысл, 2006. – 336 с.
5. Ильин Е.П. Мотивация и мотивы / Е.П. Ильин. – СПб.: Питер, 2010. – 990 с.

УДК 159.9

САВУШКИНА А.Н., студент учреждения образования
ДВОРАК В.Н. доцент кафедры психологии учреждения образования
«Гомельский государственный университет имени Франциска Скорины»,
г. Гомель, Беларусь

ОСОБЕННОСТИ ЭМОЦИОНАЛЬНОГО СОСТОЯНИЯ СПОРТСМЕНОВ ВО ВРЕМЯ ТРЕНИРОВОЧНОГО ПРОЦЕССА И СОРЕВНОВАНИЙ

Актуальнасць абранай тэмы заключаецца ў тым, што эмацыйны стан гуляе вельмі важную ролю для прафесійных спартсменаў, так як ад яго залежыць кожная трэніроўка, а ў далейшым і вынік спаборніцкай дзейнасці. У дадзеным артыкуле разглядаецца эмацыйны стан спартсменаў падчас спаборніцтваў і падрыхтоўкі да іх. У любым выглядзе спорту вельмі важна назіраць за сваім эмацыйным станам, а таксама ўмець спраўляцца з ім-гэта неабходна для дасягнення поспеху.

Ключавыя словы: спаборніцкая дзейнасць, эмацыйны стан, эмацыйны інтэлект.

Спортивная деятельность - это область достижения человеческих возможностей, которая характеризуется высоким уровнем требований к психическим и физиологическим качествам спортсменов. Спортсменам необходима адаптация к различным видам спортивных нагрузок для улучшения результатов и спортивного профессионализма из-за высокой конкуренции в современном спорте. Для достижения целей, для решения поставленных задач, спортсмены должны испытывать постоянные нагрузки, которые требуют иметь их высокую стрессоустойчивость.

В современной психологии стресс определяется как эмоциональное напряжение организма, которое возникает в результате эмоционально-негативных и экстремальных факторов, которые связаны с профессиональной деятельностью спортсменов (в данном случае профессиональная деятельность является спорт) [1].

Следует отметить, что спортивный результат складывается из трех компонентов:

- физическая подготовка;
- функциональная тренировка;
- улучшение механизмов нервно-психической регуляции (эмоциональная, произвольная, интеллектуальная) [2].

Развитие эмоционального интеллекта «...позволят включить внутренние ресурсы для повышения стрессоустойчивости спортсмена, это способствует успешности и конкурентоспособности личности в современной деятельности».

Эмоциональный интеллект - это способность личности распознать собственные эмоции, а также умение управлять ими. Взрослый человек должен уметь справляться со своими эмоциями, но это не значит, что он должен быть лишен эмоций вовсе, это говорит о том, что наши эмоции никаким образом не причиняют вреда другим людям и приводят вас к вашей поставленной цели. Когда человек лучше понимает свои эмоции, когда он умеет использовать их для решения задач, тогда больше успехов он достигает. Высокий уровень эмоционального интеллекта тесно связан со способностью человека эффективно справляться со стрессовой ситуацией. Человек не будет тратить силы зря, если ему это нужно, он это сделает [3].

Все характеристики личности взаимосвязаны со специфическими особенностями вида спорта, которым вы занимаетесь. Но одними из самых важных свойств личности, которые определяют эффективность, надежность соревновательной деятельности являются такие как:

- мотивационно-волевая сфера, которая включает в себя соревновательную мотивацию, волевой самоконтроль (контроль эмоционального состояния), решительность;

- эмоциональная сфера, которая опирается на уровень тревожности, стрессоустойчивости, эмоциональную стабильность и устойчивость;

- коммуникативная сфера, которая состоит из высокого уровня личностного статуса в спортивно-деловой области взаимоотношений.

Спортивная деятельность в соревновательной деятельности является очень хорошим испытанием для любого человека, но в первую очередь проверка «психологической прочности», которую, также называют «психологическая устойчивость».

Очень важно отметить, что на первом месте стоит физическая и техническая подготовка, потому что без этой подготовки спортсмен не сможет повысить свой уровень мастерства.

Подводя итоге, можно сказать, что спортсмены, когда выполняют свою профессиональную деятельность, встречаются с высокой конкуренцией, которая побуждает их бороться на пределе физических и психологических возможностей. А для того, чтобы справиться с физическими нагрузками, необходим эмоциональный интеллект для того, чтобы управлять своими эмоциями. Эмоциональная устойчивость – одна из важнейших черт характера самых сильных спортсменов. Из этого можно сделать вывод, что эмоции играют очень большую и значимую роль в профессиональной деятельности спортсменов, а для того, чтобы достичь большего успеха, необходимо следить за своим эмоциональным состоянием и уметь регулировать его, если это необходимо.

Список использованных источников

1. Габелкова О.Е. Проявление факторов стресса в разных видах спорта / О.Е. Габелкова // ППМБПФВС. – 2009. – №1. – С.38-42.
2. Корнишин И.И. Роль психологической подготовки к спортивным соревнованиям / И.И. Корнишин // Вестник ФГОУ ВПО МГАУ. – 2011. – №4 (49). – С. 55-56.
3. Воробьева М.А. Связь эмоционального интеллекта и синдрома эмоционального выгорания у студентов / М.А. Воробьева // Образование и наука. – 2016. – №4. – С.80-94.

Секція 3.
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ
УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ
У КОНТЕКСТІ ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ

УДК 378.091:159.98-054.6-057.875(477)

СЛУЦЬКИЙ Я.С., к.пед.н., викладач циклової комісії гуманітарних дисциплін
Донбаський державний коледж технологій та управління, м. Торецьк, Україна

**СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПСИХОЛОГІЧНОГО
КОНСУЛЬТУВАННЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ У ЗВО УКРАЇНИ**

Визначено стан психологічної підтримки іноземних студентів в Україні, у результаті чого виявлено недостатній рівень структурованості психологічної служби. Зазначено щодо необхідності використання тривимірного типу психологічного консультування (місцевий студент – іноземний студент – місцевий та іноземний студенти). Наголошено на необхідності практичного впровадження теретико-практичного методу консультування.

Ключові слова: іноземний студент, структурування, тривимірний тип консультування, двоспрямоване консультування, інкапсуляція проблеми, адаптаційний процес.

**CURRENT CONDITION AND PERSPECTIVES OF FOREIGN STUDENTS’
PSYCHOLOGICAL COUNSELING AT THE HEI OF UKRAINE**

The condition of foreign students’ psychological support in Ukraine is determined, as a result the insufficient level of psychological service structure is revealed. It is indicated about the need of a three-dimensional type of psychological counseling using (local student – foreign student – local and foreign students). The need for practical implementation of the theoretical and practical method of counseling is emphasized.

Key words: foreign student, structuring, three-dimensional type of counseling, two-way counseling, problem encapsulation, adaptation process.

In the process of foreign students’ adaptive training not only linguistic and cultural training, but also the provision of full-fledged psychological counseling plays an important role. Therefore, an important part of the adaptation-learning process is the *psychological support of the individual*.

When analyzing the effectiveness of psychological work with foreign students at Ukrainian higher educational institutions (HEI), we can identify a common factors that have prospects for further development in the national system of foreign students’ support. Thus, first of all, it is necessary to point out the existence of psychological support at the Ukrainian HEI. However, its structural affiliation does not give a clear understanding of which categories of students it is aimed at: only at local, only at foreign, or the assistance is provided to all categories. Naturally, the most effective is the psychological service, which is aimed at all students of the educational institution, but in this case, it’s weak structure in Ukrainian HEI does not allow to argue about the possibility of providing the full counseling, especially if we are talking about a foreign students that representing a different cultural groups, which implies the need to use different psychological approaches to establish an appropriate interpersonal contact for quality counseling. As a result, such activity involves measures, aimed at preventing

or solving the problems in various areas, as well as the using of special units within the Center for Psychological Counseling, that creates a structured and comprehensive support.

Thus, only a three-dimensional type of psychological counseling (support for local students, support for international students, joint counseling for local and international students) can be considered as complete for maintaining the necessary psychological atmosphere that conduct the campus internationalization. In addition, the two-way counseling is important. Thus, the first direction includes the psychological work with one student (so-called individual counseling), that involves solving a certain personality problems that affect on student and his relationship in the academic and social spheres. Such consultations can be held for local and international students both. As for the second direction, it is represented by a group consultations, which can be either single-formed (i.e. the group may consist only of local or foreign students representing a specific national group) or poly-formed (mixed), in which the local and foreign students can participate. The choice of methods by the psychological services that will be used in counseling depends on the nature of the problem, that arose in interpersonal relationships, the level of its development (at an early stage of the problem it can be limited by individual counseling, in the negative situation the more relevant is to use a group therapy) and the influence on the psychological atmosphere of the campus (whether the problem is encapsulated within a certain circle of people or negatively influence on other relationships within the campus community). As a result, considering the multi-structured process of psychological academic counseling, we can conclude that it is impossible to conduct such work by a full-time psychologist, so if we consider the American experience of psychological support within the HEI (e.g. University of Texas at Austin, University of Minnesota, University of Pennsylvania, Ohio State University), we will see the existence of structuring the Centers of Psychological Support, each component of which is aimed at solving a certain problems.

Therefore, a perspective direction of the development of psychological support in the Ukrainian HEI is the structuring of this unit of the educational institution, which will provide a quality psychological diagnostics that will help to identify a features, that may further influence on the interaction with the representatives of the host country.

Thus, the analysis of the activities of the Centers for Foreign Students' Psychological Support in Ukrainian educational institutions allows us to assert the practical orientation of work with students. However, we also consider it important to use the theoretical and practical method of psychological support. Thus, its effectiveness lies in the combination of two components that allow to train with the help of manuals and with the use of a practical element. That's why, it can be noted that only the theoretical training of behavioral principles will ensure the availability of theoretical knowledge, but the lack of acquired practical experience of training will lead to the lack of efficiency during the individual activities until the practical experience will be spontaneously gained through joint academic or usual activities with the representatives of the host country.

In turn, the presence of only a practical element in the formation of behavioral principles of personality will lead to an understanding of the system of relationships and behavior of others, but will raise the questions about the lack of understanding of basic concepts related to the adaptation process, including such element as «culture shock», that without the theoretical information about this phenomenon can't be identified and, accordingly, the question about the appropriateness of the individual's adaptation actions will arise, if the «culture shock» is not identified and it is necessary to find a strategy of its overcoming (i.e. the adaptation strategy of

a foreign student (including psychological) should be composed in collaboration with the counselor and the student, which will allow the student to understand the ultimate aim that must be achieved through a particular program or training).

Thus, the theoretical and practical principle provides an opportunity for theoretical assimilation the material by the individual, including those that related to explanations of probable problems and the characteristics of its essential component, as well as the indicators of its manifestation; and gaining a practical experience that will avoid of borrowing the negative behavioral norms. Therefore, the application of the theoretical and practical method during the foreign students' psychological training is an important direction of the development of such centers at the HEI of Ukraine. However, the modernization of the system of socio-pedagogical and psychological support requires of improving the quality of psychological support, that can be possible with the introduction of methods of theoretical and practical counseling.

Thus, the psychological support is aimed, mainly, at overcoming the effects of culture shock, that negatively influence on the interaction of representatives of other cultures with a new society. However, it is necessary to understand that the quality level of culture shock overcoming directly depends on the structure of the Centers for Foreign Students' Psychological Support.

Thus, taking into account the experience of the development of the Centers for Psychological Support of the US HEI and analyzing the domestic psychological centers of Ukrainian educational institutions, we can identify the perspective directions of psychological work with foreign students, including:

- the conducting of the psychological consultations aimed not only at foreign but also at local students, due to the fact that they are also exposed to the culture shock influence, associated with the need to interact with representatives of other cultural groups;
- the need for branched psychological support providing, that can be achieved by increasing the number of counselors;
- the importance of joint with a foreign student strategy of psychological counseling development;
- the formation and development of behavioral patterns that allow to use by a foreign students the positive elements of interaction in the new culture, obtained through analysis.

УДК 821.161

ВЕКУА О.В., к.філол.н., доцент кафедри мовної підготовки
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна

КОМУНІКАТИВНІ ПОТРЕБИ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ НА ЕТАПІ ЇХ ПЕРВИННОЇ АДАПТАЦІЇ В УКРАЇНСЬКОМУ ПРОСТОРІ

Акцентовано увагу на можливостях, які визначають зв'язок з місту навчання з майбутньою професійною діяльністю, набутті лексичного мінімуму для проходження клінічної практики, на найтипівіших проблемах соціально-психологічної адаптації іноземних здобувачів, серед яких головною проблемою стає саме їхня адаптація до української інформаційної культури.

Ключові слова: український простір, мовне середовище, мовленнєвий етикет, комунікативні ситуації.

Мовне середовище – це та об'єктивна реальність, з якою стикається іноземний студент, приїхавши навчатися в іншу країну.

Десь на підсвідомому рівні, майже автоматично, саме в мовному середовищі відбувається процес накопичення стійких формул словесного обміну інформацією, так званих «стереотипів спілкування». Як відомо, мовленнєві форми, зокрема етикетні, не створюються в мові кожного разу заново, а відтворюються в типових комунікативних ситуаціях, що полегшує спілкування. Попри шаблонність етикетних фраз, мовленнєвий етикет має важливе значення для життєдіяльності суспільства і функціонування мови. Це та сфера мови і культури, до якої мають причетність усі члени суспільства, на яких соціальних щаблях вони б не перебували. Оскільки етикет спілкування – явище загальнолюдське, студенти-іноземці з розумінням і цікавістю засвоюють його.

Під час адаптації в новому соціокультурному середовищі іноземним студентам доводиться пристосовуватися до способу життя українців, менталітету, мислення, культури, долати психологічний дискомфорт у звиканні до життя в україномовному соціумі. Надзвичайно важливим є початковий етап навчання, який триває впродовж усього першого курсу, оскільки саме на цьому етапі закладається сприйняття мови як системи, формуються навички говоріння, читання та письма, комунікативні вміння, напрацьовується активний словниковий запас, що містить лексику, яку студент-іноземець постійно використовує в усному мовленні.

На початковому та середньому етапах навчання української мови (за класифікацією Л. М. Паламар), іноземні студенти повинні навчитися розуміти на слух повільне мовлення на основі обмеженого мовного матеріалу, читати короткі навчальні тексти, розмовляти й розуміти на слух тексти на навчально-побутові теми, читати адаптовану літературу, наукові, публіцистичні, газетні тексти, ознайомлюватися з основними структурними типами стилів української мови [4,с.36], гостро постає також питання мотивації до вивчення іноземцями української мови, моральної підтримки й заохочення, оскільки студент не розуміє, чому мова навчання часом відрізняється від тієї, яку він чує на вулиці. Читання вголос активно використовується на початковому етапі навчання. Це дозволяє оволодіти правилами інтонаційного оформлення речень. Застосування в навчальних ситуаціях автентичних текстів (уривки з художньої прози, статті з журналів та газет, автентичні діалоги, вірші, пісні) з лінгвокраїнознавства як однієї з основних навчально-методичних одиниць, як однієї з важливих форм комунікації полегшує іноземним студентам процес адаптації до нового мовно-культурного середовища, формує та підтримує інтерес до вивчення іноземної мови.

Головним засобом діалогу виступає мова, знання якої є найважливішою передумовою порозуміння іншої культури. Володіючи іншою мовою, ми адаптуємо (перекладаємо) зміст іншої культури. Порівнюючи свою і іншу культури, ми розуміємо цінність і своєрідність власної культури. Зазначимо, що нове соціально-культурне оточення, до якого потрапляє іноземний здобувач, значно відрізняється від соціально-культурних умов тих країн, де раніше мешкали майбутні учні. Здійснені дослідження висвітлюють найтипівіші проблеми соціально-психологічної адаптації іноземних здобувачів, серед яких головною проблемою стає саме їхня адаптація до української інформаційної культури.

Список використаних джерел

1. Ганіткевич Я. До 110-річчя Лікарської комісії НТШ : веб-сайт. URL: <http://ntsh.org/content/do-110-richchya-likarskoji-komisiyi-ntsh>
2. Костюк С. Розвиток компетентностей міжкультурної комунікації студентів-іноземців на основному етапі навчання української мови : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Київ, 2018. 23 с.
3. Назар П. С., Віленський Ю. Г., Грандо О. А. Основи медичної етики. Київ : Здоров'я, 2002. 344с.
4. Паламар Л.М. Функціонально-комунікативний принцип формування мовної особистості: дис... д-ра пед. наук: 13.00.02. Київ, 1997. 361 с.
5. Пиріг Л. Українська мова у сфері медицини в Україні – минуле і сучасність. Праці Наукового товариства ім. Шевченка. 2014. Т. 36: Лікарський збірник. Медицина і біологія. Нова серія, т. 24. С. 110– 116.
6. Українська мова як іноземна для студентів медичних спеціальностей: навчальний посібник / Гавришак І. І., Драч І. Д., Заліпська І. Я. та ін. ; за ред. М. П. Тишковець. Тернопіль: ТНМУ, 2019. 312 с.

УДК 378.14(477):811.161.2

ТОВТ І.С. канд. іст. наук, доцент, старший викладач кафедри

«Педагогіки і психології дошкільної та початкової освіти»

КЗ КОР «Білоцерківський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж»,

м. Біла Церква, Україна

ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ КУРСУ

«УКРАЇНСЬКА МОВА(ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ)» У ВНЗ

В тезах аналізуються проблеми викладання курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)» у ВНЗ. Показано певні можливості використання нових педагогічних технологій у процесі вивчення української мови (за професійним спрямуванням).

Ключові слова: українська мова, педагогічні технології, українська державність, педагогічна освіта, державне управління, ділова інформація.

Актуальність дослідження зумовлено вимогами часу та безперервними змінами, що відбуваються в суспільстві. В умовах розвитку української державності, постійних трансформацій, практичної реалізації європейського вибору України та широкого залучення інформаційних технологій до навчального процесу (Болонська декларація) зростає потреба в отриманні й оновленні базових знань з ділової української мови, необхідних студентам для майбутньої роботи, можливої участі в державному управлінні. Залучення сучасних педагогічних технологій до навчального процесу сприятиме кращому засвоєнню знань мови та активізації професійних здібностей особистості. Адже педагогічна технологія - «це наука про розвиток, освіту, навчання і виховання особистості на основі позитивних загальнолюдських якостей та досягнень педагогічної думки, а також основ інформатики» [1,с.9].

В пошуках парадигми сучасної освіти педагоги України сформулювали принцип формування не просто фахівця певної галузі, а людини освіченої, яка передбачає світоглядне, духовне вміння співвідносити себе з певним етносом.

Нині існує чимало спроб вирішення проблеми викладання даного курсу. Але проблема не втрачає своєї актуальності, бо методичні розробки з викладання курсу здебільшого не встигають за виникненням нових методик та їх практичним застосуванням у викладанні інших дисциплін. Особливих успіхів у розробленні нових

методик навчання з акцентуванням на закордонному досвіді досягла, зокрема, така галузь лінгводидактики, як методика викладання та навчання іноземним мовам. Саме на її основі виникли нові підходи до навчання - діяльнісний, або діяльнісно-комунікативний, емоційно-смісловий та інші, які з принципово нових позицій намагаються вирішити проблему оволодіння мовами, що останнім часом набула особливої гостроти. Нові методики навчання розглядаються як участь у самопізнанні та самореалізації особистості. Тому провідним принципом у проектуванні педагогічних технологій повинна бути активність самого студента [2,с.51]. Сучасний діловий світ дуже динамічний. Взаємне накладання й зіткнення двох різних функціональних ділових сфер - пострадянської та загальноприйнятої міжнародної-спричиняє невпевненість молодшої людини у сучасній діловій інформації. Адже її чекає написання не лише заяви, автобіографії, а й чимало нових, незаниханою нею документів. Ознайомлення з паперами - це передусім ознайомлення із загальними вимогами до мовних засобів офіційно-ділового стилю, а саме: достовірність, об'єктивність змісту, нейтральність тону, стислість, точність, переконливість інформації. Продуктивне закріплення цих вимог можливе лише під час роботи з різними видами особових офіційних документів, що циркулюють у сучасному діловому світі. Такими документами вважаємо візитну картку (усталений спосіб подання інформації про себе і встановлення контактів з людьми), резюме (основний документ у разі влаштування на роботу), рекомендаційний лист, прес-реліз та інше. Останні ділові документи, як правило, не висвітлено.

Молоді сучасні педагоги, значну увагу приділяють перекладу, зокрема з російської на українську мову, враховуючи мовну ситуацію в країні, як ефективній формі навчання. Використовуючи цей педагогічний прийом та застосовуючи нові підходи до кращого засвоєння матеріалу, можна проводити цікаві тренінгові заняття. Адже під час перекладу текстів офіційно-ділового стилю, як і публіцистичного, надзвичайно важливо навчитися правильно використовувати певні усталені мовні вирази, наприклад, брати участь замість неправильного приймати участь; згідно з розпорядженням замість згідно до розпорядження; збори ухвалили замість збори постановили та без помилок перекладати ділові кліше з російської мови, наприклад, заключить договір - укласти угоду; по грубым подсчетам - за приблизними, попередніми розрахунками; включить в список - занести до списку; решить проблему-розв'язати проблему та ін., для чого не лише студентів, а й викладачів потрібно мобілізувати свій мовленнєвий досвід, знати тенденції у сучасній українській мові. Такі настанови призводять до позитивних зрушень у мовній свідомості особистості. Студентам доводиться обирати певні мовні одиниці з ряду можливих (які можуть бути запропоновані викладачем), мотивувати свій вибір у процесі колективного обговорення результатів перекладу. Це сприяє досягненню таких завдань: навчити студентів виконувати редагування текстів перекладів, особливу увагу звертаючи при цьому на реалізацію комунікативного наміру оригіналу (дуже важливо витримати офіційно-діловий стиль тексту, метою якого є чітко, в усталеній формі повідомити про щось, засвідчити щось тощо) через відповідні засоби цільової мови (у нашому випадку - української); використовувати розвивальний потенціал курсу з метою удосконалення мовної компетенції студентів, формувати їхню спроможність бездоганно послуговуватися засобами рідної мови. Таким чином, формується культура ділового мовлення. Залучення історичного методу до вивчення української мови професійного

спрямування. Педагоги звертають увагу також на такі аспекти проблеми, як залучення історичного методу для створення нової методики навчання культурі ділового мовлення. Це сприяє глибшому осмисленню історичних подій, що стали матеріалом багатьох документів - довідок, циркулярів, указів, передбачаючи добір лексичних (синонімічних) форм до назв документів (заява - супліка, прошеніє; офіційне повідомлення - промеморій; лист - цидула, цидулка, рескрипт, реляція та ін.); дослідження особливостей мови ділових документів. Врахування специфіки ВНЗ під час вивчення української мови професійного спрямування. Не слід нехтувати також специфікою. Для набуття практичних навичок та формування необхідних стереотипів правильного слововживання усної та писемної літературної мови в додатках наведено тексти науково-популярного характеру для перекладу, а також завдання для самостійної роботи для студентів заочної форми навчання [3]. У запропонованій моделі викладання цього курсу враховано багато актуальних пропозицій вищезазначених педагогів та вчених-мовознавців, а також залучено Інтернет, який може використовуватися не лише як засіб зв'язку та спілкування між студентами, а й як джерело інформації. Однак недоліком є те, що набір документів, які пропонуються до вивчення, залишається у межах радянського стандарту.

Дедалі зрозумілішим стає той факт, що не сама сума знань, а синтез знань, умінь і професійних навичок є головним показником усебічно підготовленого фахівця, обізнаного з найважливішими законами документознавства, який знає основи ділового спілкування в усній і писемній формах у типових ситуаціях, уміє вести ділові переговори, комерційну кореспонденцію, укладати договори, контракти та угоди, планувати поїздки. Тому викладання української мови професійного спрямування впроваджено в усіх вищих навчальних закладах України, а до її вивчення залучаються державні службовці різних рівнів.

Список використаних джерел

1. Падалка О., Нісімчук А., Смолюк І. Педагогічні технології. - К.: Українська енциклопедія, 1995.278с.
2. Гуманітарні технології: конспект лекцій / За ред. В.В. Різуна. - К.: Видавничий дім «KM Academia», 1994.60с.
- 3.Бондаренко В.В., Кухаренко В.М., Турчик В.В. Дистанційний курс «Українська ділова мова». - <http://users.kpi.kharkov.ua/lre/de/deUkr.htm>.

УДК 811.161.2:81'34

ПЛАХОТНИКОВА О. Ю., к. філол. н., асистент кафедри мовної підготовки
*Навчально-науковий центр «Інститут біології та медицини»,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна*

СТВОРЕННЯ УЧНІВСЬКОГО ПІДКОРПУСУВ МЕЖАХ КОРПУСУ УКРАЇНСЬКОГО ТРАНСКРИБОВАНОГО УСНОГО МОВЛЕННЯ

Акцентовано увагу на особливостях добору матеріалу для учнівського підкорпусу в межах Корпусу українського транскрибованого усного мовлення. Цей підкорпус містить мовлення іноземних студентів, які вивчають українську мову в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка.

Ключові слова: українська мова як іноземна, корпусна лінгвістика, корпус усного мовлення, учнівський корпус, Корпус українського транскрибованого усного мовлення.

Сьогодні корпусний метод активно використовують у сучасних лінгвістичних дослідженнях різних мов світу, адже він сприяє розширенню наукового пошуку й аналізу значного за обсягом мовного матеріалу, а також відкриває нові перспективи для застосування корпусів текстів у процесі вивчення мови.

Термін «учнівський корпус» є перекладом англійського терміна *learner corpus* та означає корпус, що містить мовні дані осіб, які вивчають цю мову як іноземну, незалежно від їхнього віку [1, 20 с.]. Учніський корпус дає можливість досліднику аналізувати особливості засвоєння студентом іноземної мови (*second language acquisition*), і, відповідно, застосовувати цю інформацію у викладанні мови як іноземної. Як зазначає С. Бук, учнівські корпуси дозволяють простежити різницю у засвоєнні рідної та іноземної мов, універсальні процеси у засвоєнні іноземної мови, роль рідної мови у вивченні іноземної, фіксувати та класифікувати найчастотніші помилки залежно від рідної мови учня (а також рівня володіння іноземною мовою, освіти та ін.), виявити мовну варіативність, індивідуальні особливості мовлення, розробити стратегії навчання тощо [1, 20-21 с.].

Корпус українського транскрибованого усного мовлення розроблено О. Плахотніковою на базі навчальної лабораторії експериментальної фонетики Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Цей Корпус є фонетично анотованим і містить індивідуалізовані транскрипційні записи аудіотекстів, адаптовані до комп'ютерної програми ELAN, на базі якої розроблено анотаційні файли аудіозаписів. Частина корпусних матеріалів представлена на сайті *TheLanguageArchive* Інституту психолінгвістики імені Макса Планка (м. Неймеген, Нідерланди).

На початковому етапі побудова учнівського підкорпусу в межах Корпусу українського транскрибованого усного мовлення передбачала підготовку експериментального матеріалу дослідження.

Джерелом мовленнєвого матеріалу для акустичної бази даних було дібрано відео- та аудіозаписи читаного й спонтанного мовлення; плануємо постійно доповнювати базу даних новими аудіо- та відеозаписами. На сьогодні матеріалом учнівського підкорпусу слугують фрагменти усних текстів загальною тривалістю тривалістю 184 хв. 55 сек. – це 42 аудіозаписи мовлення студентів-іноземців 1 курсу освітньої програми «Медицина» Інституту біології та медицини Київського національного університету імені Тараса Шевченка (аудіотексти загальною тривалістю 56 хвилин 5 сек. представляють читане мовлення), а також фрагменти 21 відеозапису загальною тривалістю 128 хвилин 50 с. мовлення вищезгаданих студентів. Усі відео- та аудіозаписи були здійснені в межах викладання курсу української мови за професійним спрямуванням у 2020 році. Для записів читаного мовлення дібрано скоромовки, а також тематичні тексти українською мовою (включно з авторськими текстами студентів).

Розподіл дикторів було проведено за кількома критеріями:

- 1) за освітою і фахом: усі диктори є студентами медичного факультету університету;
- 2) за статтю: 10 дикторів жіночої статі та 11 дикторів – чоловічої (загальна кількість дикторів – 21);
- 3) за віком: усі диктори належать до однієї вікової групи – 18-23 р.;
- 4) за рідною мовою: усі диктори походять з різних країн (Індії, Ірану, Єгипту, Ємену, Нігерії, Камеруну) та є носіями різних мов, як-от: 4 диктори – носії арабської

мови (3 – з Єгипту і 1 – з Ємену), 4 диктори – носії перської мови (Іран), 5 дикторів – носії мови малайлам (Індія), 5 дикторів – носії мови гінді (Індія), 1 диктор – носій мови телугу (Індія), 1 диктор – носій французької мови (Камерун), 1 диктор – носій англійської мови (Нігерія). Комп’ютерна програма ELAN дозволяє анотувати відеозаписи; у кожному анотаційному файлі зазначаємо дані про диктора (вік, стать, рідна мова, рівень володіння іноземною мовою / рік її вивчення).

Першочерговим завданням наступного етапу побудови учнівського підкорпусу є анотування усіх аудіо- та відеофайлів у комп’ютерній програмі ELAN, що розширить можливості фонетичного аналізу українського мовлення іноземних студентів.

Отже, створення учнівського підкорпусу українського мовлення іноземних студентів у межах Корпусу українського транскрибованого усного мовлення задовольняє потребу аналізу особливостей засвоєння студентами української мови і, відповідно, застосування цього ресурсу у викладанні курсу української мови як іноземної.

Список використаних джерел

1. Бук С. Учнівські корпуси в методиці викладання іноземної мови. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*. 2007. Вип. 2. С. 19-23.
2. Плахотнікова О. Ю. Дидактичний потенціал Корпусу транскрибованого українського усного мовлення. *Лінгвістичні дослідження: зб. наук. пр. Харк. нац. пед. ун-ту імені Г. С. Сковороди*. Харків, 2020. Вип. 53. С. 254–262.
3. Plakhotnikova O. Corpus of the Transcribed Ukrainian Speech. *The Language Archive. Max Planck Institute for Psycholinguistics, Nijmegen, The Netherlands*. URL: https://archive.mpi.nl/tla/islandora/object/tla%3A1839_00_1390CD7C_579F_45F7_9B00_65A31FC980DF (дата звернення: 19.03.2021).

УДК 378.14.014.13:009

ДЕМ’ЯНЕНКО О.О., к.пед.н., асистент кафедри славістичної філології,
педагогіки та методики викладання
Білоцерківський національний аграрний університет, м. Біла Церква, Україна

ПРОЄКТ «УКРАЇНСЬКИЙ ІНСТИТУТ КНИГИ» ТА ЙОГО ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ СВІТОВОГО ВИЗНАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Розглянуто питання можливості дискусії у студентському колі питання взаємозв’язку теорії й практики перекладної діяльності у розрізі загальної гуманітарної інтердисциплінарності. Описано сучасний український мережевий проєкт, спрямований на стимулювання перекладацької діяльності й популяризацію української книжкової продукції у світі.

Ключові слова: історія і сучасна практика перекладу, інтердисциплінарний аспект, українська книга, медіаспоживання, цифрова бібліотека.

У філологічній царині проблеми перекладознавства частіше дискутують теми якості україномовного перекладу текстів з інших мов. Студенти-перекладачі, опановуючи матеріал з історії перекладу, опрацьовують його у світлі сучасних наукових парадигм, напрямів розвитку багатовікової історії перекладу, історії розвитку науки про перекладознавство, і сьогодні дедалі частіше – психолого-педагогічні й культурологічні

аспекти перекладознавчої діяльності. Фокус уваги при цьому зосереджений здебільшого на творах, які перекладалися, особистостях перекладачів та механізмах (техніках) їхньої перекладацької майстерності, а не на теоретичних принципах перекладу, яких дотримувалися автори перекладів[2].

Водночас, як зазначає Іваницька Н.Б. [1], ці процеси переорієнтації перекладознавства накогнітивні процеси, надмірне розширення предметного поля теорії перекладу нерідко викликають нарікання з боку теоретиків перекладу. Хоча, на протипагу таким наріканням, є думки і висновки (наприклад, Ю.А. Сорокіна [3, с.70] про те, що надмірна теоретизація вже існуючих перекладацьких моделей немає нічого спільного із їхнім практичним застосуванням у діяльності.

Таким чином, розгляд інтердисциплінарних аспектів перекладознавчих досліджень на зламі останніх століть демонструє процеси інтенсивного розвитку у цьому напрямі, зокрема – у контексті процесів інтернаціоналізації філологічної науки й практики. Натепер з'являються в Україні проекти, спрямовані насамперед на практичний результат цієї діяльності, й вони, здається, випереджають вивчення теоретичних її аспектів.

З 2017 року Міністерство культури на інформаційної політики України започаткувало самобутній Інтернет-проект ДУ «Український інститут книги», спрямований на дослідження книжкового ринку в Україні, поповнення фондів публічних бібліотек, а також на виведення української літератури на світовий книжковий ринок[4]. Ці процеси безпосередньо стосуються питань іншомовного перекладу української книжкової продукції, й, відповідно, стимулювання перекладацької справи та популяризації української літератури за кордоном.

Діяльність цієї інституції передбачає кілька важливих напрямів, з-поміж яких: інституційна підтримка у формі грантів видавцям і видавництвам, які продукцію (електронні книги та аудіо-книги також) пропонують державною мовою; промоція читання у форматі різних заходів і конкурсів; державна програма підтримки перекладів творів української літератури іншими мовами, аналогів якій в Україні немає (TranslateUkraine); створення Української цифрової бібліотеки, яка пропонує сучасні та класичні літературні твори вітчизняних та закордонних авторів – художні, науково-популярні, публіцистичні; видання цифрової бібліотеки доступні на смартфонах і планшетах тощо. Український інститут книги проводить актуальні соціологічні дослідження (2019-2020 роки), метою яких є вивчення обсягів книжкових ринків, а також типології читачів у контексті медіаспоживання та виявлення ефективних каналів комунікації з ними. Цьогорічним досягненням інституції є реалізація глобального й важливого для полікультурного визнання української літератури проекту – повного нецензурованого академічного зібрання творів Лесі Українки в 14 томах до відзначення 150-річного ювілею поетеси.

Як було зауважено вище, важливим аспектом діяльності Українського інституту книги є стимулювання й популяризація перекладацької діяльності. Це виявляється у створенні бази даних сучасних перекладачів-практиків (переклади літератури української на інші мови та навпаки) з їхніми портфоліо. Безперечно, це багатющий матеріал для вивчення т.зв. «перекладної карти» української літератури (розділ «Книжковий ринок») і перекладацької практики : наскільки інтенсивним є процес розвитку перекладацької діяльності на основі взаємодії з іншими мовами й культурами,

література яких жанрових різновидів презентована (художня, технічна, публіцистична есеїстика тощо), постаті й творчі здобутки сучасних перекладачів тощо.

Як результат, досить амбітними й очікуваними стали результати такої державницької справи: у межах програми підтримки перекладів Український інститут книги підтримав 53 переклади творів українських авторів на 21 мову (англійську, німецьку, італійську, французьку, словацьку, польську, а також арабську, іврит, монгольську, македонську та інші) у 24 країнах світу. А це третина виданих у 2020 році перекладів української літератури іншими мовами[4].

Тож, визнаючи результативність подібних інтегративних досліджень, звернення допсихології, медіаосвіти, кібернетики та ін., перекладознавство отримує новий ракурс для теоретичного розвитку й гуманітарне підґрунтя, що дозволить зблизити теорію і практику перекладу.

Список використаних джерел

1. Іваницька Н.Б. Інтердисциплінарні виміри сучасного перекладознавства. Актуальні проблеми філології та перекладознавства. Випуск десятий. 2016. URL.: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/apftr_2016_10\(1\)_55.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/apftr_2016_10(1)_55.pdf). (дата звернення: 21.03.2021),
2. Історія перекладу та перекладацької думки: Англія, Німеччина, Америка, Україна : конспект лекцій / укладач А. В. Прокопенко. Суми : Сумський державний університет, 2018. 87 с.
3. Сорокин Ю. А. Введение в этнопсихолінгвістику : учебное издание. Ульяновск, 1998. 138 с.
4. Український інститут книги. URL.:<https://book-institute.org.ua/uk> (дата звернення: 20.03.2021)

УДК 378.016:811.161.2'243.147.091.3:033.295.8:044.351

ЛЕЩЕНКО Т. О., к. філол. н., доцент, завідувачка кафедри українознавства та гуманітарної підготовки

ЖОВНІР М. М., к. філол. н., викладач кафедри українознавства та гуманітарної підготовки

Українська медична стоматологічна академія, м. Полтава, Україна

ІННОВАЦІЙНІ ТРЕНДИ В ПІДГОТОВЦІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ: QR-КОДИ НА ЗАНЯТТЯХ ІЗ ДИСЦИПЛІНИ «УКРАЇНСЬКА МОВА ЯК ІНОЗЕМНА»

Проаналізовано специфіку послуговування QR-кодами під час вивчення української мови як іноземної в медичних закладах вищої освіти в контексті розвитку цифрової інноватики.

Ключові слова: українська мова як іноземна, цифрова інноватика, QR-код.

Проблему реформування навчального сегмента розглядають у світлі стрімкого розвитку й модернізації інформаційного суспільства, вибудовування надсучасних суспільно-політичних траєкторій і розвитку нетрадиційних освітніх програм. Ще одна прикметна риса актуального освітнього континууму – якісні трансформації його технічного забезпечення й доступу до інформації, необхідної для розв'язання практичних завдань, навчальних аудиторних і позааудиторних ситуацій. «Багатство,

різноманітність і безперервний пошук нових ефективних інформаційно-комунікаційних технологій (далі – ІКТ), засобів свідчать про вагомий роль інформаційного простору в житті сучасної людини» [2, с. 46]. Поява й активне послуговування гаджетами – смартфонами, нетбуками, планшетами, лептопами – сприяє розширенню функцій технологічного забезпечення освітнього процесу й уможливорює появу новітніх електронних засобів навчання. «Тепер вільний доступ до інформаційного контенту має кожен, хто користується сучасними гаджетами і розгалуженою всесвітньою мережею» [3, с. 202].

Серед складників мобільного інформаційно-освітнього середовища – технології створення й розпізнавання QR-кодів – двомірних штрих-кодів, що містять певну закодовану інформацію. За допомогою QR-коду можна закодувати будь-який текстовий фрагмент, номер, посилання на сайт, фото, відеофайли тощо.

Питанням, дотичним до інформатизаційних тенденцій у освіті, присвячені наукові дослідження й українських дидактів, і представників світової педагогічної спільноти (О. Глазунова, Л. Діденко, І. Косенко, Н. Морзе, Є. Смирнова-Трибульська, І. Твердохліб, С. Якубов, G. Doran, T. Chan, J. Hwang, J. Hidası, T. Malon, R. Morel тощо). Тематично близькі до цих праць і ті, автори яких зосередили увагу на суті, специфіці й багатоаспектності використання QR-кодів у освіті (В. Бузько, І. Бутирська, І. Галузо, І. Горошкін, О. Горошкіна, М. Греб, Р. Гуревич, М. Кадемія, С. Караман, А. Мангул, Н. Морзе, Ю. Єчкало, А. Лукомський, Л. Шевченко тощо).

Ми ж акцентуємо на обґрунтуванні доцільності використання графічних кодів і описі алгоритму послуговування ними на заняттях із дисципліни «Українська мова як іноземна» у вітчизняному вищому медичному закладі освіти.

Студіювання науково-методичних праць і особистий практичний досвід роботи з QR-кодами під час вивчення української мови як іноземної дали змогу уточнити їхні функції, вирізнити мотиваційну, інформаційну, уточнювальну, систематизуючу, розвивальну, виховну, рефлексійну функції, функцію моніторингу тощо.

QR-коди не лише дають змогу зберігати й репрезентувати великі обсяги текстової / цифрової інформації будь-якою мовою й у довільній формі, а й роблять навчання захоплюючим й інтерактивним. Графічні покликання – дієве й методично виправдане доповнення запланованої аудиторної й позааудиторної діяльності викладача-словесника, який намагається зацікавити іноземних студентів українським словом, заохотити вивчати мову тієї країни, в якій вони живуть і навчаються, переконати в потребі розширювати знання про історичні й культурні реалії України.

Як слушно зауважує К. В. Дегтярьова, «За такими покликаннями можна подавати різноманітну інформацію – як додаткову, факультативну, так і спрямовану на повторення, систематизацію, узагальнення» [1, с. 77]. На нашу думку, вправи, які ґрунтуються на створенні й зчитуванні QR-кодів, цілком доцільно використовувати з різною дидактичною метою й на різних етапах практичного заняття. Скажімо, іноземним студентам-медикам і стоматологам можна запропонувати слухати діалоги, тексти, подкасти й виконувати завдання, розгадувати тематичні кросворди, анаграми, працювати з мережевими матеріалами, користуючись згенерованим QR-кодом.

Рекомендуємо робити й активно послуговуватися графічними покликаннями на традиційний / сучасний візуалізаційний дидактичний контент – хмарини тегів,

мультимедійні презентації, відео- й аудіофайли, сайти, інфографіку, інформаційні стенди тощо. До інформаційного масиву, закодованого QR-кодом, долучаємо тести й інші засоби моніторингу студентської успішності.

Важливо, що QR-код – складник сучасного підручника (Українська мова як іноземна для англомовних студентів-медиків. У 2-х книгах : підруч. з електронним аудіо-додатком : [національний (міжкафедральний) підруч. для англомов. студентів, лікарів-інтернів, викладачів, слухачів післядиплом. освіти мед. закладів вищої освіти МОЗ України]/ за ред. С. М. Луцак ; С. М. Луцак, А. В. Ільків, Н. П. Литвиненко [та ін.]. – Київ : Медицина, 2019. – 502 с.), який було розроблено й видано для іноземного контингенту студентів-медиків.

У цьому підручнику систематизовано значний масив теоретичного матеріалу, необхідного для вивчення студентами, які обрали медичний фах і мають володіти виражальними засобами сучасної української літературної мови, її стилями, різновидами, жанрами в усіх видах мовленнєвої діяльності (аудіювання, читання, говоріння, письмо) й оперувати фаховою термінологією на достатньому рівні. Він став інструментом управління освітньою діяльністю студентів, які протягом кількох років вивчають дисципліну «Українська мова як іноземна», своєрідним дороговказом у вивчені мови, засобом залучення всіх суб'єктів освітнього процесу до опанування навчального контенту.

Автори підручника пропонують слухати тексти, діалоги, виконувати різнорівневі дотекстові / післятекстові завдання, дискутувати, обговорювати проблемні питання, закодовані й подані у вигляді QR-кодів. Така новітня форма презентації навчального матеріалу вітається студентами й, безумовно, суголосна принципам новизни, доступності й емоційності.

Отож, активне використання QR-кодів як графічного покликання на дидактичний контент і складника підручників сприяє посиленню студентської мотивації до вивчення української мови, поступовому опануванню предмета, розширенню, употужненню й поглибленню змісту навчання. Послугування QR-кодами залучає до аудиторного й позааудиторного навчального процесу нові дієві способи трансляції матеріалу, урізноманітнює форми діяльності студентів, уможлиблює дієве застосування в освітньому процесі й швидке поширення диференційованих завдань.

Перспективним бачиться подальше дослідження особливостей використання QR-кодів як складника сучасного навчального дискурсу, зосібна алгоритму генерації графічних покликань, підвищення цифрової культури учасників навчального процесу, а також варіативності реалізацій електронного навчання.

Список використаних джерел

1. Дегтярєва К. В. Про концепцію посібника з української мови як іноземної крізь призму тенденції до візуалізації / К. В. Дегтярєва. Молодий вчений. 2019. № 5.1 (69.1). С. 76 – 79.
2. Лещенко Т. О. Технологія подкастингу в руслі цифровізаційних тенденцій мовної освіти іноземних студентів-медиків / Т. О. Лещенко, М. М. Жовнір. Openeducationale-environmentofmodernUniversity = Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету : електронне наукове фахове видання. 2020. № 9. С. 41–53.
3. Лещенко Т. О. Осучаснення формату вишівського викладання: досвід використання соціально-мережевого контенту / Т. О. Лещенко, М. М. Жовнір, М. В. Асламова. Вісник університету ім. Альфреда Нобеля. Сер. : Педагогіка і психологія. Педагогічні науки. 2020. Вип. 1 (19). С. 201 – 211.

УДК 398.2:001.891.3

КАРПЕНКО С.Д., кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри славістичної філології, педагогіки та методики викладання
Білоцерківський національний аграрний університет

СТОРИНКИ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО КАЗКОВОГО НАРАТИВУ У ЗАРУБІЖНОМУ КАЗКОЗНАВСТВІ: НА ПРИКЛАДІ РОСІЙСЬКИХ ДЖЕРЕЛ

Побіжне вивчення української народної казки російськими дослідниками постійно потрапляє в поле зору українських казкознавців. Узагальнення напрацювань з цього питання стало темою наших студій. Врахування наукових надбань російської фольклористики значно розширює межі та заповнює лакуни в українській теорії казки.

Ключові слова: українська народна казка, казкознавство, наратив, російська фольклористика, збірник казок.

Особливе місце у вивченні української народної казки належить російським фольклористам. До студіювання цього питання ми вже дещо зверталися у монографії «Міфологічні мотиви в українських народних казках про тварин» (2008) [11], у якій акцентували на історіографії досліджень саме про анімалістичну казку. У цій розвідці звернемо увагу на аспекти вивчення виконавства українського казкового наративу, де тривалий час переважали праці представників російської школи. Висловлене М. Добролюбовим у рецензії на зібрання «Народні російські казки» О. Афанасьєва зауваження щодо відсутності у збірці життєвого начала набуло значного резонансу. Вже в останні десятиліття ХІХ ст. російська фольклористика творчо сприйняла цю настанову, яку було втілено у практиці багатьох дослідників різних поколінь, зокрема М. Ончукова, братів Соколових, М. Азадовського та його учнів. «Номо Narrans» став у центрі уваги багатьох німецьких, угорських, фінських учених, зокрема М. Люті, Д. Ортутая, Л. Дег, Ю. Пентікайнена, А.-Л. Сікалі та інших.

Особливістю досліджень російських вчених, що вивчали народну слов'янську казку, була неодмінна участь у міжнародних проектах (створення покажчиків, словників, написання колективних монографій, участь та організація міжнародних фольклорних експедицій тощо). Оминути казкові надбання українців, що за сюжетикою чисельно значно перевищували сусідів, було не просто. Таким способом у контексті, посиланнях чи зносках згадуються назви українських казок різних регіонів України. Яскравим прикладом можуть бути статті Гр. Потаніна, а саме: «Відголоски казки про Єруслана», де автор подав паралелі з українського фольклору: на С. 29 – 34 наведено угро - руську казку «Про одного м'ясорощського сина»; на С. 40 – казку «Про золоту гору» (із Чубинського, т. II, № 167); на С. 15 – 18 казкові паралелі також із праці Чубинського (т. II, № 4) [16]. У іншій його розвідці «Св. Касьян та казка про білу царівну» (за коментарем О. Андрієвського у бібліографічному виданні [1]) в додатку подано текст української казки «Про козака Мамаригу» [14]. Цікавлячись числовою символікою у казковому епосі, він також публікує підбірку сюжетів де присутні 12 персонажів, пропонуючи наступні типи казок: 1) «Дванадцять учів»; 2) «Дванадцять дочок у морського царя»; 3) «Дванадцять змовників»; 4) «Дванадцять азів». Найпоширенішими в

українській оповідній традиції вважають казки 1 та 3 типів (за Андрієвським) [15]. Упродовж 1906-1908 рр. «Російські народні казки про тварин» опублікував В. Бобров, де навів і дослідив «силу українського казкового матеріалу» (за Андрієвським). У рецензії В. Гнатюка (ЗНТШ, 1912) подано зміст праці В. Боброва та зроблено висновки про її значення для фольклористики [5]. У трьох узагальнюючих розвідках А. Смирнова також спостерігається використання українського казкового матеріалу. Це такі як: «Систематичний показчик сюжетів та варіантів російських народних казок» (широко досліджується український казковий матеріал). На статтю була рецензія В. Гнатюка (ЗНТШ, 1912) [18]; «Сучасний стан питання про російську народну казку та завдання її наукової обробки» (пов'язано із діяльністю Казкової комісії РГО) [17]; довідкові матеріали зібрані А. Смирновим «Схематичний перелік варіантів казок Архіву імператорського Російського Географічного Товариства». Серед архівних матеріалів, О. Андрієвський вказує на нотатки: «I. Казки П.Я. Литвинової, 1897 г. (Чернігівської губ.) 1-й зошит (8 сказок), 2-й зошит (6 сказок) – VIII. Казки записані А. Васильєвим (6 казок – Київська і Смоленська губ.) – X. Казка, записана поручиком Лебединець (Полтавської губ.)» [19].

Велика кількість архівних матеріалів з українського казкознавства у цього товариства пояснюється тим, що Казкова комісія РГО, яка почала діяльність фактично із 1896 р., а у 1911 р. була реформована (поновлена), мала величезні «залежі» неопублікованих аматорських матеріалів, що поповнювалися надходженнями ще із 1845 р. До часу відкриття української філії товариства, всі українські матеріали (рукописи казок) надсилалися до вищевказаного фонду. Якраз російські дослідники, що мали більше пільг у доступі до фондів архіву, у своїх статтях і згадували про українські матеріали на які наштовхувалися і які ніхто не досліджував і не публікував. Тому акцентування О. Андрієвського не випадкове. Переглядаючи праці з фольклористики та натрапляючи на цінні джерела, вчений зробив велику послугу, вказавши місце знаходження неопублікованих збірників казок.

Побіжно спираються на досвід українських казкознавців і авторитети однойменної галузі. Зокрема, С. Ольденбургу статті «Збирання російських народних казок останнім часом» [12]; М. Бахтін «До питання про походження казки» [4]; Є. Єлеонська «Деякі примітки про пережитки первісної культури у російських народних казках» [7], «Деякі зауваги з приводу складання казок. Формула замовляння в казці» [8], «Вплив місцевості на казку», чим сприяла формуванню теорії мандрівного сюжету та географічній теорії [6]. Часто сучасні казкознавці починають виформовувати розвиток казкознавства від імені Є. Єлеонської, хоча, досвід показує, що історична та філологічна школи на українських теренах, із виписаною методикою дослідження, функціонували ще до появи її праць.

Серед «Матеріалів з етнографії Курської губернії», зібраних та опублікованих Е. Пезановим, знаходимо матеріали зібрані в українському селі Суджанського повіту, де серед іншого є казкові сюжети: «Про свиню»; «Про Єлену, прекрасну дівицю»; «Про царівну»; «Про царя Додона»; «Про священика і монаха». На працю була рецензія Д. Зеленіна в ЖС [13]. Також Д. Зеленін залучає українські казкові матеріали в рецензії на «Казки та оповідання білорусів-поліщуків» А. Сержпутовського, де, як приклад, наводить три українські варіанти казки про «ручного бичка і ручного вовка» [10]. Традиційно московські наукові збірники часто вмщують статті українських вчених

стосовно загальних питань вивчення фольклору та казкознавства. Так, у «Збірнику на честь 70-тиліття Д. М. Анучина» подано статтю М. Сумцова «Злидні в бочці. До оповідань про ув'язненого біса» [20].

Також варто згадати казанського вченого М. Андреева, який у 1920-х роках розпочав свою діяльність у царині казкознавства та досяг значних результатів: від упорядкування збірників казок, до покажчиків сюжетів. Йому належать огляди видань (розвідка «Видання казок (російських чи російською мовою) за останнє п'ятиліття» [3]), праці про методологію та техніку вивчення народної словесності вміщували й українські казкові сюжети та варіанти [2], покажчики сюжетів європейських та українських казок.

Отже, українське казкознавство розвивалося і під впливом праць не українських науковців. Такий досвід переконує, що варто переглянути напрацювання якомога більшої кількості науковців, адже посилення на українські джерела можемо зустріти як у російських, так і в білоруських, польських, прибалтійських та інших наукових спільнотах. За два століття казкознавчої практики українські матеріали у наративі та едиції здобули визнання часом та стали надбанням інтернаціональної науки.

Список використаних джерел

1. Бібліографія літератури з українського фольклору. / [Упор. О. Андрієвський. Матеріали до історії української етнографії за ред. акад. А. Лободи] – Том 1. – К.: Вид-во АН УРСР, 1930. – 822 с.
2. Андреев М.П. «К методологии и технике изучения народной словесности». // «Новое дело», Казань, 1922, № 3. – С.19-20.
3. Андреев Н.П. Издания сказок (русских или на русском языке) за последнее пятилетие // Советский фольклор. Сборник статей и материалов. № 2-3. М.; Л., 1936.
4. Бахтин Н.Н. К вопросу о происхождении сказки. // Педагогическая мысль, 1918, № 1-2, с. 73-92; № 3-4, с. 50-68.
5. Бобровъ Владимиръ. Русские народные сказки о животных // РФВ – Варшава, 1906, т. LVI, № 3-4 – С. 247-283; 1907, т. LVII, № 1 – С. 84-99 і №2 – С. 339-350; т. LVIII, № 3 – 154-189; 1908, т. LIX, № 1-2 – С. 217-250; т. LX, № 3 – С.50-66. Окрема відбитка: – Варшава, 1906. - 121 с.; Рецензія Гнатюка В. // ЗНТШ, 1912, СІХ, с. 205-207.
6. Елеонская Е.Н. Влияние местности на сказку. // Этногр. обозрение, 1915, № 1-2, с. 37-44.
7. Елеонская Е.Н. К вопросу о возникновении и сложении сказок. // Этногр. обозрение, 1907, № 2, с. 38-59. Елеонская Е.Н. Некоторые замечания о роли загадок в сказках // ЭО, 1907, № 4, с. 78-91.
8. Елеонская Е.Н. Некоторые замечания о пережитках первобытной культуры в русских народных сказках. // ЭО – 1906, №1-2 - С.63-72.
9. Елеонская Елена. Некоторые замечания по поводу сложения сказокъ. Заговорная формула въ сказке. // ЭО, 1912, ХСІІ-ХСІІІ (№ 1-2), с. 189-199. Окрема відбитка – Москва, 1912, с. 11.
10. Зеленин Д. Рецензия на «Сказки и рассказы Белоруссовъ-полещуковъ» А.К. Сержпутовскаго // СПб., 1911, с. 188; ЖС., 1912, вып. II-IV, с. 508.
11. Карпенко С.Д. Міфологічні мотиви в українських народних казках про тварин / С.Д. Карпенко. – Біла Церква, 2008. -
12. Ольденбург С.Ф. Собираніе русских народных сказок в последнее время. // ЖМНП, 1911, август, с. 296-322.
13. Пезановъ Е.И. Матеріалы по этнографіи Курской губ. // ТКурАК, 1911, вып. 1, с. 172-249. Рецензія Зеленина Д. // ЖС., 1911, с. 507-508.
14. Потанинъ Г. Св. Касьянъ и сказка о белой царевни. // ЭО., 1902, № 2, с. 116-124.
15. Потанинъ Г. Сказка съ двенадцатью персонажами. 1) Двенадцать учеников; 2) Двенадцать дочерей у морского царя; 3) Двенадцать заговорщиков; 4) Двенадцать азовъ // ЭО, 1903, LVI (№ 1), с. 124; LVII (№ 2), с. 1-37; LVIII (№ 3), с.1-26; LIX (№ 4), с. 28-54.
16. Потанинъ Гр. Отголоски сказки объ Еруслане. // ЭО, 1900, XLVI (№ 3), с. 14-65 і XLVII (№ 4), с. 1-34.

17. Смирновъ А. Современное положеніе вопроса о русской народной сказке и задачи ея научной обработки. // ИГО, 1911, т. XLVII, вып. VII-X, с. 371-372, 379-381, 387. Окрема відбитка – СПб., 1911, 17 с.

18. Смирновъ А.М. Систематическій указатель сюжетовъ и вариантовъ русскихъ народныхъ сказокъ // И., 1911, XVI, кн. 4, с. 95-124; 1912, т. XVII, кн. 3, с. 131-175; 1914, т. XIX, кн. 4, с. 103-130. Окрема відбитка – СПб., 1912, 194 с. Рецензія Гнатюка В. // ЗНТШ, 1912, т. CXII, с. 228-229.

19. Смирновъ А.М. Схематическій перечень вариантовъ сказокъ Архива императорскаго Русскаго Географическаго Общества. // ЖС., 1911, вып. 1, с. 96-97, 103, 104.

20. Сумцов Н.Ф. Злыдни въ бочке. Къ сказаніямъ о заключенномъ бесе. // Сборникъ въ честь семидесятилѣтія проф. Д.Н. Анучина. – М., 1913. Окрема відбитка – М., 1913. 10 с.

Секція 4.
ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПИТАНЬ
ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

УДК 378.014

НАСТІНА О.І., к.ю.н., доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Білоцерківський національний аграрний університет, м. Біла Церква, Україна

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ТА ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ
ОСВІТИ: ПЕРЕВАГИ, РИЗИКИ, СУЧАСНІ ВИКЛИКИ

Побудова міжнародного партнерства у сфері освіти в Україні безумовно позитивно впливає на якість освіти і формує високу конкурентоспроможність закладу вищої освіти. Разом з тим, це несе правові, економічні, соціальні та інші ризики для країни.

Ключові слова: міжнародне партнерство, інтернаціоналізація освіти.

Формування нової наукової ментальності передбачає глибоке розуміння того, що людський капітал – це найбільш значимий актив будь-якої країни, а вища освіта є запорукою її економічного розвитку.

Важлива мета інтернаціоналізації освіти – це перейняти передовий досвід університетів світу та запровадити кращі практики освіти на національному рівні.

Методи, якими досягається інтернаціоналізація різноманітні: створення спільних міжнародних наукових центрів, публікації у міжнародних виданнях, участь в міжнародних конференціях, міжнародних наукових проектах та програмах, спільні наукові дослідження, інтеграція у навчальний процес навчальних програм та освітньої компоненти, обмін викладацькими кадрами тощо. Не останнє місце у процесі інтернаціоналізації відіграють програми подвійних дипломів та академічна мобільність студентів, а саме можливість студентського обміну без відриву від навчального процесу.

У всі часи українські та уряди більшості країн розглядали співпрацю як спосіб підвищення ефективності систем вищої освіти як у кількісному, так і в якісному вимірах.

У звіті під назвою «Переваги та витрати транснаціональних спільних партнерств у сфері вищої освіти»[1], підготовленому для Європейської Комісії в кінці 2018 р., були розглянуті, систематизовані та проаналізовані понад 4000 публікацій щодо вказаного питання.

Можна виокремити наступні перевагами міжнародного співробітництва у сфері вищої освіти: посилення інституційного академічного та адміністративного потенціалу, покращення якості освіти, збільшення різноманітності освітніх програм, підвищення ефективності систем вищої освіти, досягнутої завдяки розширенню обсягів та масштабів в результаті транснаціонального співробітництва, підвищення авторитету вищих навчальних закладів за кордоном, поліпшення дипломатичних відносин між інституціями-учасниками та країнами, розширення можливостей для студентів та викладачів брати участь у міжнародних обмінах та спільних навчальних та

дослідницьких проектах, поліпшення результатів навчання та ступеню міжкультурної обізнаності.

З іншого боку, витрати, які пов'язані з міжнародним співробітництвом у сфері вищої освіти усіх рівнях й досі не прораховані за причини відсутності ґрунтовних емпіричних на наукових досліджень. Але вони безумовно є.

На наше переконання такі витрати можуть стосуватись витрат на започаткування та підтримку міжнародних партнерств, субсидіювання національних наукових розвідок, стимулювання участі у міжнародних програмах обміну та міжнародних спільних навчальних чи дослідницьких проектах.

Втрати від інтернаціоналізації вищої освіти можуть полягати у відтоці соціального капіталу з України через відтік кадрів, втрата автономії вишу через дисбаланс партнерства, ризик втрати етнічного, мовного або культурного різноманіття, емоційні витрати на вивчення, навчання або проведення досліджень за кордоном, вплив на мову національного законодавства [2].

Переваги ж міжнародного співробітництва щодо інтернаціоналізації вищої національної освіти широко рекламуються і обговорюються, а витрати на таку спільну діяльність лиш іноді піддаються оцінюванню у вузьких професійних та академічних колах.

Список використаних джерел

1. *Benefits and Costs of Transnational Collaborative Partnerships in Higher Education* / Міжнародний публічний звіт «Переваги та витрати транснаціональних спільних партнерств у сфері вищої освіти» // Електронний ресурс. Режим доступу: https://www.researchgate.net/publication/328654711_Benefits_and_costs_of_transnational_collaborative_partnerships_in_higher_education
2. Настіна О.І. Мова законодавства та посилення правової спроможності громадян: виклик сучасної юридичної практики / О.І. Настіна // Мовна освіта в сучасних ЗВО: тенденції, виклики, перспективи: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (БНАУ, 6-7 березня 2020 р.). – Біла Церква, 2020. – С.83-85.

УДК 341.24

КОВАЛЬЧУК І.В., к.ю.н., доцент, завідувач кафедри публічно-правових дисциплін
Білоцерківський національний аграрний університет, м. Біла Церква, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ «МІЖНАРОДНЕ ЕКОНОМІЧНЕ ПРАВО» В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Досліджено особливості вивчення дисципліни «Міжнародне економічне право» в контексті глобалізації світової економіки. Проаналізовано предметну область міжнародного економічного права та охарактеризовано його основні проблемні аспекти.

Ключові слова: міжнародне економічне право, навчальна дисципліна, міжнародні відносини, економічні зв'язки.

Сучасна система міжнародних економічних відносин (МЕВ) швидко розвивається і відповідно потребує суттєвої корекції правового регулювання. Це пояснюється новим зміщенням балансу сил та інтересів "біполярного" світового порядку зі значними

змінами у міжнародному розподілі праці та перебудовою світової політичної структури. Зростаюча економічна залежність держав відображається на міжнародному статусі виробництва. У міжнародному розподілі праці акценти зміщуються на технологічний рівень. Ресурсами для перетворення національних економік в єдине економічне середовище на мікрорівні є транснаціональні компанії (транснаціональні корпорації, фондові біржі, банки). Виникнення регіональних та міжрегіональних коаліційних організацій стає джерелом взаємних економічних «зв'язків» на макрорівні.

З політичної точки зору, економічна єдність також є способом пошуку правового регулювання державних інтересів у сфері міжнародних економічних відносин. Інтеграційні об'єднання держав концентрують зусилля, щоб сформувати колективну економічну силу, завдяки якій інтереси держав враховуються в міжнародно-правових нормах.

Міжнародне економічне право вбудовано в міжнародну систему правового регулювання як галузь міжнародного права. Ця система також є об'єктом боротьби за макроекономічні інтереси кожної держави. Законодавчий та правоохоронний процеси міжнародної економіки значною мірою стосуються теоретичних та практичних питань.

Предметна область міжнародного економічного права включає дві групи відносин – двосторонні та багатосторонні: а) відносини між суб'єктами міжнародного права щодо матеріальних та нематеріальних вигод (ресурси в широкому розумінні цього слова); б) відносини між суб'єктами міжнародного права щодо правового режиму та / або статусу приватних осіб в економічній співпраці.

Розвиток міжнародного економічного права опосередковано відображає міжнародний розподіл політичних та економічних змін, політичну організацію міжнародних економічних відносин та міжнародних відносин у розподілі праці.

Стосовно всіх цих процесів, питання про місце та роль міжнародного економічного права у період трансформації світової економіки, його система, яка розглядає теоретичні та практичні проблеми, пов'язані з напрямками та можливостями розвитку, можливими шляхами та методами. міжнародно-правове регулювання – це дієвий механізм, на який слід звернути увагу

Тематика міжнародного економічного права в Україні (і раніше в СРСР) була – і, на жаль, ще залишається недооціненою. З часом держава все ще не до кінця усвідомила значення економічної дипломатії і, як наслідок, довгі роки залишається на периферії процесів, що створили поточну політичну та правову міжнародну економічну інфраструктуру.

Після Другої світової війни зарубіжні країни стали значно активніше та повною мірою займатися питаннями правового регулювання міжнародної економіки. Шварценбергер Г. [9], Рейтер П. [6], Верлорен ван Themaat П. [8], Піконе П. [5], Ерлер Г. [3], Фікентшер В., Вейль П., Фрідман В. [4], Беланже М.[1] стали достатньо відомими розробляючи різноманітні концепції міжнародного економічного права. Спільна робота Д. Карро, П. Жюйара та Т. Флори, опублікована кількома виданнями як підручник, – «Міжнародне економічне право»[2], залишається дуже популярною.

Дослідження правового регулювання міжнародної економіки дозволяє прослідкувати встановлення залежності проявів глобалізації та розвитку правових норм, інститутів та системи міжнародної економіки загалом, адже глобалізація, пов'язана із поступовим нівелюванням економічних кордонів, призводить до значних змін в

економічній політиці держав та до переходу значної кількості питань внутрішньої компетенції держав до міжнародно-правового регулювання.

Беззаперечним є той факт, що сучасна система міжнародних економічних відносин перебуває у стані розвитку, а не у стані простого функціонування і це пов'язано зі зміною співвідношення сил та інтересів у міждержавних відносинах. Адже, сьогодні єдиний світовий економічний простір відповідає не «однополярному світу», а цілісній (єдиній) «багатополюсній» надбудові, що з'єднує економічні інтеграційні блоки держав.

Теорія «державного інтересу» до міжнародної економічної інтеграції, в результаті якої все, що так чи інакше виникає в системі міжнародних економічних відносин, виникає або в результаті боротьби, перетину інтересів, конфлікту, узгодження інтересів, або як каталізатор цих процесів в межах інтеграційних об'єднань, в яких і відбувається групування державних інтересів.

В результаті досліджень формується висновок щодо витоків глобальної світової правової системи, що складається з наднаціонального права, міжнародного права, внутрішнього права та транснаціонального права, а людство (міжнародне співтовариство), при цьому, в цілому набуває правосуб'єктності, стає самостійним суб'єктом права. Характеристика сучасного міжнародного економічного правопорядку та виявлення його тенденцій, основних рис, визначення ролі міжнародної економічної правової свідомості, більшістю дослідників визнається, на жаль, соціально несправедливим, несумісним з багатьма моральними нормами.

Вчені-правознавці здійснюють інтерпретацію транснаціонального права як сукупності норм, створених у відносинах міжнародного характеру осіб між собою або з громадськими діями у сфері загального вирішення питань міжнародної економічної співпраці (тобто в галузі, в якій як внутрішнє право, так і міжнародне право застосовують принцип регулювання «дозволено все, що прямо не заборонено»). При цьому приватні особи в міжнародних економічних відносинах є суб'єктами транснаціонального права, оскільки для їх визнання суб'єктами міжнародного економічного права не вистачає двох елементів: а) їх визнання в якості «творців» міжнародного права або в наднаціональному порядку; б) норми міжнародного права (або наднаціональні) повинні застосовуватися до приватних осіб безпосередньо, тобто не через внутрішнє законодавство.

Отже, однією з головних проблем міжнародного економічного права на сьогоднішній день є – супротив державних економічних систем та засобів економічного управління на основі самостійної внутрішньо-державної оцінки юридичних фактів; застосування державами-суб'єктами міжнародних відносин економічної сили не врегульовано (або недостатньо врегульовано) правом; необхідна розробка узгоджених міжнародних інструментаріїв справедливого та обґрунтованого застосування економічних санкцій, квот та інших неринкових засобів.

Список використаних джерел

1. Bélanger M. «Institutions économique! international». Introduction au droit international économique», P., 1982
2. Carreau D., JuiUard P., Flory Th. «Droit international économique», 2 éd., P., 1980 ; Carreau D., Juillard P. «Droit international économique», 4 éd., P., 1998
3. Erler G. «Grundprobleme des internationalen Wirtschaftsrechts», Gottingen, 1956; Fikentscher W. «Wirtschaftsrecht», Bd.1, Munchen, 1983

4. Friedman W. «The Changing Structure of International Law», L., 1964
5. Picone P., Sacerdoti G. «Diritto internazionale dell'economia», Milano, 1982; Fischer P. «Das Internationale Wirtschaftrecht (Versuch einer Systematik)» - GYIL, № 19, 1976
6. Reuter P. «Le droit économique international. Cours d'Institut des Hautes études internationales», P., 1952/1953
7. Schwarzenberger G. «The Principle and Standards of International Economic Law» - «Recueil des cours de droit international», № 117, 1966-1
8. Verloren van Themaat P. «Changing Structure of International Economic Law», The Hague, 1981
9. Weil P. «Le droit international économique: mythe ou réalité?» - «Aspects du droit international économique. Elaboration - contrôle - sanction», P., 1972

УДК 342.9

ПАХОМОВА А.О., к.ю.н., доцент, завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін
Білоцерківський національний аграрний університет, м. Біла Церква, Україна

ЩОДО ПИТАННЯ РЕФОРМУВАННЯ АГРАРНОЇ ОСВІТИ

Висвітленні питання взаємодії аграрної освіти науки та виробництва в Україні. Окреслені шляхи поліпшення їх взаємодії задля позитивних змін в системі інноваційного забезпечення аграрної сфери.

Ключові слова: аграрна освіта, аграрна наука, інновації, аграрна сфера, реформування.

Сьогодні, на превеликий жаль, аграрна освіта, наука та виробництво функціонують достатньо відокремлено, та не завжди працюють в інтересах розвитку агропромислового комплексу, а, як правило, існують самі по собі, виконуючи планові показники, поточні програми, державні завдання.

До того ж фінансування аграрної науки є недостатнім, набагато нижчим, ніж академічної. Спостерігається великий розрив між фактичним рівнем підготовки фахівців в аграрних вузах і тим рівнем, який необхідний роботодавцям для освоєння професійних навичок на практиці. Згідно з даними Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, аграрні підприємства приймають до себе на роботу лише 40% молодих фахівців через недостатній рівень їх підготовки.

Відзначаючи важливість порушеного питання, слід враховувати, що сільське господарство виконує численні народногосподарські функції. Воно не тільки забезпечує населення свіжими біологічно повноцінними продуктами харчування, а й стимулює розвиток харчової промисловості, стабілізує зайнятість, перешкоджає монополізації локальних продовольчих ринків окремими постачальниками продукції, стримує ціни на продовольство і тим самим підвищує рівень життя всього населення країни. Тому вкрай важливо розвивати сільське господарство. Досвід розвинених країн показує, що ефективність сільськогосподарського виробництва залежить саме від інноваційної діяльності, яка потребує комплексного управління, що охоплює діяльність, починаючи від проведення наукових досліджень і закінчуючи впровадженням їх у виробництво.

Досвід вузів в багатьох країнах, таких як США, Франція, Канада, показує, що об'єднавши свої функції (освітню діяльність, наукові дослідження, експертну і консультативну роботу, розробку і впровадження інновацій, надання послуг з надання актуальної додаткової освіти, а також підприємницьку функцію), досягають найбільшого успіху у вигляді синергетичного ефекту для розвитку економіки АПК

Зміна змісту і ролі аграрної освіти пов'язана з реалізацією цілей і принципів сталого розвитку агропромислового комплексу, який є одним із ключових викликів модернізації національної аграрної освіти.

Автор А.Д. Урсул визначив сталий розвиток як «кероване системно-збалансоване соціоприродне явище, розвиток, що не руйнує навколишнє природне середовище і забезпечує виживання та безпечно невизначене довге існування цивілізації ...» [1].

Необхідність реалізації потенціалу інноваційного розвитку триєдиної системи «природа - людина - економіка», що охоплює агропромисловий комплекс і виробництво продовольства, обумовлює розвиток одного з найважливіших напрямків мережевих взаємодій - співпраця університетів і закладів науки з учасниками агропромислових кластерів [2].

Зростання людського капіталу серед випускників аграрних університетів проявляється у вигляді ефективних компетентностей фахівців, здатних конкурувати на глобальних ринках. Для забезпечення зазначених викликів вищому аграрному науково-освітньому утворенню необхідно розвивати якісно нові ролі.

Розуміння того, що без висококваліфікованих фахівців неможливе досягнення завдань, позначених в програмах розвитку сільського господарства, націлює на те, що необхідно готувати фахівців в умовах організації багаторівневої і безперервної освіти.

Сучасні вимоги до фахівця АПК зводяться до того, що він повинен володіти у своєму розпорядженні не тільки певним обсягом знань, а й вміння вчитися, користуватися всіма необхідними джерелами інформації і знаходити рішення виникаючих проблем завдяки розвитку своїх компетентностей.

Список використаних джерел

1. Урсул А.Д., Урсул Т.А. Глобальний еволюціонізм і глобалістика. Москва: МИСиС М, 2013. 60 с.
2. Пахомова А.О. Правові засади розвитку кластерних формувань в аграрній сфері / А.О. Пахомова // Правова позиція. 2019. №1 (22). С. 37-43.

УДК 001.8:34

МЕЛЬНИК О.Г., доцент кафедри конституційного права та теоретико-правових дисциплін
Білоцерківський національний аграрний університет

ПРОБЛЕМИ МЕТОДОЛОГІЇ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ В СФЕРІ ПРАВА ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ДРУГОГО (МАГІСТЕРСЬКОГО) РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Пізнання юридичних досліджень відображає високий рівень знання про дійсність та надає фундаментальні засади процесу наукового дослідження та є одним із важливих та складних завдань, оскільки від його розуміння залежать відповідні напрями, процеси та результати наукової та пізнавальної діяльності для майбутніх юристів.

Ключові слова: наукові дослідження, вища юридична освіта, сфера права, здобувачі магістерського рівня вищої освіти.

Проблема методології наукових досліджень в сфері права не є новою для України, тому осмислення специфіки формування методології правових наукових досліджень здійснюється у роботах учених-правовиків, які переконані, що дослідницька культура є складовою професійної культури юриста. Наукові положення, висновки та рекомендації, надані у дослідженнях цих науковців, мають велику цінність для вирішення завдань що покликані визначити особливості сучасної методології наукових досліджень в сфері права у вищому навчальному закладі, який готує майбутніх юристів.

Говорячи про особливості сучасної методології наукових досліджень у сфері права, варто відзначити, що категорія, стосується більше здобувачів магістерського рівня вищої освіти, які отримали освіту за рівнем бакалавра і вже, можливо, працювали за фахом, чи мають професійний досвід, і належний рівень професійної компетентності, вони, на відміну від бакалаврського рівня вже чітко усвідомлюють власну професійну діяльність. Вивчення навчальної дисципліни «Методологія наукових досліджень в сфері права» здобувачами вищої освіти другого (магістерського) рівня освіти надає можливість отримати уявлення про сучасні концепції та поняття, які застосовуються в дослідженнях в сфері права для подальших наукових досліджень. Дисципліна покликана надавати здобувачам освіти можливості ґрунтовного та критичного осмислення надбання різних наукових шкіл в сфері права - включаючи різні міждисциплінарні дослідження. Після успішного завершення вивчення дисципліни, здобувачі отримують навички під час групової роботи по застосуванню сучасних методів в наукових дослідженнях в сфері права та засвоять методологічні техніки і технології оформлення своїх наукових праць, що допоможе здобувачам у оформленні власних наукових досліджень належним чином.

Методологію наукових досліджень має опанувати кожен, хто займається або планує займатися науковою роботою. Засвоєння особливостей формування методології наукових досліджень та її складових частин є може гарантувати ефективну й результативну наукову роботу. Дотримання визначеної методології дослідження в правовій галузі наукового пізнання здатне забезпечити завершеність правової дослідницької роботи, яка стане науковою.

Відомо, що вища юридична освіта покликана навчати здобувачів спостерігати за суспільно-політичними явищами та вміти аналізувати їх, влучно використовувати різні офіційні джерела інформації для отримання нових правових знань та багато іншого. Тому методологія наукових досліджень в сфері права, є системою методів, що відтворюють певні шляхи опанування складними правовими процесами, методологія розглядається як складова частина правової науки та правової освіти. Тому, завдання сучасної методології наукових досліджень в сфері права полягає не в тому, щоб лише забезпечити накопичення правових знань у слухача курсу, а й допомогти йому у виробленні правового мислення та засвоїти різноманітні способи правової діяльності. А знання, в такому випадку, стають результатом кропіткої роботи здобувачів, що спрямована на аналіз умов їхнього походження та на визначення належних прийомів їхнього застосування. А поглиблене дослідження цих явищ може лише сприяти подальшим науковим пошукам.

УДК 342.951

МАЛИШКО І.В., старший викладач, кафедри публічно правових дисциплін
Білоцерківський національний аграрний університет, м. Біла Церква, Україна

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВ НА ОСВІТУ: МІЖНАРОДНИЙ АСПЕКТ

Акцентована увага на питаннях законодавчого регулювання права на освіту зокрема проведено аналіз міжнародних та національних нормативно-правових актів щодо закріплення права на освіту.

Ключові слова: освіта, право на освіту, конвенція, нормативно – правовий акт.

Сьогодення визначає освіту невід’ємною складовою кожного суспільства та важливою передумовою його розвитку. Освіта – основа духовного, соціального, економічного, культурного розвитку суспільства і держави. Ще з часів Київської Русі освіта вважалася необхідною складовою частиною політики розвитку суспільства. «І почав Великий князь Володимир, – свідчить літописець, – збирати дітей у знатних мужів своїх і віддавати їх на вчення книжне». При Ярославі Мудрому освіта набула масового характеру: засновувалися нові школи, бібліотеки при монастирях, вівся літопис. Культурна спадщина Київської Русі лягла в основу формування цивілізації східних слов’ян, передусім це стосується освітньої політики держав, що мало продовження протягом всього часу становлення та розвитку і національного законодавства [1].

Право на освіту – це позитивне право, адже воно породжує своїм існуванням позитивні обов’язки держави. До основних обов’язків держави у сфері забезпечення освіти належать: підтримка мережі дошкільних навчальних закладів, системи середніх шкіл, професійно-технічної та вищої освіти, системи підвищення кваліфікації, післядипломної освіти; гарантії рівних можливостей розвитку державних і приватних навчальних закладів; гарантії недопущення зниження рівня викладання у приватних навчальних закладах у порівнянні із державними; гарантії отримання безоплатної середньої освіти у державних навчальних закладах; надання стипендій і пільг учням і студентам; гарантії рівного доступу та отримання безоплатної освіти у державних вищих навчальних закладах на конкурсній основі; право національних меншин розвивати систему національної освіти у державних і комунальних навчальних закладах тощо [2, с. 289-290].

На думку О.Ф. Скакун, реалізація норм права — це втілення розпорядження правових норм у правомірній поведінці суб’єктів права, в їх практичній діяльності [3]. Виходячи з цього визначення під реалізацією права на освіту необхідно розуміти можливість доступу кожного громадянина України незалежно від статі, раси, національності, соціального і майнового стану, роду та характеру занять, світоглядних переконань, належності до партій, ставлення до релігії, віросповідання, стану здоров’я, місця проживання та інших обставин до отримання освіти як основи інтелектуального, культурного, духовного, соціального, економічного розвитку суспільства і держави. Таке забезпечення прав не було б можливим без прийнятих та ратифікованих міжнародних документів, імplementованих в національне законодавство України. Основними з таких є:

- Загальна декларація прав людини і громадянина від 10 грудня 1948 р.;
- Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16 грудня 1966 р.;
- Конвенція про боротьбу з дискримінацією у сфері освіти від 14 грудня 1960 р.;
- Рекомендації № 1501 «Обов'язки батьків і вчителів у вихованні дітей» Парламентської асамблеї Ради Європи 2001 р.

На основі міжнародних нормативно правових актів сформована система документів, які деталізують специфіку освітнього процесу, більш детально визначають механізм реалізації права на освіту. Звичайно, найважливіше місце серед нормативноправових актів національного законодавства займає Конституція України, зокрема статтею 53 закріплено право кожного на освіту та вказано на обов'язковість повної загальної середньої освіти, необхідність забезпечення державою доступності та безоплатності освіти, сприяння її розвитку [4]. Наступним важливим кроком у врегулюванні освітніх питань стало прийняття Закону України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII, який у статті 3 розкрив питання права на освіту. Зміст статті акцентував увагу, що в Україні створюються рівні умови доступу до освіти. Ніхто не може бути обмежений у праві на здобуття освіти. Право на освіту гарантується незалежно від віку, статі, раси, стану здоров'я, інвалідності, громадянства, національності, політичних, релігійних чи інших переконань, кольору шкіри, місця проживання, мови спілкування, походження, соціального і майнового стану, наявності судимості, а також інших обставин та ознак. Закон констатував забезпечення даного права розгалуженою мережею навчальних закладів, заснованих на державній та інших формах власності, наукових установ, закладів післядипломної освіти; відкритим характером навчальних закладів, створенням умов для вибору профілю навчання і виховання відповідно до здібностей, інтересів громадянина; різними формами навчання тощо [5].

Отже, можна стверджувати, що право на освіту є невід'ємним правом людини. Хочемо наголосити на тому, що воно своїм сутнісним призначенням покликане сприяти духовному, інтелектуальному розвитку особи. Узагальнюючи міжнародний та національний досвід регламентації права на освіту, можна визначити, що освіта й, відповідно, право на освіту – це не лише складова забезпечення внутрішнього особистісного розвитку особи, але й чинник суспільного прогресу.

Список використаних джерел

1. Терзі О.С. Реалізація права на освіту/ О.С. Терзі// «Наука. Релігія. Суспільство». –№ 1. – 2011. – С. 118-121.
2. Павлюх О. А. Право на освіту: міжнародний та національний вимір (в контексті аналізу міжнародних договорів та національних нормативно-правових актів) / Павлюх О. А., Василенко Н. В. // Наук. вісник Ужгородського нац. ун-ту. – 2014. – Вип. 24. – Том 4. – С. 178–181.
3. Скакун О.Ф. Теорія права і держави: Підручник / О.Ф. Скакун. — 2-ге вид. — К.: Алерта; КНТ; ЦУЛ, 2010.
4. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР: зі змінами та доп. станом на 01.10.2010 р. // Офіційний вісник України. – 1 жовтня 2010. – № 72/1 (Спец. випуск). – с. 15. – ст. 2598
5. Про вищу освіту: Закон України від 05.10.2017 № 2145-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>

УДК 378.1

РОСАВИЦЬКИЙ О.О., старший викладач

Білоцерківський національний аграрний університет, м. Біла Церква, Україна

ЩОДО ПИТАННЯ ДЕРЖАВНО - ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ В СФЕРІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Акцентовано увагу на реформування та міжнародну співпрацю в сфері вищої освіти в Україні в контексті державно-правової політики останніх років.

Ключові слова: реформа, міжнародна співпраця, інтернаціоналізація, Болонський процес, правова політика, держава.

Питання реформування та інтернаціоналізації вищої освіти в Україні є зовсім не новим для вітчизняної освіти. Так, ще в 1999 році на рівні держав було започатковано Болонський процес, підписанням міністрами освіти від імені своїх урядів документа, який назвали «Болонська декларація».

Його метою передбачалося створення в Європі наукового та освітнього простору який створив би підвищення спроможності випускників вищих навчальних закладів до працевлаштування, поліпшення мобільності громадян на європейському ринку праці.

На сьогодні 48 європейських країн, включно з Україною, є його учасниками[1].

Безумовно, така міжнародна співпраця європейських країн мала ряд позитивних наслідків. Про те і ряд недоліків для вітчизняної вищої освіти. Так на сьогодні в Україні діє відразу п'ять різних систем оцінювання знань, крім того в деяких галузях знань Болонський процес не продвинувся далі застосування кредитно модульної системи по цілком зрозумілим природнім причинам, так як це відбувається наприклад у юридичній вищій освіті: де є можливість узгодити зміст лише теоретико – історичних дисциплін, тоді як галузеві дисципліни за своїм змістом в кожній країні мають власні національні особливості в силу існування національних законодавств.

Саме тому, якщо вести розмову про інтернаціоналізацію вищої освіти в Україні, то слід мати на увазі об'єктивні і суб'єктивні чинники, що притаманні тій чи іншій галузі знань. Так, якщо говорити про вище згадану галузь вищої освіти- 081 Право, то виникає запитання яким чином можна інтернаціоналізувати останню з країнами англо-американської правової сім'ї, коли Україна належить до романо-германської...

І відповідно сама концепція доктрини підготовки майбутнього фахівця передбачає зовсім інший підхід, так як в основі англо-саксонської моделі права є прецедент, а не закон. Думаю, що подібних прикладів можна навести ще достатньо.

Що до державно – правової політики в сфері вищої освіти, то протягом усіх років незалежності в Україні проводяться реформи : кожен новий міністр освіти щось реформує... Так, не так давно було введено акредитацію вузів, посилювалися вимоги до ліцензійних умов, окремим університетам надавався національний статус, створювалися різні комісії та експертні поради, слабшав і посилювався контроль за витрачанням бюджетних коштів, формально розширювалася автономія ВНЗ, хоча при цьому зберігалось нормування навчального процесу, та інше . Про те, деградація вищої школи як тривала, так і триває. Сьогодні пропонуються нові рішення на базі вдосконалення державного управління вищою школою.

Досвід українських реформ державного управління вже мав би переконати всіх в тому, що покладатися на тотальний контроль не доводиться. Тому ні Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти, ні інший державний орган не здатний вирішити адміністративними методами питання забезпечення як якості так і інтернаціоналізації освіти.

Список використаних джерел

1. Інформаційний ресурс: <https://uk.wikipedia.org>/Болонський процес

УДК 378.4:37.014.25(477)

ЄФРЕМОВА І.І., к.ю.н., доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Білоцерківський національний аграрний університет, м. Біла Церква, Україна

ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНИ ЯК УМОВА ЯКІСНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ В СФЕРІ ПРАВА

В статті приділено увагу правовому регулюванню інтернаціоналізації особливостям визначення цілей інтернаціоналізації вищої освіти, визначенню види інтернаціоналізації освітнього процесу, акцентовано на необхідності розуміння настання правових та практичних наслідків і очікуваних результатів від учасників освітнього процесу.

Ключові слова: правові засади інтернаціоналізації вищої освіти, глобалізація освітніх програм, вплив на результати учасників освітнього процесу.

З початком процесів реформування національної вищої освіти було зрозуміло, що усталені пострадянські національні підходи до навчання майбутніх фахівців в сфері права не відповідають основним вимогам роботодавців. Знання в сфері національного права, безумовно мають велике значення, однак не завжди свідчать про достатні навички їх практичного застосування. Досить цінним для роботодавців є вміння молодих фахівців в сфері права розуміти різні правові системи, вміння застосовувати позитивний досвід інших країн, а також швидко реагувати на постійні зміни національного законодавства. Особливо важливими такі навички стали з моменту підписання Угоди про асоціацію Україна – ЄС, і активний розвиток України в напрямку євроінтеграції національного законодавства.

Для ефективності процесу інтернаціоналізації в освітній процес підготовки майбутніх правників, слід розуміти, що інтернаціоналізація це не абсолютне впровадження практики іноземних правових та освітніх систем в національній освітній простір, а все ж таки: інтернаціоналізація вищої освіти – це процес зближення національних освітніх досягнень, посилення співпраці та взаємозалежності міжнародного освітнього простору, руху (мобільності) здобувачів вищої освіти між країнами.

Нажаль, слід констатувати, що у розвинених країнах інтернаціоналізація вищої освіти носить переважно комерційний зміст, де в основному, міжнародна діяльність направлена на отримання прибутку через навчання студентів з інших країн. Національна освітня політика, в умовах постійного реформування, скорочення державного

фінансування вищої освіти, може призвести до процесу надання неякісних освітніх послуг через альтернативних провайдерів.

На даний час, освітня діяльність є комплексним інститутом, регулювання якого здійснюється нормами різних галузей права. Так, в зміст освітньої діяльності включено відносини з організаційно-правової форми освітнього закладу (державний, комунальний, приватний), відносини пов'язані із управлінням освітнім закладом, майнові відносини в сфері забезпечення якісної освітньої послуги, трудові відносини між керівництвом і науково-педагогічним складом та іншими співробітниками вищого освітнього закладу, відносини із здобувачами вищої освіти, які здобувають освіту за кошти державного бюджету або за контрактною формою навчання, а також відносини в сфері оподаткування суб'єктів освітніх послуг. Однак, базовим законодавчим актом у сфері надання освітніх послуг є Закон України «Про освіту» [1], а основним для надавачів освітніх послуг із здобуття вищої освіти є Закон України «Про вищу освіту» [2].

Крім основних (базових) законодавчих актів, що регулюють порядок та умови надання освітніх послуг у сфері здобуття вищої освіти, значну роль відіграють різні нормативно-правові акти, такі як Укази Президента України, Постанови та Розпорядження Кабінету Міністрів України, а також, Накази Міністерства освіти і науки України. Саме нормативні правові акти різних компетентних установ визначають основні напрями реформування і розвитку вищої освіти, а також встановлюють основні вимоги до набуття правового статусу суб'єктів освітньої діяльності у сфері вищої освіти, визначаючи порядок регулювання взаємовідносин із державою, із учасниками освітнього процесу.

Основні засади спрямовані на інтернаціоналізацію вищої освіти, здебільшого визначаються у концепціях, стратегіях, програмах, затверджених Президентом України, Постановами та/або розпорядженнями Кабінету Міністрів України, наказами Міністерства освіти і науки України, які визначають основні цілі інтернаціоналізації вищої освіти, а також містять конкретні заходи, кроки які необхідно впроваджувати в освітній процес суб'єктами надання освітніх послуг в сфері вищої освіти.

Значну роль у сприянні інтеграції системи вищої освіти України у світовий освітній і науковий простір відіграє Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти, шляхом оцінювання якості освітніх програм. Оскільки інтернаціоналізація є складовою пріоритетних цілей діяльності Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, через моніторинг активності щодо студентської та викладацької міжнародної мобільності, закордонних публікацій, лекцій іноземних професорів здійснюється аналіз стану інтернаціоналізації, а також напрацьовуються шляхи вдосконалення такої діяльності закладами вищої освіти.

Ефективність інтернаціоналізації освітнього процесу закладом вищої освіти може реалізуватися різними шляхами, які можливо розділити на три складові:

1) Навчання – оволодіння знаннями та навичками притаманними іноземним освітнім програмам через участь студентів у програмах студентських обмінів, програмах двох або спільних дипломів, міжнародних літніх/зимових школах;

2) Обмін досвідом, напрацюваннями – спрямовано на визначення шляхів вдосконалення якості підготовки фахівців, обміном напрацюваннями у національних освітніх традиціях шляхом участі у конференціях, тренінгах, круглих столах, семінарах тощо;

3) Співпраця – реалізується через укладення міжнародних договорів між суб'єктами освітньої діяльності, яка може бути реалізована шляхом індивідуальних грантових програмах, грантових освітніх проектів тощо.

Кожна із зазначених видів інтернаціоналізації спрямована на глобалізацію міжнародного досвіду освітньої діяльності в освітній простір України, що дозволить значно підвищити якість підготовки фахівців в сфері права. На кожному етапі відбувається вдосконалення освітніх програм закладів вищої освіти, підвищується кваліфікація професорсько-викладацького складу, оновлюються методи викладання, запроваджуються нові дисципліни, які дають або порівняння різних правових систем, або можливості спільного застосування міжнародних норм і національного законодавства.

Список використаних джерел

1. «Про освіту». Закон 2145-VIII в редакції від 01.01.2021. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
2. «Про вищу освіту» Закон 1556-VII в редакції від 26.02.2021. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>

УДК 314.15:342.95

МАКАРЧУК В.В., к.ю.н., асистент кафедри конституційного права та теоретико-правових дисциплін

Білоцерківський національний аграрний університет, м. Біла Церква, Україна

ДЕЯКІ ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВПЛИВУ ОСВІТНЬОЇ МІГРАЦІЇ НА НАЦІОНАЛЬНУ БЕЗПЕКУ УКРАЇНИ

В тезах розглянуті деякі правові аспекти впливу освітньої міграції на національну безпеку України, зокрема закріплення участі України як повноцінного учасника європейського простору освіти в нормативно-правовій базі. Проаналізовано позитивні та негативні наслідки освітньої міграції та їх вплив на національну безпеку.

Ключові слова: міграційна політика, міграційні процеси, академічна мобільність, безпека, національна безпека.

Міграційна політика є одним із пріоритетних напрямів розвитку країни. Міграція населення впливає на збалансованість ринку праці, стимулює економічне зростання окремих його секторів, впливає на соціальну і демографічну структуру населення та його етнічний склад. Водночас масовий притік мігрантів може спричинити ріст безробіття і посилення тиску на соціальну інфраструктуру.

Сьогодні національна безпека України вимагає захищеності суспільних інтересів усіх верств населення, зокрема молоді-студентів, за рахунок чого забезпечується сталий розвиток країни та суспільства. Забезпечення конституційних прав і свобод людини, у тому числі їхні права на освіту, є об'єктами національної безпеки.

Характеризуючи сутність освітньої міграції, О. Гринькевич визначає її як масове соціокультурне явище, пов'язане з переміщенням людей за межі регіону чи країни постійного проживання з метою підвищення свого освітнього рівня, здобуття знань [1, с. 256].

П. Циганков пов'язує поняття «безпека» із категорією «національні інтереси». Більше того, перше є похідним від другого. Національна безпека покликана насамперед

забезпечити гарантії збереження основних, життєво важливих інтересів – національного суверенітету, територіальної цілісності держави-нації, захисту її населення, - тобто таких інтересів, задля досягнення яких вона швидше погодиться воювати, ніж піде на компроміс. Інакше кажучи, національна безпека - це стратегія, спрямована на забезпечення життєво важливих інтересів держави-нації [2, с. 321-322]. Зараз поняття «національна безпека» трактується у більш широкому значенні. Крім військового, також розглядаються економічні, соціальні, екологічні чинники і, зокрема, небажані переміщення населення. Аналіз розвитку міграційних процесів у світі виявив, що з другої половини ХХ ст. нелегальна міграція вийшла за межі окремих націй-держав, ставши істотним дестабілізуючим чинником для багатьох країн світу. Міграція в такий спосіб, на думку В. Холода, перетворилася на об'єкт міжнародної політики [3, с. 1].

Освітня міграція має різні прояви і форми. Академічну мобільність та транскордонну освіту можна вважати основними інституційними формами освітньої міграції, оскільки перша передбачає переміщення між академічними установами, а друга - між країнами (зокрема і дистанційне) у процесі здобуття вищої освіти [1, с. 257].

Участь України як повноцінного учасника європейського простору освіти закріплена в нормативно-правовій базі. Зокрема «Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» визначає в розділі VI напрямки міжнародного партнерства. Так міжнародне співробітництво у сфері освіти передбачає розширення участі навчальних закладів, педагогів, науковців, учнів та студентів у різних проектах і програмах міжнародних організацій та співтовариств [4].

Ухвалений у 2014 році Закон України «Про вищу освіту» [5] задекларував міжнародну інтеграцію та інтеграцію національної системи вищої освіти в Європейський освітній простір одним із головних принципів державної політики в освіті. У галузі міжнародного співробітництва він визначає дванадцять напрямів діяльності університетів, серед яких участь у програмах обміну студентами, викладачами й дослідниками, академічну мобільність, організацію міжнародних наукових заходів тощо.

Додатковими елементами освітньої міграції стала участь вітчизняних університетів у програмах Еразмус+, Горизонт-2020, які активно підтримують проекти, партнерства, заходи і академічну мобільність у сфері освіти, підготовки, молоді і спорту. Програми академічної мобільності надають можливість та фінансову підтримку для навчання, проходження стажування чи викладання в іншій країнах, які беруть участь у програмі [6, с. 68].

Більшість науковців відзначають низку переваг від освітньої міграції саме для країн, що приймають іноземних студентів. Виділяють геополітичні, економічні, демографічні та соціальні переваги, а саме: значні фінансові надходження до бюджету національних економік, розвиток туристичної галузі та збільшення надходжень від зростання туристичних потоків; розвиток інноваційного та матеріально-технічного складників освітньої галузі, розширення асортименту освітніх послуг та прискорена інтеграція національних закладів вищої освіти у міжнародний освітньо-науковий простір; поліпшення демографічних показників через омолодження структури населення та його кількісного збільшення; інтелектуалізація людського капіталу та потенційне забезпечення народного господарства країни висококваліфікованими фахівцями, що, своєю чергою, прискорює науково-технічний прогрес та економічний розвиток країн [7, с. 497-498].

Разом із тим деякі форми освітньої міграції ставлять під загрозу національну безпеку України. Як слушно зазначає І. Іванова, негативними наслідками освітньої міграції для України є погіршення демографічної ситуації в Україні; зниження кількості працездатного населення; втрата інтелектуального потенціалу; економічні втрати за рахунок вивозу власних заощаджень за кордон; зниження попиту на вітчизняні товари та послуги і, як наслідок, - зменшення робочих місць в країні [8, с. 49].

Поглиблення інтернаціоналізації господарських зв'язків, розвиток інтеграційних процесів приводять до розширення можливостей навчання та академічних обмінів за кордоном, збільшення попиту на послуги високоякісної міжнародної освіти. Зростання ролі інтелектуального капіталу в розвитку національних економік актуалізує вивчення причин, наслідків та перспектив міжнародних освітніх міграцій та академічної мобільності, оскільки переважну частину мігрантів становить молодь – найактивніша частина населення, схильна до саморозвитку та адаптації в мультикультурному середовищі, втрата якої для будь-якої економіки може мати вкрай негативні соціально-економічні наслідки [9, с. 32].

Отже, проблема сучасних міграційних процесів та національної безпеки є завжди перспективною в плані подальших наукових досліджень, особливо враховуючи, що аналіз міграційної ситуації в Україні показує, що вони розвиваються набагато динамічніше, ніж відбувається процес правового регулювання у цій сфері. Фактично йдеться про складність дієвого правового регулювання міграційних процесів в країні, враховуючи, що Україна відноситься до буферної транзитної зони міграції між країнами Європи і країнами, що розвиваються. Освітня міграція дає можливість здобути за кордоном безкоштовну освіту, освіту за рахунок коштів грантів і проектів, а також платну освіту, проте значно дешевше, ніж у вищих навчальних закладах України та вважається більш престижною. Лише дієві комплексні заходи, в тому числі і правові, в сфері освітньої та міграційної політики України зможуть вплинути на національну безпеку країни.

Список використаних джерел

1. Гринькевич О. С. Освітня міграція в Україні та світі: інституційне середовище та напрями державного регулювання. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. Львів, 2013. Вип. 3 (101). С. 254-264. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sepspu_2013_3_28
2. Цыганков П. А. Теория международных отношений : учебное пособие. Москва : Гардарика, 2002. 590 с.
3. Холод В. Аналіз міграційної політики як складової частини національної безпеки України. URL: <https://lib.chmnu.edu.ua/pdf/pidruchnuku/21/28.pdf>
4. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року : Указ Президента України від 25.06.2013 р. № 344/2013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>
5. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. №1556-VII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
6. Садова У. Я. Українська міграція в умовах глобальних і національних викликів XXI століття : наукове видання. Львів, 2019. 110 с.
7. Степурина С. О., Дериховська В.І. Тенденції освітньої міграції та її вплив на інституційне середовище в Україні. *Економіка і суспільство*. 2018. Вип. 177. С. 496-505. URL: http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/46048/1/ETS_2018_17_Stepurina_Tendentsii.pdf
8. Іванова І. Ф. Міжнародна освітня міграція української молоді: причини, наслідки. *Вісник одеського національного університету. соціологія і політичні науки*. 2017. № 1(28). С. 45-53. URL: <http://heraldiss.onu.edu.ua/article/view/119967>
9. Брензович К. С., Немеш Є. П. Міжнародна студентська міграція та її вплив на соціально-економічний розвиток країн. *Економіка і суспільство*. 2017. № 10. С. 32-36.

УДК 349:412

БІЛОУС Р.С., магістрант

Науковий керівник – **НАСТІНА О.І.**, канд. юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ НА ЗЕМЛЮ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

На сьогоднішній день правові проблеми здійснення права власності на землю територіальних громад займає одне з основних місць в українському інфопросторі. Через активне створення ОТГ виникають спори хто є власником землі держава чи територіальна громада.

Ключові слова право власності на землю, власність на землю територіальних громад, набуття права власності на землю.

Земля є одним із найцінніших ресурсів, яким володіє територіальна громада, матеріальною і фінансовою основою місцевого самоврядування і яка слугує запорукою побудови фінансово-самостійного, незалежного та міцного місцевого самоврядування України, забезпечує соціально-економічний та культурний розвиток територіальної громади та її членів [1].

Відповідно до Цивільного кодексу України (далі - ЦК) під правом власності розуміють право особи на річ, майно [2]. Та чи є земля майном? Звісно так, в Конституції чітко вказано що земля є об'єктом права власності Українського народу[3]. Стаття 83 Земельного Кодексу України (далі – ЗКУ) визначає що право власності на землю територіальних громад, а саме землі, які належать громадам сіл, селищ, міст, є комунальною власністю.

Виходячи з вище згаданого можна зробити висновок, що Комунальна власність = власність територіальних громад. А це означає, що до власності територіальних громад можна віднести визначені у ч.2 ст.83 ЗКУ: усі землі в межах населених пунктів, крім земельних ділянок приватної та державної власності; земельні ділянки, на яких розташовані будівлі, споруди, інші об'єкти нерухомого майна комунальної власності незалежно від місця їх розташування.

Крім того територіальна громада може набути право власності на земельні ділянки у разі:

- а) передачі їм земель державної власності;
- б) відчуження земельних ділянок для суспільних потреб та з мотивів суспільної необхідності відповідно до закону;
- в) прийняття спадщини або переходу в їхню власність земельних ділянок, визнаних судом відумерлою спадщиною;
- г) придбання за договором купівлі-продажу, ренти, дарування, міни, іншими цивільно-правовими угодами;
- г) виникнення інших підстав, передбачених законом.

О. Настіна відмічає, що даний перелік підстав набуття права комунальної власності на землю не є вичерпним. ЗКУ допускає можливість набуття права комунальної власності на землю й з інших підстав. На наше переконання всі ці підстави мають бути перелічені саме в законах, а не в підзаконних нормативно-правових актах [4].

Також ЗКУ передбачає, передачу у комунальну власність земель за рішеннями органів виконавчої влади:

- якщо земельні ділянки передбачають використовувати для обслуговування потреб територіальної громади

- якщо земельні ділянки, які відповідно до затвердженої містобудівної документації передбачається включити у межі населених пунктів.

У разі прийняття проекту «Закону про місцевий референдум» до форм реалізації права комунальної власності на землю можна буде віднести і місцевий референдум, який дозволить жителям територіальної громади, шляхом голосування, приймати рішення що належать до повноважень місцевого самоврядування, зокрема і ті які пов'язані з правом власності на землю територіальних громад [5].

Отже, підсумовуючи вищесказане слід зауважити, що територіальні громади можуть і мають право набувати право власності на землю, а з прийняттям нового законодавства зможе більш ефективно його застосовувати.

Список використаних джерел

1. Право територіальної громади села щодо розпорядження землею: юридична природа та порядок здійснення / В.М. Литвинець // Часопис Київського університету права. — 2009. — № 4. — С. 271-275

2. Цивільний кодекс України: Кодекс від 16 січня 2003 № 435-IV. База даних «законодавство України»/ВР URL<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення 28.02.2021).

3. Конституція України: Закон від 08 грудня 2004 № 2222-IV База даних «Законодавство України»/ВР України URL<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 28.02.2021).

4. Передача земель державної власності у власність територіальних громад як підстава виникнення права комунальної власності на землю в Україні / О.І. Настіна // Науково-практичний журнал «Право. Людина. Довкілля». – 2019. – Вип. 3 (10). – С. 42-49.

5. Про місцевий референдум: Проект Закону від 02 листопада 2019 № 1221 URLhttps://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66590 (дата звернення 28.02.2021).

УДК 342.9

ЛОМАКІНА І.Ю., к.ю.н., доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Білоцерківський національний аграрний університет, м. Біла Церква, Україна

ПІДГОТОВКА КАДРІВ ЯК ПРОСУВАННЯ І ПІДВИЩЕННЯ ДОБРОБУТУ ДЕРЖАВИ

Активна політика держави, орієнтована на досягнення соціально-економічного прогресу, є основою розвитку економіки. Її реалізація залежить від багатьох факторів, серед яких пріоритетне значення мають наявність науково-технологічної, матеріально-технічної бази, досить розвиненої інфраструктури і головне – кваліфікованих кадрів, здатних до подальшого вдосконалення професійної майстерності відповідно до потреб в обмеженому за тривалістю періоді часу.

Ключові слова: добробут, виробництво, інфраструктура, кадри, кваліфіковані кадри, освітній процес, розвиток економіки, підготовка кадрів, розвиток, держава.

Розбудова ринкових відносин в Україні серед позитивних моментів, нажаль, висвітлила ще й значну частину темних плям, подолання яких залежить від цілого ряду об'єктивних і суб'єктивних факторів. Серед них найменш вивченою, а тому і практично не дослідженою сферою виявилася система підготовки кадрів вищої кваліфікації. Дослідження показують, що за останні 10 років наша країна за рівнем підготовки кадрів вищої кваліфікації, зокрема забезпеченості ними провідних галузь сільського

господарства, з перших місць в світі з'їхала на 50-70-е. Інвестуючи у різні сфери виробництва, намагаючись приблизитися до світових показників, держава практично не приділяє уваги головному фактору розвитку економіки – кадровому потенціалу.

Наукою доведено і практикою підтверджено, що активна політика держави, орієнтована на досягнення соціально-економічного прогресу, є основою розвитку економіки. Її реалізація залежить від багатьох факторів, серед яких пріоритетне значення мають наявність науково-технологічної, матеріально-технічної бази, досить розвиненої інфраструктури і головне - кваліфікованих кадрів, здатних до подальшого вдосконалення професійної майстерності відповідно до потреб в обмеженому за тривалістю періоді часу. Крім того, для досягнення соціально значущих результатів реалізації промислової політики важливе значення має стратегія соціально-економічного розвитку та можливості використання виробництвом результатів сучасних наукових розробок, які багато в чому визначаються забезпеченістю кадрами, їх компетентністю і зацікавленістю. У сучасній постіндустріальній економіці, що переходить в інформаційну стадію (коли на перший план висувуються виробництво знань, їх накопичення, переробка і розподіл за допомогою електронних носіїв та комп'ютерних мереж, коли не робітник у верстата або у конвеєра, а науковець і програміст все більше стають драйверами сучасного економічного життя), саме людські ресурси і їх інтелектуальний потенціал перетворюються в головний ресурс сучасного розвитку.

Отже, інвестиції в ці ресурси, в «людський капітал», перш за все з боку держави, виступають в якості не тільки пріоритетних, але і найбільш ефективних. Це вже давно зрозуміли в багатьох розвинених країнах, причому, як на макро-, так і на мікроекономічному рівні. Держави витрачають на систему освіти все більше коштів; в рамках окремих компаній і фірм організуються навчання і перенавчання, а все частіше й планомірна система безперервного (зі своїми етапами і завданнями) навчання всього персоналу, який тим самим знаходить перспективи службового просування і підвищення добробуту.

Для нашої країни залишається багато невирішених завдань, в цілому можна констатувати, що в державних вузах економічного і управлінського профілю змістовна сторона освітнього процесу змінилася досить істотно. Освоєно нові світоглядні та теоретико-методологічні основи навчальних планів.

УДК 378

САМОЙЛОВИЧА.А., ст.викладач кафедри публічно-правових дисциплін
Білоцерківський національний аграрний університет, м. Біла Церква, Україна

АКТУАЛЬНІСТЬ ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

У даних тезах приділено увагу меті та значенню реформування вищої юридичної освіти у напрямку її інтернаціоналізації. Відзначено, що інтернаціоналізація вищої освіти в Україні має історичне підґрунтя та причини, які на це спонукають.

Ключові слова: вища освіта, інтернаціоналізація, міжнародний досвід, реформування, юридична освіта.

Ефективне реформування правової освіти, визначення її головних завдань та пріоритетів у майбутньому буду сприяти дієвій побудові демократичної країни, правової та соціальної держави. Тому правова освіта є інструментом позитивного виховного впливу, який формує правову культуру, свідомість громадян України та осіб, які в ній постійно проживають.

Професія юриста в усі часи є актуальною, притягує свою увагу випускників загальноосвітніх шкіл, а також осіб, які мають інший фах та бажають додатково отримати юридичну освіту. Спеціальність «Право» сприяє опануванню таких професій як адвокат, нотаріус, прокурор, суддя та працевлаштуванню в системі МВС, СБУ тощо.

Мета юридичної освіти – формування компетентностей, необхідних для розуміння природи і функцій права, змісту теоретичних засад (доктрин), принципів і основних юридичних інститутів, застосування права, а також меж юридичного регулювання різних суспільних відносин. Здобувачі юридичної освіти повинні бути готові до захисту прав людини та основоположних свобод, утвердження верховенства права, будучи відданими принципам людської та професійної гідності, справедливості, рівності, неупередженості, незалежності, співпереживання та дотримання високих етичних стандартів [3].

Кравчук М.В. зауважує, що встановлені високих вимог до вітчизняної юридичної освіти та окреслені основних напрямів її реформування та стандартизації слід врахувати, що в умовах розбудови незалежної, правової держави вона досягла достатньо високих параметрів, виробила позитивні тенденції. З підвищенням значення права у житті суспільства суттєво розширились межі правової діяльності у сферах державного будівництва, економіки, забезпечення суспільного порядку тощо, а відтак значно зріс престиж юридичної професії, роль правників у суспільстві. Водночас не всі випускники юридичних вузів сьогодні працевлаштовуються за спеціальністю, хоча вони конкурентоспроможні й можуть самі створити власне робоче місце [2, с. 162].

Інтеграція України до Європейської спільноти стимулює поштовх до реформ у системі вищої освіти за міжнародними зобов'язаннями та відповідно до стратегічного розвитку державних інститутів у сфері освіти. Тому, перебування України у Європейському просторі потребує ефективної співпраці внутрішньодержавної системи вищої освіти, а отже її інтернаціоналізацію.

Це не тільки вимоги сьогодення. А Україна знає факти інтернаціоналізації вищої освіти у минулому. Так, традиції інтернаціоналізації української освіти беруть початок ще з часів XV–XVI ст. У цей період Україна за рівнем культурного розвитку та освіти перебувала в загальноєвропейському середовищі. Багато українців здобували освіту в Європі, а перші вищі навчальні заклади в самій Україні – Острозька та Києво-Могилянська академії – навчальними планами були схожі на провідні західноєвропейські університети (Краківський, Празький, Болонський та інших) [4, с. 157].

Серед наявних причин, які потребують інтернаціоналізації юридичної освіти в Україні являються задоволення потреб практичної діяльності у сфері юриспруденції, а також сприяти якісній практичній підготовці юристів, що буде сприяти дотриманню всіх конституційних принципів справ та свобод людини і громадянина, захисту прав юридичних осіб, уникненню свавілля з боку посадових осіб органів виконавчої влади та місцевого самоврядування.

Заслуговує на увагу думка Частника О.С., який зазначає, що в західних університетах процес інтернаціоналізації розглядається не тільки як пріоритетний, а як і

один із складників місії університету. Ці питання вбачаються не менш актуальними і для нашої вищої школи. Інтернаціоналізація, як процес міжнародної орієнтації вузів, має в своїй основі три елементи: наявність міжнародного компоненту у змісті навчальних планів та програм, міжнародна мобільність студентів та професорів, наявність програм технічного співробітництва та взаємодопомоги. Міжнародна освіта має включати в себе не тільки відповідні навчальні плани і програми, міжнародні обміни студентами і викладачами, спільні програми з місцевими громадами, перепідготовку кадрів та широкий спектр адміністративних послуг, а й демонструвати певну прихильність до ідеї глобального світогляду. Вважається, що міжнародна освіта – це набір різнопланових заходів, програм і послуг, які проходять в рамках курсів за міжнародними напрямками, міжнародних академічних обмінів і технічного співробітництва [6, с. 289].

Стимулами розвитку інтернаціоналізації вищої освіти для України, можна виділити: – академічні (розширення доступу до вищої освіти, підвищення якості вищої освіти; міжнародне визнання і покращення позицій в міжнародних рейтингах, створення і впровадження знань); – економічні (короткостроковий економічний ефект від прямих витрат іноземних студентів, підготовка кваліфікованої робочої сили з навичками у сфері міжнародної співпраці, умови для довгострокового економічного розвитку); – політичні (розвиток публічної демократії, міжнародна співпраця); – соціально-культурні (об'єднання провідних науковців для вирішення глобальних проблем та досягнення сталого розвитку, підвищення рівня міжнародної комунікації, підвищення толерантності у суспільстві) [5, с. 108].

Таким чином, враховуючи вищевикладене підтримуємо думку Гуменюк Т.І., згідно якої дослідження питань інтернаціоналізації юридичної освіти базується на:

- 1) гуманізації, утвердженні моральних та професійних компетенцій правника;
- 2) потребі у визначенні уніфікованих стандартів у сфері вищої юридичної освіти;
- 3) поєднанні європейських та національних підходів у підготовці правників;
- 4) першочерговому урахуванню потреб практики та подальшому посиленні практичної підготовки фахівця в галузі права;
- 5) поєднанні зусиль державних та самоврядних професійних органів під час визначення стандартів, за якими повинна надалі здійснюватися підготовка юристів [1, с. 21].

Список використаних джерел

1. Гуменюк Т.І. Інтеграція основних тенденцій європейської юридичної освіти в Україні / Т. І. Гуменюк // Право і суспільство. — 2018. — № 3, ч. 2. — С. 16-21.
2. Кравчук М.В. Основні напрями реформування та стандартизації вищої юридичної освіти / М.В. Кравчук. Порівняльно правові дослідження. – № 1. – 2009. – С. 161-167.
3. Проект концепції юридичної освіти. – Електронний ресурс: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/koncepciya-vdoskonalennya-pravnichoyi-yuridichnoyi-osviti-dlya-fahovoyi-pidgotovki-pravnika>
4. Сбруєва А. Інтернаціоналізація вищої освіти: сутність поняття та системні зміни парадигми / А. Сбруєва // Педагогічні науки. – Суми : СумДПУ, 2001. – С. 157-167.
5. Семенець Ю. О. Інтернаціоналізація вищої освіти: у пошуку перспектив вдосконалення стратегії провідних українських ВНЗ / Ю. О. Семенець // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарства. - 2017. - Вип. 14(2). - С. 108-113.
6. Частник О. С. Інтернаціоналізація вищої юридичної освіти / О. С. Частник // Іноземні мови у вищій освіті: лінгвістичні, психолого-педагогічні та методичні перспективи : матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф., 15 листоп. 2016 р. – Харків, 2016. – С. 287-290.

СОКИРИНСЬКА О.А., к.ю.н., доцент кафедри публічно-правових дисциплін
Білоцерківський національний аграрний університет, м. Біла Церква, Україна

ЗМІСТ ПОНЯТТЯ «УМИСНОГО ВБИВСТВА» В КАТЕГОРІЇ ВІЙСЬКОВИХ ЗЛОЧИНІВ У МІЖНАРОДНОМУ ГУМАНІТАРНОМУ ПРАВІ

Акцентовано увагу на різниці понять «умисне вбивство» та «військові дії, що призвели до загибелі цивільного населення» у кваліфікації військових злочинів через призму норм міжнародного гуманітарного права. Проаналізовано нормативні акти міжнародного права, які розкривають ці поняття.

Ключові слова: умисел, умисне вбивство, військові злочини, обвинувачений.

На судових процесах у справі про скоєння військових злочинів або більш серйозних порушень обвинувачення, зазвичай, повинно доводити не тільки той факт, що обвинувачений скоїв ті дії які йому інкримінують, але й те, що настання наслідків цих дій були його наміром. З юридичної точки зору такий намір зазвичай відображають поняттям *mens rea*, «умисел», «злочинний умисел». Наприклад, якщо напад на військовий об'єкт потяг за собою ненавмисні втрати серед цивільного населення через несправність зброї або хибні розвідувальні дані про об'єкт, командира, незважаючи на наслідки його дій, не може бути визнано винним у злочині, оскільки у його діях був відсутній злочинний умисел.

Навіть у тих випадках, коли норми міжнародних договорів не передбачають наявності чи відсутності злочинного умислу, як у випадку «захоплення заручників», - наявність злочинного умислу повинно бути доведено. Наприклад, якщо комбатант отримав наказ забрати з селища, що розташоване в районі бойових дій, цивільних осіб та доправити їх під збройною охороною в місто, подалі від бою, а потім здати командиру чи коменданту, який буде використовувати цих осіб у якості заручників для прикриття та охорони військового штабу від нападу, то такий солдат може на свій захист використовувати аргумент, що він не знав про намір командира використовувати цивільне населення у якості заручників та був впевнений, що супроводжував їх у безпечне місце.

Норми міжнародних договорів, що стосуються серйозних порушень, часто визначають наявність такого наміру, як «умисного», наприклад у визначенні «умисного вбивства, тортур та нелюдського поводження». Наявність наміру може також мати так звану «довільну» форму, як, наприклад, у випадках «довільної та великомасштабної руйнації майна цивільних осіб, що не була викликана військовою необхідністю».

Поняття «умисні» та «довільні» передбачають як умисні та свідомі дії, так й дії, що носять бездумний, хаотичний характер. Кримінальну відповідальність тягнуть не тільки вчинені дії, але й бездіяльність в тих ситуаціях, коли вчинення тих чи інших дій було обов'язком особи. Але така ситуація буде актуальною у випадку коли бездіяльність була наміром особи досягти певних наслідків або ця особа була байдужою до цих наслідків.

Вивчаючи зміст Додаткових протоколів можна дійти висновку щодо поняття «умисного», як свідомих дій обвинуваченого з наміром, усвідомлення таких дій та їх наслідків, а також бажання настання таких наслідків. Це тлумачення також охоплює й

поняття «протиправний намір» та «необережність», тобто відношення суб'єкта, що невпевнений у настанні конкретних наслідків, але готового до їх можливого настання. З іншого боку, таке тлумачення не охоплює звичайної необережності та непередбачуваності, тобто, коли суб'єкт не усвідомлює своїх дій та їх наслідків. Однак, необережність та халатність можуть бути достатнім мотивом для настання дисциплінарної відповідальності відповідно до норм національного законодавства.

Статут Міжнародного Кримінального Суду визначає, що обвинуваченого може бути визнано винним тільки в тому випадку, коли злочин скоєно «умисно» та «свідомо». «Умисно» означає, що «ця особа має намір вчинити таке діяння», а по відношенню до наслідків «ця особа має намір спричинити такі наслідки або усвідомлює, що вони будуть спричинені якщо нічого не зміниться». «Свідомо» означає усвідомлення того, що обставина існує або, що наслідок наступить якщо нічого не зміниться[1].

Додатковий протокол I до Женевських Конвенцій визначає, що загибель цивільних осіб внаслідок, навіть, передбачуваних дій під час військових операцій, не є протиправним діянням, якщо тільки було дотримано принцип відповідності. Але якщо вбивство цивільних осіб, не комбатантів відбулося умисно або невиправдано військовою необхідністю, має місце військовий злочин[2]. Таким злочином, до прикладу, можна вважати страту заручників чи військовополонених. За вчинення такого роду діяння під час міжнародного конфлікту, винного будуть переслідувати як за умисне вбивство відповідно до норм Женевських Конвенцій про покарання за серйозні порушення. У випадку конфлікту не міжнародного характеру такий злочин може кваліфікуватись як тяжке вбивство в межах внутрішнього права або як порушення загальної статті 3 Женевських Конвенцій 1949 року[3].

Поняття умисного вбивства або тяжкого вбивства розповсюджується не тільки на вбивство цивільних осіб, але й на вбивство військовополонених, хворих та поранених військовослужбовців, військовослужбовців, що потрапили в полон, медичного та релігійного персоналу.

Список використаних джерел

1. Римський Статут Міжнародного Кримінального Суду, від 17 липня 1998 р. – Електронний ресурс. – режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/go/995_588
2. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року. – Електронний ресурс. – режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text
3. Женевська Конвенція про покращення долі поранених і хворих в діючих арміях. Женева, 12 серпня 1949 р. *Перша Женевська Конвенція (1949)*. – Електронний ресурс. – режим доступу: zakon.rada.gov.ua/go/995_151

Секція 5 ДИСТАНЦІЙНА ОСВІТА: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ

УДК 378.048.02

МАЙЄР Н.В., д-р пед. наук, професор, професор кафедри методики викладання іноземних мов й інформаційно-комунікаційних технологій
Київський національний лінгвістичний університет, м. Київ, Україна

МЕТОДИ ФОРМУВАННЯ ТЕСТОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ І КУЛЬТУРИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Визначено методи формування тестової компетентності майбутніх учителів іноземних мов і культур у процесі вивчення навчальної дисципліни професійно-методичної підготовки «Тестування у навчанні французької мови», розкрито особливості їх реалізації в умовах дистанційного навчання.

Ключові слова: метод, вчитель, іноземні мови і культури, тестова компетентність, французька мова, дистанційне навчання.

В умовах дистанційного навчання виникає необхідність відбору методів і технологій, які сприяють інтенсифікації процесу формування тестової компетентності майбутніх учителів іноземних мов і культур під час вивчення навчальної дисципліни професійно-методичної підготовки «Тестування у навчанні французької мови».

Проблемний метод застосовується під час он-лайн лекцій і практичних занять, які проводяться з використанням платформи Microsoft Teams, у процесі обговорення проблем лінгводидактичного тестування і методики тестового контролю іншомовної комунікативної компетентності учнів закладів загальної середньої освіти.

Ігровий метод передбачає презентацію на практичному занятті у формі професійно-орієнтованої рольової гри самостійно виконаних творчих професійно-методичних завдань. Використання цього методу сприяє реалізації квазіпрофесійної діяльності майбутніх учителів іноземних мов і культур, розвитку методичної рефлексії.

Комп'ютерний метод застосовується 1) для контролю методичних знань студентів шляхом виконання тестових завдань, розроблених в системі управління навчанням Moodle та 2) для формування методичних знань про інструментальні програми задля створення електронних тестів для контролю іншомовної компетентності учнів і методичних умінь розроблення електронних тестових завдань з використанням цих програм. *Метод портфоліо* студенти застосовують для створення комплектів проаналізованих, відібраних та самостійно розроблених тестів (зокрема електронних) для контролю сформованості в учнів окремих видів іншомовної комунікативної компетентності та її складників. З використанням цього методу у майбутніх учителів іноземних мов і культур розвиваються методична рефлексія, вміння самоконтролю й оцінювання особистих досягнень в оволодінні тестовою компетентністю.

Проектна технологія реалізується в процесі виконання індивідуальних проектних завдань з розроблення тестового практикуму (зокрема електронного) та презентації їх

результатів і сприяє розвитку у студентів методичного мислення, творчих здібностей, умінь демонструвати й обґрунтувати власні методичні рішення.

Застосування цих методів сприяє також розвитку професійно орієнтованої ІКТ-компетентності майбутніх вчителів іноземних мов і культур.

УДК 378.147:004

МЕЛЬНИК Л.М., канд.політ.наук, доцент,
завідувач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
ГРЕК І.М., асистент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
Білоцерківський національний аграрний університет, м. Біла Церква, Україна

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ ЯК МОТИВАТОР САМООРГАНІЗАЦІЇ ТА САМООСВІТИ

Автори акцентують увагу на понятті дистанційне навчання відповідно до нормативно-правової бази. Розкрито роль дистанційного навчання у вихованні самоорганізації та самоосвіти у здобувачів освіти.

Ключові слова: дистанційне навчання, дистанційна освіта, самоорганізація, самоосвіта, студент, самовдосконалення.

Протягом останніх двадцяти років в Україні відбувається перехід від традиційного аудиторного навчання до навчання із використанням елементів дистанційної освіти. Реформа вищої освіти передбачає втілення у навчальному процесі технологій змішаного навчання. Відповідно до Положення про дистанційне навчання та Концепції розвитку дистанційної освіти в Україні дистанційне навчання – це індивідуалізований процес набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчального процесу у спеціалізованому середовищі, яке функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій. Визначається рівноцінною з очною, вечірньою, заочною та екстернатом [Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні (затверджено Постановою МОН України В. Г. Кременем 20 грудня 2000 р -<http://uiite.kpi.ua/2019/06/03/1598/> Положення про дистанційне навчання - <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13#n18> <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13#n18>].

Не зважаючи на солідний науковий доробок із проблеми дистанційної освіти, дистанційне навчання уповні не використовувало всіх технологічних можливостей. Дистанційна освіта в Україні носила дещо формальний характер і нагадувала заочну форму навчання. Проте, пандемія COVID-19 внесла корективи і навесні 2020 року всі заклади освіти перейшли на дистанційне навчання. Через брак досвіду дистанційного навчання виникала низка проблем у взаємодії студент – викладач. В основному проблеми виникали від відсутності швидкісного якісного Інтернет-зв'язку та відсутністю досвіду у користуванні конференц-сервісами. Після тимчасової розгубленості усі учасники освітнього процесу прийняли виклик сучасних життєвих реалій та швидко адаптувались і питання розвитку дистанційної освіти набуло неабиякої актуальності.

Більше того, дистанційна організація навчального процесу припускає дещо інший підхід до навчання, а саме: самоорганізації та самоосвіти (уміння навчатися самостійно). На студента покладаються функції самостійності, аналізу, систематизації, узагальнення інформації. Завдяки дистанційній освіті студенту необхідно виходити на вищий рівень самоорганізації та самомотивації щодо навчання. Дещо змінюються в навчальному процесі і функції викладача. Відтепер викладач повинен координувати пізнавальний процес студентів, керувати їхніми навчальними проєктами, допомагати самоорганізуватися студентові та стимулювати розвиток його інтелектуального потенціалу.

Отже, як показує практика дистанційної комунікації «викладач-студент» дистанційне навчання формує особистісні риси в здобувача - самостійність приймати рішення, самовдосконалення, креативне мислення, розвивається ціннісно-сміслова компетентність.

Майбутнє освіти – за змішаним навчанням, яке дуже легко перемикає як в офлайн так і в онлайн режими: обирати різні організаційні моделі та стратегії відповідно до можливостей, потреб і викликів ХХІ сторіччя.

УДК 378.147:81'243:004

РЕЙДА О.А., старший викладач кафедри іноземних мов

Білоцерківський національний аграрний університет, м. Біла Церква, Україна

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ З КУРСУ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В РАМКАХ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ

Розглянуто особливості організації навчання іноземної мови студентів немовних ВНЗ, розкрито сутність поняття «самостійна навчально-пізнавальна діяльність», «дистанційне навчання», розглянуті традиційні форми контролю самостійної роботи студентів та форми контролю в умовах дистанційного навчання. Запропоновано можливості оптимізації процесу вивчення іноземних мов, зокрема шляхом удосконалення організації самостійної діяльності студентів.

Ключові слова: самостійна робота студентів, рівні володіння іноземною мовою, дистанційне навчання, інформаційно-комунікаційні технології.

Дистанційне навчання є досить новим явищем в Україні, та воно швидко розповсюджується серед вітчизняних ВНЗ. Серед великої кількості переваг у нашій країні воно зіткнулося з низкою проблем, адже новітні технології не є досконалими та рівень викладачів не забезпечують швидке освоєння та користування цим ресурсом. Дистанційна освіта в Україні повинна переймати досвід європейських країн для швидкого його розвитку та реформування.

Зауважимо, що проблема організації та контролю знань самостійної роботи студентів як у традиційній формі навчання так і в умовах дистанційного навчання є досить актуальною. Новим Законом України «Про вищу освіту» (ст.50) [1; 20], зазначено, що самостійна робота є однією з основних форм організації освітнього процесу у вищих навчальних закладах.

Самостійна робота студентів – це навчальна діяльність студентів у позааудиторний час, яку вони здійснюють за завданням викладача, під його

керівництвом, але без його безпосередньої участі, а її метою – є розширення і поглиблення знань, їх перевірка на практичних заняттях, формування педагогічних та дослідницьких вмінь і навичок, набуття досвіду інноваційної діяльності, здатності до самостійного навчання упродовж життя (lifelong learning). Але, все актуальнішим стає використання інформаційно-комунікаційних технологій під час організації та контролю знань самостійної роботи студентів.

Інформаційно-комунікаційні технології, у тому числі, дистанційні технології інтегруються у навчальний процес для організації самостійної навчальної діяльності студентів у позааудиторних умовах. Проблема дистанційного навчання (ДН) у вивчення іноземних мов досліджується у роботах О. Андреева [1], К. Кожухова [10], Є. Полат [4] та ін.

Дистанційне навчання - є комплексною педагогічною технологією, що поєднує досягнення педагогіки і психології з дидактичними можливостями інформаційних і телекомунікаційних технологій, які дозволяють використовувати комп'ютер як носій інформації та засіб організації спілкування.

Необхідно враховувати усі необхідні засоби для організації та контролю знань студентів самостійного оволодіння іноземною мовою: засоби самонавчання, оцінювання навчальних досягнень, комунікації тощо. При цьому навчальна діяльність студентів може здійснюватися як асинхронно, коли кожен студент вивчає матеріал самостійно у зручний для нього час, так і синхронно – у режимі реального часу під час онлайн лекції або семінару.

Самостійна робота в рамках дистанційного курсу з іноземної мови у вищій школі не повинна бути пасивною, а навпаки, студента слід залучати до активної пізнавальної діяльності, яка не обмежується придбанням іншомовних знань, а обов'язково передбачає їх практичне застосування; для вирішення певних комунікативних завдань в рамках майбутньої професійної діяльності. Тому спільні міжнародні проекти зі студентами, для яких досліджувана мова є рідною, мають особливо високий результат. Організація контролю щодо того, як засвоюються знання та засоби пізнавальної діяльності; як студент вміє застосовувати отримані знання у певних ситуаціях, що безпосередньо пов'язані з його майбутньою спеціальністю, повинна бути систематичною та заснована на своєчасному зворотному зв'язку, яка вже міститься в самому навчальному матеріалі. Курс дистанційного навчання іноземній мові передбачає гнучке комбінування самостійної когнітивної діяльності студентів та різних інформаційних джерел, навчальних матеріалів, спеціально розроблених довідкових, додаткових матеріалів, та постійної, оперативної взаємодії з викладачем курсу дистанційного навчання, але не виключає роботу в групі з учасниками цього курсу, застосовуючи проблемні, дослідницькі, пошукові методи у процесі роботи над певними модулями курсу. Окрім цього, можливе проведення спільних телекомунікаційних проектів з іноземними студентами (міжнародні проекти), організація круглих столів, групових та індивідуальних презентацій, електронних телеконференцій, телемостів.

До основних форм контролю самостійної роботи у дистанційній формі навчання: метод рейтингового оцінювання (можливість контролю всіх видів занять за рейтинговою системою); тестування, як основна форма контролю самостійної роботи; анкетування; проектно-комунікативні методи (вебінари, відео конференції, форум, чат тощо); практичні/лабораторні роботи.

Важливо зазначити, роль самостійної роботи у дистанційному навчанні: в основі ДН лежить самостійна робота слухачів (вміння самостійно навчатися); під час ДН самостійна робота керована конкретним суб'єктом (тьютором), на кожному її етапі перед слухачем ставиться конкретна мета і контролюється її виконання, а також надається оперативна допомога з боку кваліфікованих спеціалістів; самостійна робота проводиться за індивідуальним планом; дидактичне забезпечення самостійної роботи у ДН не обмежується методичними рекомендаціями і переліками літератури, а здійснюється за допомогою навчально-методичних комплексів у дистанційному курсі навчання.

Таким чином, на сьогоднішній день, виникає потреба розробки і запровадження у навчальний процес програм дистанційного навчання, що відповідають кращим світовим зразкам і забезпечують підготовку фахівців на високому професійному рівні. Самостійна робота в умовах дистанційного навчання є ефективною формою діяльності студента із вивчення іноземної мови за умови правильної, логічної та обґрунтованої організації з боку викладача.

Список використаних джерел

1. Томазенко Л. В. Навчання студентів усної комунікації на заняттях з корективного курсу іноземної мови / Л. В. Томазенко, Л. А. Хілько // Педагогічний альманах : [збірник наукових праць]. Херсон : КВНЗ "Херсонська академія неперервної освіти", 2013. Випуск 18. 303 с.
2. Литвинова С.Г. Хмарні технології в управлінні дошкільними навчальними закладами / С.Г. Литвинова // Інформаційно-комп'ютерні технології в економіці, освіті та соціальній сфері. Вип. 8. Симферополь: ФЛП Бондаренко О.А., 2013. С. 99-101.
3. Клокар Н. Методологічні основи запровадження дистанційного навчання в системі підвищення кваліфікації / Н. Клокар // Шлях освіти. 2012. № 4 (46). С. 38-41.

УДК378.091.321-021.467

ТИМЧУК І.М., канд. пед. наук

ПОГОРІЛА С.Г., канд. пед. наук

Білоцерківський національний аграрний університет, Україна

ДО ПРОБЛЕМИ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ ВИКЛАДАЧА В УМОВАХ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ

Розглядається проблема емоційного вигорання викладача, акцентується увага на ознаках емоційного вигорання науково-педагогічного працівника та факторах, що сприяють появі емоційного дисбалансу в умовах змішаного навчання. Авторами запропоновано дієві способи підвищення стресостійкості в умовах змішаного навчання.

Ключові слова: емоційне вигорання, стресостійкість викладача, дистанційне навчання, змішане навчання.

Сучасний технологічний процес, соціальні, політичні та екологічні умови життя людини, події, що нині відбуваються внаслідок розповсюдження COVID-19, нерідко призводять до виникнення синдрому розумово-емоційного вигорання. Емоційне вигорання – це синдром постійної втоми, емоційного виснаження, який з

часом посилюється. Термін «вигорання» позначений у Міжнародному класифікаторі хвороб, де зазначено, що емоційне вигорання входить до факторів, які впливають на стан здоров'я. Воно погіршує якість життя людини, створює проблеми і заважає працездатності.

За класифікацією професій Є.О. Климова, професія викладача належить до категорії «людини-людина», депредметом праці є самі люди, групи людей чи колективи. Саме тому педагогічні та науково-педагогічні працівники є особливо схильними до емоційного вигорання. Необхідність постійно бути на зв'язку, опрацьовувати велику кількість інформації, слухати, аналізувати і говорити, виконувати навчальне, наукове та методичне навантаження, вчитися працювати в нових умовах дистанційного навчання, викликає у викладача відчуття емоційного виснаження, стресу та постійної втоми.

Ознаками емоційного вигорання педагога є відчуття фізичного виснаження, порушення сну, невпевненість у своїх педагогічних здібностях, небажання виконувати свої професійні обов'язки, бажання швидше закінчити робочий день, навіть коли все йде за планом.

Фактори, що сприяють емоційному вигоранню викладача в умовах змішаного навчання:

- відчуття ізольованості;
- незручні умови роботи;
- робота 24/7;
- постійний стрес від неготовності працювати в посиленому режимі з онлайн-інструментами;
- бажання перенести форми і методи аудиторної роботи на онлайн-заняття;
- технічні проблеми, що часто виникають з мережею Інтернет;
- перевантаженість системи Moodle;
- брак живої комунікації;
- перфекціонізм;
- відсутність єдиної навчальної онлайн-платформи;
- ведення документації і звітності онлайн навчання;
- фокусування на тому, що «не так, як би мало бути»;
- розуміння того, що студенти мають різні технічні умови і доступ до дистанційної освіти.
- гіпервідповідальність.

Враховуючи вище зазначені фактори, пандемію, карантин, особливості змішаного навчання, можна стверджувати, що це певним чином впливає на особливості організації роботи викладачів, їхню креативність та продуктивність Softskills. Тож, очевидним є той факт, що в кризових умовах необхідно підвищувати стресостійкість, яка буде протистояти емоційному вигоранню.

Пропонуємо звернути увагу на способи підвищення стресостійкості в умовах змішаного навчання:

- Організація особистого простору. Необхідно подбати про комфортний особистий простір, впорядкувати робоче місце, домовитися з рідними про тишу на період занять.

- Планування. Планувати робочий час, зберігаючи звичний режим педагогічної діяльності. Робити графік на тиждень з рівномірно розподіленим навантаженням. Дотримуватися режиму роботи і відпочинку.

- Упевненість в своїх професійних силах. Для того, щоб за будь-яких умов залишатися спокійним, необхідно бути впевненим. Підвищенню впевненості у власній професійності будуть сприяти найрізноманітніші онлайн-курси підвищення кваліфікації, відкриті ресурси найбільш рейтингових університетів світу, освітніх платформ.

- Позитивне мислення. Вміння помічати у житті приємні моменти допомагає краще переживати невдачі. Знаходити позитивні сторони дистанційного навчання: індивідуальний підхід; високий рівень знань студентів, можливість використання багатьох інформаційних технологій навчання; знайомство з онлайн-інструментами та новими методами навчання; вдосконалення навичок самоосвіти й інше.

- Захист свого часу. Ключовий момент – ознайоми студентів із графіком своєї роботи; давати чіткі інструкції: коли і в якому форматі повинні бути виконані завдання, скільки часу займе перевірка, коли будуть оголошені результати.

- Використання інструментів дистанційного навчання за принципом: «краще менше, та краще». Працювати з однією зрозумілою і простою освітньою платформою, а потім поступово вивчати і використовувати інші сайти для навчання.

- Вибір змішаного підходу до дистанційного навчання: синхронного (онлайн-навчання наживо: студенти одночасно беруть участь у занятті) та асинхронного (викладач завантажує записані відеоуроки чи матеріали, а студенти опрацьовують їх самостійно).

- Здоровий сон, організоване харчування та фізичні навантаження. Необхідно знаходити час для рухової активності та прогулянок на свіжому повітрі.

- Заряд позитивних емоцій – перегляд улюблених фільмів, слухання приємної музики, читання книг, хобі.

- Якщо відчуваєте ознаки емоційного вигорання і не можете самостійно зарадити ситуації,- не відкладайте візит до психотерапевта.

Отже, викладач в умовах змішаного навчання повинен піклуватися про своє здоров'я, організовувати свою роботу таким чином, щоб уникнути непередбачуваних стресових ситуацій, зберегти емоційну стійкість та запобігти емоційно-професійному вигоранню.

Список використаних джерел

1. Психогігієна професійної діяльності викладача в умовах карантину.
URL: <https://chic.cv.ua/psychogigiyena-profesijnoyi-diyalnosti-vykladacha-v-umovah-karantynu/>
2. Сім способів підвищити стресостійкість в умовах нестабільності.
URL: <https://thepoint.rabota.ua/sim-sposobiv-pidvyschyty-stresostiykist-v-umovah-nestabilnosti/>
3. Як запобігти пандемії вигорання вчителів на карантині.
URL: <http://tyvriv.osv.org.ua/yak-zapobigti-pandemii-vigorannya-vchiteliv-na-karantini-13-20-47-18-05-2020/>

УДК 343

БРОВКО Н.І., д.ю.н., доцент, завідувач кафедри конституційного права та теоретико-правових дисциплін

СИМАКОВА С.І. к.ю.н., доцент кафедри публічно-правових дисциплін
Білоцерківський національний аграрний університет, м. Біла Церква, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРАВОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ЮРИСТА В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Акцентовано увагу на особливостях формування правових компетентностей майбутнього фахівця у галузі права, вибору методів та засобів під час дистанційного навчання. Доведено доцільність та результативність у поєднанні очної та дистанційної форм навчання під час формування правових компетентностей юриста.

Ключові слова: дистанційне навчання, юрист, фахівець у галузі права, очне навчання, наукові платформи, здобувач вищої освіти, заклад вищої освіти.

Сучасний розвиток людського суспільства й цивілізації висуває до освіти принципово нові завдання. Слід відзначити, що українська педагогічна громадськість на сторінках педагогічної преси все частіше вживає тезу про необхідність запровадження компетентнісного підходу до професійної підготовки майбутнього фахівця будь-якої галузі, як «важливого шляху модернізації освітньої сфери» [1, с.62].

Вимога сучасного суспільства – це компетентні фахівці в галузі права, які мають не тільки професійні знання, уміння та навички, але й можуть приймати відповідальні рішення в складних ситуаціях на практиці. Сучасний юрист повинен бути високо мобільним, здатним до адаптації у складних життєвих умовах, реалізувати свої творчі здібності, швидко навчатися, та реагувати на виклики, які ставить перед ним суспільство.

Варто зауважити, що інтеграція України в європейський освітній простір, ряд новітніх вимог до випускників-юристів потребують якісних змін у їхній підготовці, а тому вимагають формування вкрай важливих правових компетентностей сучасного фахівця у галузі права. При цьому, на шляху до формування особистості сучасного юриста постає питання: «Яким чином сформувати правові компетентності у здобувача вищої освіти в умовах дистанційного навчання»? Так, дійсно це створює певні труднощі як для викладача так і для здобувача вищої освіти, проте в умовах сьогодення дистанційне навчання стає невід’ємним елементом вищої освіти. Постійний розвиток інформаційних технологій у сучасному світі, нові можливості збору, передачі, та обробки інформації, можливість спілкування за допомогою різноманітних сервісів у мережі Інтернет дають можливість науково-педагогічним працівникам закладів вищої освіти впроваджувати та застосовувати нові методи та форми навчання здійснюючи підготовку юриста. На думку М.В. Фесенко, «...глобалізація створила такі можливості, які неможливо було уявити декілька років тому:...значно ширший та вільніший, ніж ще 10-15 років тому, доступ до інформації і можливостей комунікації у світовому масштабі» [2, с.33-34].

На перший погляд комп'ютерні мережі ускладнюють діалог між викладачем та здобувачем вищої освіти, але з іншого - дають можливість для ділового спілкування людей, роз'єднаних у просторі та позбавлених безпосередньої взаємодії. Кожен студент-юрист, використовуючи комп'ютерні навчальні програми може застосовувати отримані знання для розв'язання проблемних ситуацій, що формує у останнього самостійність до прийняття певних рішень, розвиває мислення та креативність під час розв'язання практичних завдань. Відзначимо, що викладачеві під час дистанційного навчання варто використовувати скайп-лекції, онлайн тестування на платформі GoogleClassroom, Moodle, електронне листування, відео-конференції на платформі Zoom. Необхідним при підготовці фахівця-юриста є поєднання очного та дистанційного навчання. Так, для здобувачів вищої освіти 1-2 років навчання важливо все ж таки проводити оглядові лекції, короткострокові курси очно з базових навчальних дисциплін задля кращого розуміння предмету, а вже потім переходити на дистанційну форму. Щодо дисциплін, пов'язаних зі складанням процесуальних документів, а також проведення ділових ігор, квестів на правову тематику - вони вимагають очної форми та живого спілкування. Це ж відноситься і до моделювання слідчих дій, судових засідань та інших практичних занять, адже саме очне їх проведення допоможе здобувачеві вищої освіти краще опанувати навчальну дисципліну та зрозуміти її практичну складову.

Дистанційне навчання повинно включати в себе проведення відео лекцій, семінарів, практикумів, презентацій та уроків, - все це створить ефективне та динамічне навчальне середовище для здобувача вищої освіти. Навчальний портал обов'язково має забезпечувати здобувачів, що проходять дистанційне навчання цілодобовим доступом до навчальних матеріалів по кожній навчальній дисципліні, які повинні містити лекції викладачів, завдання для практичних занять, завдання для самостійного опрацювання, індивідуальні завдання, презентації, основні джерела до вивчення курсу, для того, щоб здобувач в будь-який момент мав можливість скористатися ним.

Враховуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що запровадження дистанційного навчання в Україні для майбутніх юристів потребує подальшого удосконалення щодо методів та форм викладання. Незважаючи на те, що така форма є на перший погляд зручною і здобувачі вищої освіти завдяки використанню інформаційних технологій мають змогу розширити доступ до здобуття юридичної освіти, проте не варто схилитися до думки, що за допомогою лише дистанційного навчання можна сформувані усі необхідні правові компетентності майбутнього юриста. При цьому необхідно поєднувати процес очного та дистанційного навчання. Лише шляхом об'єднання вказаних форм можливо сформувані знання, вміння та навички, які необхідні юристові для успішного прийняття ним самостійних рішень, розв'язання складних завдань та формування особистості кваліфікованого фахівця у галузі права.

Список використаних джерел

1. Кічук Я.В. Правова компетентність фахівця як показник результативності його підготовки в умовах вищої школи. Інноваційні технології у вищій юридичній освіті: зб. матеріалів Міжнародної науково-методичної конференції (м. Київ, 2-28 травня 2005 р.) Київ: 2005. С.60-70.
2. Фесенко М.В. Цей багатополосний світ: Формування сучасної системи міжнародних відносин. Політика і час, 2005. №12. С.26- 36.

УДК 811.11

НОСЕНКО М.М., асистент кафедри іноземних мов

Білоцерківський національний аграрний університет, м. Біла Церква, Україна

БОНЬКОВСЬКА С.Г., викладач-методист

КЗ КОР «Білоцерківський медичний фаховий коледж», м. Біла Церква

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ В ГОВОРІННІ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Акцентовано увагу на особливостях організації навчання говоріння як виду іншомовної мовленнєвої діяльності в умовах дистанційного навчання, розглянуто можливості контролю і оцінювання діалогічного і монологічного мовлення засобами сучасних інформаційно-комунікаційні технологій

Ключові слова: комунікативна компетенція, говоріння, інформаційно-комунікаційні технології навчання, дистанційне навчання.

Протягом останніх десятиліть дистанційне навчання іноземним мовам набуває все більшого розповсюдження. У відповідь на сучасні запити суспільства ця форма навчання підвищує рівень варіативності і інтерактивності освітнього процесу, індивідуалізації навчання, забезпечує широкий доступ до освітніх послуг, надає можливість студентам вибудовувати процес самонавчання найбільш зручним для них чином та отримувати необхідні засоби самонавчання.

Проте організація дистанційного навчання у вищих навчальних закладах викликає багато труднощів, як в технічному, так і в психолого-педагогічному та методичному аспектах. Процес організації та побудови навчального процесу стає справжнім випробуванням компетенції викладачів, не лише фахової, але й методичної та технічної. Зростає навантаження на викладача, етап планування та підготовки до заняття вимагає значно більше часу і зусиль, особливо ресурсозатратним є забезпечення контролю і оцінювання роботи студентів. Студенти також стикаються зі значною низкою труднощів і перешкод, які ведуть до зростання стресових та психологічних навантажень у процесі навчання, вимагають від них величезних інтелектуальних зусиль, високого емоційного напруження. Тож пошук нових технологічних рішень дозволить підвищити рівень сформованості іншомовної комунікативної компетенції майбутніх фахівців.

Слід відмітити, що ключовим компонентом у процесі навчання іноземних мов у вищому навчальному закладі виступають не основи мовних знань, а види діяльності, такі як говоріння, аудіювання, читання, письмо. І не всі ці види діяльності однаково легко можна реалізувати засобами дистанційного навчання. Так навчання читання, письма, та навіть аудіювання можливе в асинхронному форматі, а навчання говорінню при дистанційному навчанні можливо тільки синхронно.

У науково-педагогічній літературі дистанційне навчання розглядається як цілеспрямований інтерактивний процес взаємодії викладача та студентів між собою та засобами навчання. Ефект очного заняття створюється синхронною передачею відеозображення, міміки, звуку, графічної та слайдової інформації від викладача до студента та навпаки. Максимально плідне навчання усному мовленню здійснюється під

час безпосередньої комунікації студентів з викладачем, при наявності зворотного зв'язку, що забезпечує можливість почути студента, відкоригувати його висловлення. Такий процес доцільно проводити на теле- та аудіоконференціях онлайн. Технічні можливості для цього надають такі програми і платформи як Skype, Zoom, Google-Meet тощо. Тут слід враховувати цілий ряд аспектів організації і контролю діалогічного і монологічного мовлення. Важливо, щоб комунікація відбувалася як між студентом і викладачем, так і між студентами пленарно, в парах, мінігрупах. З цією метою доцільно організовувати сесійні зали, або кімнати. У програмі Zoom викладач може розподілити студентів в кімнати сам в залежності від рівня мовленнєвої компетенції студентів чи конкретної мети комунікації, або програма може зробити це автоматично. Як організатор конференції викладач може відвідувати кожен сесійний зал, допомагати студентам, здійснювати корекцію та контроль. Такі сесійні зали найкраще підходять для комунікативних завдань в групах чи парах, для відпрацювання певних мовних структур тощо. Окрім того, ці програми забезпечують можливість створення зорової опори чи стимулу для висловлювання, дають можливість для гри і змагання.

Варто включати студентів у процес взаємного оцінювання і контролю. Для цього студенти повинні бути ознайомлені з критеріями оцінки усного мовлення (це можуть бути Загальні Рекомендації з мовної освіти або ж інші критерії, важливі саме для якогось окремого виду діяльності чи етапу засвоєння мовного матеріалу). При цьому декілька студентів можуть контролювати різні аспекти: один – правильність висловлювання, інший – когерентність, ще інший – вміння комунікативної взаємодії тощо. Такий взаємоконтроль значно підсилює самоконтроль і підвищує ефективність самонавчання.

Контроль монологічного мовлення можливий і в асинхронному форматі, наприклад студенти створюють міні відеофільми на задану тему. Цей вид діяльності стимулює до творчого самовираження, пошуку додаткової іншомовної інформації. У дистанційному навчанні для організації іншомовної комунікації доцільно проводити проектну роботу, це можуть бути інтерв'ю, опитування, збір статистичних даних, інформації тощо. Результатом таких проектів можуть бути відеозвіти, радіопередачі та ін.

Отже, потенціал дистанційних освітніх технологій ще тільки починає розкриватися у рамках викладання іноземної мови у вищому навчальному закладі. Очевидні переваги дистанційних освітніх технологій пов'язані з доступністю матеріалів, зручністю їх використання та можливостями організації свого навчального часу. Однак все ще залишаються невирішеними питання щодо грамотної технічної і методичної організації дистанційного навчання, що відповідає цілям та задачам навчання. Ми вважаємо, що грамотна розробка дидактичного та технічного боку дистанційного навчання іноземним мовам у виші, регулярний та професійний супровід студентів, їх висока мотивація та наявність необхідного ряду технічних засобів навчання, а також електронних освітніх ресурсів, зробить дистанційне навчання іноземним мовам конкурентною формою навчання.

Список використаних джерел

1. Бех П.І. 3 позицій комунікативної орієнтації // Іноземні мови в навчальних закладах. – 2002. – № 1–2. – С. 34 – 40.
2. Свірепчук І.А. Дистанційна методика викладання іноземних мов. - <http://www.kamtsl.kpi.ua/sites/default/files/files/svirepchuk-distanciyna.pdf>

УДК 378.036:78

ОРДИНА Л.Л., к.пед.н, доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
Білоцерківський національний аграрний університет, м. Біла Церква, Україна

ІСТОРИКО-СТИЛЬОВИЙ ПІДХІД ЯК ДІЙОВИЙ ЧИННИК ПІЗНАННЯ УКРАЇНСЬКОГО МИСТЕЦТВА В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ З ВИКОРИСТАННЯМ ХМАРНОЇ ПЛАТФОРМИ ZOOM

Акцентовано увагу на доцільності використання дистанційного навчання в умовах пандемії на лекційних та практичних заняттях з дисциплін «Історія і культура України», «Культурологія». Використання хмарної платформи ZOOM дозволяє презентувати твори українського мистецтва для формування у студентів системи знань про загальнолюдські цінності й національні пріоритети.

Ключові слова: національні чинники, мистецькі цінності, художня освіченість, дистанційне навчання, національно-стильові параметри.

Зростання інтересу до категорії національного в різних сферах життя не може оминати проблему впливу вітчизняного мистецтва на естетичний розвиток особистості. В наш час, коли національні чинники зумовлюють розвиток освітянської справи, не викликає сумніву необхідність ґрунтовного опрацювання українського мистецтва в закладах вищої освіти.

Проблема і досить загострена виникає тоді, коли йдеться про педагогічне забезпечення процесу пізнання творів українського мистецтва.

Національні мистецькі цінності значною мірою визначаються широтою художньо-образного відтворення світу. Творчий доробок українських митців позначено розмаїттям тематики змісту, настроїв і емоцій. Висока духовність і гуманістична спрямованість кращих здобутків українських творів знайшли відображення в перебігу широкої гами різнобарвних почуттів, найтонших їх нюансів. В цілому українське мистецтво вписало яскраву змістовну сторінку в історію світової художньої культури.

Історико-стильовий підхід виступає як дійовий чинник пізнання творів українського мистецтва. Співіснуючи з лекційним викладанням, практичні заняття містять значні резерви конкретизації національно-стильових уявлень студентів у історичному ракурсі творів українських митців. Пропонуючи історичний підхід до опанування творів українського мистецтва, ми пропонуємо послідовність у вивченні матеріалу, що дає можливість систематизувати знання студентів, визначити роль і місце творчої спадщини автора в загальному розвитку мистецтва.

При історико-стильовому підході студенти усвідомлюють цілісний рух розвитку національно-стильових ознак українського мистецтва. Виявлення окремих рис в творчості українських митців набуває упорядкованого характеру. Історико-стильовий підхід дає змогу зберегти чіткість уявлень студентів у визначенні національно-стильових параметрів творчості українських авторів.

Згідно наших пропозицій навчальний матеріал пропонується на основі визначення історико-стильової належності. Тобто, стильове ядро твору виявляє співвідношення з історичними закономірностями розвитку у відповідності з епохою.

Щоб зорієнтувати студентів на «вузлові», опорні моменти стильового визначення творчості українських митців, було розроблено типову схему, яка використовувалась на практичних заняттях з дисциплін «Історія і культура України», «Культурологія»:

а) Визначення стилю як стійкої спільності образної системи, засобів і прийомів художньої виразності, обумовленої єдністю ідейно-естетичного і суспільно-історичного змісту, визнання існування різних рівнів прояву функцій стилю: стиль епохи, стиль напрямку, стиль індивідуальний, стиль національний[1].

б) Національному стилю притаманна діалектика взаємодії спільного і окремого, узагальненого і особливого. Фактором становлення стилю і стильових традицій окремих національних мистецьких шкіл є «національна свідомість автора як певний тип інтонаційно-образного уявлення[2. 54]».

Широке ознайомлення студентів з українським мистецтвом має поєднуватись із певним класифікаційним підходом. М. С. Каган справедливо підкреслює, що художня освіченість – це не просто ерудованість, не формальне знання фактів історії мистецтва, а передусім, знання багаточисленних видових і стильових систем художньо-образних знаків, що дозволяють легко і вільно розуміти виражену з їх допомогою поетичну інформацію[3]. Тому адекватною оцінка художнього твору може бути в тому випадку, якщо вона співвідноситься з історико-стильовими ознаками твору.

В ознайомленні з творами українського мистецтва, хмарна платформа ZOOM дозволяє використовувати ресурси зі створення презентацій, інтерактивні подорожі в музеї та художні виставки, відео трансляції тощо[4].

Список використаних джерел

1. Побережна Л.Л. Формування естетичної свідомості студентської молоді засобами українського мистецтва. *Професійно-художня освіта України: Зб. наук. пр.* 2007. Київ-Черкаси. вип.4. С. 137-141.
2. Ляшенко І. Ф. Національні традиції в музиці як історичний процес. *Муз. Україна*, 1973. 326 с.
3. Каган М.С. Мир общения: проблемы межсубъективных отношений. М.: Политиздат, 1988. 319 с.
4. <https://museums.authenticukraine.com.ua/ua/>

УДК 378.018.43:811.581:614.46

ЄРКО А.І., асистент кафедри іноземних мов

Білоцерківський національний аграрний університет, м. Біла Церква, Україна

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ ВИКЛАДАННЯ КИТАЙСЬКОЇ МОВИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ СЕРЕДОВИЩА ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ З НОСІЯМИ МОВИ В УМОВАХ КАРАНТИННИХ ОБМЕЖЕНЬ

Акцентовано увагу на сутності, принципах та методах дистанційного вивчення китайської мови шляхом використання платформи ClassIn. Окреслено завдання, що стоять на шляху до успішного використання додатків, які варто опанувати для викладання іноземної мови в межах карантинних обмежень.

Ключові слова: дистанційне навчання, китайська мова, освітня платформа, носії мови, виклики, перспективи, переваги, карантинні обмеження.

В надзвичайних умовах карантинних заходів опинився увесь світ, у тому числі й система сучасної освіти. Масове дистанційне навчання в умовах ізоляції стало викликом для викладачів та студентів. Поточні умови безумовно внесли корективи в організацію освітнього процесу. Стресові ситуації часто стають поштовхом до рішучих

змін. Викладачами та студентами у короткі терміни було успішно опановано цифрові ресурси та дистанційні платформи, які до цього часу не використовувалися. Викладання іноземної мови стовідсотково потребує використання різноманітних інтерактивних методів та прийомів для засвоєння навчальних матеріалів. Більшість східних країн ідуть попереду світового науково-технічного прогресу. Тому східні мови в Україні користуються великим попитом серед молоді і стають життєво необхідними. В сучасному суспільстві формується чітке соціальне замовлення на володіння китайською мовою. Стрімкий вихід України у світовий та європейський простір, створює потребу певних змін у галузі освіти, та особливо в галузі викладання китайської мови у вищій школі, а саме в межах карантинних обмежень.

Одним із сучасних методів є використання комп'ютерних технологій при вивченні китайської мови, а саме освітньої платформи для дистанційного навчання ClassIn, за допомогою якої проходять онлайн-заняття з викладачами з Китаю, які відкривають перед студентами унікальну можливість вчити китайську від носіїв мови, підвищує їх мотивацію до отримання інформації іноземною мовою, підвищує ефективність інтерактивної взаємодії, дає нові можливості для творчого пізнання. Методичні переваги навчання китайської мови за допомогою мультимедійних засобів свідчать, що цей метод має більший ступінь інтерактивного навчання, дає можливість обирати темп та рівень завдань, покращує швидкість засвоєння граматичних конструкцій та накопичення словникового запасу. Також до безумовно технічних переваг цього методу можна віднести можливість використання інтерактивного спілкування з носієм мови при навчанні усному мовленню. Демонструючи мовне спілкування, реалізується принцип наочності. Запровадження мультимедійних технологій, створює умови для інтерактивного спілкування, що на сьогоднішній день є найважливішою складовою навчального процесу.

Використовуючи освітні платформи для дистанційного навчання, викладач може подати інформацію в абсолютно новій та ефективній формі, зробити її більш повною, цікавою та наближеною до тематики спілкування, що вивчається. Це також дозволяє отримати цінні лінгвокраїнознавчі знання, адже носій мови перебуваючи на момент відео-уроку в своїй країні має змогу провести студентам відео-екскурсію околицями міста та розповісти цікаву інформацію про культуру та традиції країни мову котрої вивчають студенти.

Нині у світі накопичено значний досвід реалізації систем дистанційної освіти. У США в системі дистанційної освіти навчається близько одного мільйона осіб. Дистанційна освіта розвивається й в інших регіонах світу. Як приклади можна навести Китайський телеуніверситет (Китай), Національний відкритий університет ім. Індіри Ганді (Індія), Університет Пайнам Ноор (Іран), Корейський національний відкритий університет (Корея), Університет Південної Африки, Відкритий Університет Сукотай Тампаріат (Таїланд), Університет Анадола (Туреччина) .

Останнім часом Internet завойовує все більшу популярність у вивченні тих чи інших дисциплін поряд з традиційними формами навчання. Це пов'язане із трьома обставинами: технічний розвиток Internet-технологій, що дозволяють більш дешевими та зручними засобами реалізувати будь-яку навчальну модель; простота під'єднання до мережі Internet та низька вартість під'єднання.

Варто також зауважити, що під час опанування китайської мови, у студентів виникає ряд проблем, однією з яких являється низька мотивація до вивчення мови. В таких випадках саме інтерактивні технології, являються цінними для застосування, тому що вони створюють такі умови, коли студент відчуває свою успішність та інтелектуальну спроможність. Інтерактивне навчання заключає в собі деякі методи співпраці у навчальному процесі. Ефективна співпраця та комунікація виступають базовими компонентами такого навчання, яке ставить перед собою мету спільного розв'язання проблем, набуття навичок діалогічного мовлення, відповідальності, критичного мислення та досягнення вагомих результатів. Ось чому процес навчання повинен бути активований застосуванням інтерактивних технологій залежно від мети та цілі поставленими перед ним. Саме карантинні обмеження стали поштовхом до переходу від звичних аудиторних занять до застосування освітніх платформ для дистанційного навчання. Підсумовуючи все вищезазначене, будь-які зміни в сучасному світі безумовно дають як свої виклики так і нові перспективи.

Список використаних джерел

1. Гороховський О. І. Методичні аспекти створення навчальної літератури для дистанційного навчання/ О. І. Гороховський– К., 2007.
2. Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні. – К. : КПІ, 2000.
3. Степаненко С. В. Про трансформацію системи заочної освіти в умовах інтеграції в Європейський освітній простір/ С. В. Степаненко// Вища школа. – 2007. – №2.
4. Education, Culture and Identity in Twentieth-Century China. Edited by Glen Peterson, Ruth Hayhoe, Yongling Lu. USA: The University of Michigan Press, -2001.
5. 高等学校外国留学生汉语言专业教学大纲/国家对外汉语教学领导小组办公室编。-北京：北京语言文化大学出版社。2007印。
6. <https://www.classin.com/en/classin.html>
7. <http://osvita.sarny-rda.gov.ua/>
8. <https://nus.org.ua/articles/praktyky-ta-pidhody-do-dystantsijnogo-navchannya-rekomendatsiyi>

УДК 378.147:004.42

БОРИСОВА Н.В., к.т.н., доцент кафедри інтелектуальних комп'ютерних систем

КОЧУЄВА З.А., к.т.н., доцент кафедри інтелектуальних комп'ютерних систем

МЕЛЬНИК К.В., к.т.н., доцент, доцент кафедри програмної інженерії та інформаційних технологій управління

Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», м. Харків, Україна

РОЗРОБКА УНІФІКОВАНОЇ ПРОГРАМНОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ОБОЛОНКИ КАФЕДРИ ДЛЯ ЗДІЙСНЕННЯ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ

Обґрунтовано актуальність розробки програмної навчальної оболонки кафедри. Описано загальні вимоги та функціонал розроблюваної програмної навчальної оболонки, представлено її структурну схему, надано опис модулів.

Ключові слова: дистанційне навчання, програмні навчальні оболонки, інформаційно-комунікаційні технології навчання.

Пандемія, викликана вірусом SARS-CoV-2, що визиває коронавірусну інфекцію COVID-19, примусила усіх, незалежно від сфери життя та діяльності, пристосовуватися до нових умов існування. Виключенням не стала і система освіти. Тотальний перехід на дистанційне навчання вищих навчальних закладів висвітлив цілу низку проблем, які необхідно вирішувати не втративши якості освіти. Для цього необхідно забезпечити доступ студентів до навчальних матеріалів у режимі 24/7, надати їм можливість ставити питання викладачам як у синхронному, так і в асинхронному режимі; щодо викладачів, то необхідно надати їм можливість поширювати навчальні матеріали з дисциплін, які вони викладають, проводити тестування знань студентів як з окремих тем дисципліни, так і підсумкове, спілкуватися зі студентами як у синхронному, так і в асинхронному режимах та ін. Всі ці функції можна реалізувати у програмній навчальній оболонці. Зараз доступно багато як платних, так і безкоштовних програмних навчальних оболонок, повністю готових до використання, але усі вони мають певні недоліки: деякі занадто переобтяжені функціоналом, що робить їх використання складним для користувача, постійно треба звертатися до інструкцій, щоб зрозуміти як працювати у цій оболонці; у деяких навпаки недостатньо функціоналу; деякі мають як безкоштовні, так і платні функції; деякі не підтримують українську мову і т.д.

Таким чином, враховуючи результати аналізу предметної області та специфіку підготовки фахівців з прикладної лінгвістики, для задоволення потреб кафедри необхідно створити власну уніфіковану програмну навчальну оболонку, яка б мала у точності увесь необхідний функціонал і простий, дружній та інтуїтивно зрозумілий інтерфейс. Розроблювана програмна навчальна оболонка повинна відповідати наступним вимогам:

- доступність, тобто надавати доступ до модулів та матеріалів через мережу Інтернет у будь-який час;
- адаптованість, тобто підлаштовуватися під навчальний план відповідно до індивідуальних потреб освітніх програм;
- ефективність, тобто збільшувати продуктивність, скорочуючи час і витрати на доставку та опрацювання навчальних матеріалів;
- довговічність, тобто удосконалюватися відповідно до новітніх технологій без додаткового або дорогого доопрацювання;
- можливість багаторазового використання в різних контекстах;
- модульність, тобто додавати нові, оновлювати та видаляти вже існуючі модулі, таким чином оновлюючи функціонал;
- уніфікованість, тобто здатність підтримувати дистанційне навчання з будь-якої дисципліни, як технічної спрямованості (наприклад, «Основи програмування», «Лінгвістична експертиза текстів», «Математичні основи лінгвістики», «Використання методів машинного навчання в задачах обробки природної мови», «Інтелектуальний аналіз даних», «Автоматизований переклад», «Корпусна лінгвістика» та ін.), так і філологічної (наприклад, «Структурна лінгвістика», «Загальне мовознавство», «Лінгвістична семантика», «Зіставна стилістика», «Лінгвістичні аспекти створення програмного продукту», «Теорія літератури», «Загальний та прикладний синтаксис» та ін.).

Оскільки користувачі програмної навчальної оболонки будуть розподілені за категоріями, вона, крім загальних вимог, має також відповідати вимогам цих категорій користувачів:

1. Адміністратори (з найбільшими правами) повинні мати доступ до усіх модулів з метою внесення до них змін програмним чином, можливість додавати, редагувати та видаляти як навчальні матеріали, так і користувачів інших категорій.

2. Викладачі повинні мати можливість використовувати усі модулі, тобто додавати, редагувати та видаляти навчальні матеріали та тестові завдання, формувати із завдань тести, перевіряти виконані та завантажені в оболонку завдання студентів, отримувати статистику з результатами тестування та загальними результатами навчання, переглядати журнали активності студентів, вести електронні журнали, спілкуватися зі студентами у чаті, але викладачі не матимуть можливості програмно змінювати модулі.

3. Студенти повинні мати можливість використовувати усі модулі, тобто переглядати та завантажувати собі навчальні матеріали з дисциплін навчального плану, які вони вивчають в залежності від курсу, на якому вони навчаються, проходити тестування, переглядати результати свого навчання, завантажувати виконані завдання, спілкуватися з викладачами у чаті.

Програмна навчальна оболонка матиме дві підсистем: підсистему накопичення даних, у якій зберігатиметься уся інформація про користувачів, результати навчання, навчальні матеріали, тестові завдання, довідкова інформація і т.п., і підсистему навчання, через яку викладачі та студенти взаємодіятимуть між собою та з підсистемою накопичення даних. Щодо модулів, які входять до складу програмної навчальної оболонки, то вони будуть розподілені на три групи: модулі керування, функціональні модулі та сервісні модулі. Модулі керування виконуватимуть функції керування об'єктами, функціональні модулі забезпечуватимуть введення, обробку даних та основний функціонал, а сервісні модулі забезпечуватимуть додаткові сервіси. Більш детально схему модулів представлено на рис. 1.

Рис. 1. Структурна схема програмної навчальної оболонки

Модуль безпеки забезпечуватиме введення та перевірку пароля, вхід користувачів. Модуль ініціалізації інтерфейсу після успішного входу, запускатиме програму, у залежності від налаштувань прав доступу для аккаунту користувача. Модуль взаємодії з

базою даних використовуватиметься для встановлення з'єднання з базою даних, а також для управління операціями над даними. Модуль управління аккаунтами користувачів необхідний для роботи з аккаунтами та інформацією у них. Модуль введення даних використовуватиметься для завантаження навчальних матеріалів та виконаних студентами завдань, тестових завдань та інформації в аккаунти користувачів. Модуль тестування знань, у якому буде реалізовано адаптивну модель тестування, слугуватиме для створення тестів та проведення тестування. Модуль аналізу результатів навчання потрібен для зберігання інформації про результати тестування студентів, аналізу їх поточної успішності, формування підсумкової оцінки з окремих модулів та дисципліни. Модуль представлення навчальних матеріалів необхідний для їх подання. Модуль спілкування буде реалізовано у вигляді чату, доступ до якого матимуть усі учасники навчального процесу у будь-який час. Модуль довідкової системи необхідний для відображення довідкової інформації.